

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

БЕЛЬТЮКОВА ЄВГЕНІЯ МИХАЙЛІВНА

УДК 347.233 +347.65+347.77

ДИСЕРТАЦІЯ
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ НАСТУПНИЦТВА МАЙНОВИХ ПРАВ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЗА ЦИВІЛЬНИМ
ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Спеціальність 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес;
сімейне право; міжнародне приватне право

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора філософії)

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Є.М. Бельтюкова

Науковий керівник:
Харитонova Олена Іванівна
доктор юридичних наук, професор,
відмінник освіти України, член-кореспондент НАПрНУ,
завідувач кафедри інтелектуальної власності та корпоративного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

Одеса – 2019

АНОТАЦІЯ

***Бельтюкова Є.М.* Правове регулювання наступництва майнових прав інтелектуальної власності за цивільним законодавством України. – Рукопис.**

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2019.

Дисертація є першим у вітчизняній науці цивільного права спеціальним комплексним дослідженням наступництва майнових прав інтелектуальної власності за цивільним законодавством України.

У дисертації проаналізовані основні характеристики наступництва майнових прав інтелектуальної власності.

Запропоновано розглядати наступництво майнових прав інтелектуальної власності як повний або частковий перехід цих прав (їх частини) від носія цих прав до набувача на підставі закону або договору. Доведено, що в більшості випадків переходу майнових прав інтелектуальної власності має місце часткове (сингулярне) наступництво цих прав.

Досліджені наукові позиції та законодавчі норми щодо поняття та видів наступництва майнових прав, а також процедури та обсягу наступництва майнових прав різними суб'єктами.

Окрема увага присвячена договірній формі наступництва майнових прав інтелектуальної власності. Висвітлені основні переваги договірної форми наступництва.

З'ясовано, що цивільний договір є найбільш поширеною підставою для наступництва прав на об'єкти інтелектуальної власності. Саме договір дозволяє найбільш повно узгодити інтереси власника та користувача об'єктом інтелектуальної власності, передбачивши особливості його використання

конкретним суб'єктом. Договір про передання майнових прав інтелектуальної власності є єдиною договірною конструкцією, згідно з якою відбувається відчуження (передача) майнових прав інтелектуальної власності.

Досліджені основні особливості та умови ліцензійного договору та ліцензії, договору про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності, договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності. У дисертації вдосконалені положення стосовно розмежування ліцензії та ліцензійного договору, їх співвідношення як правопідтверджуючого документу (ліцензія) та юридичного факту (підстави) для переходу майнових прав інтелектуальної власності (договір); розуміння наступництва як процесу переходу повного або часткового прав та обов'язків від правопередника до правонаступника; перелік умов договору про створення за замовленням та використання об'єкта права інтелектуальної власності, відповідно до якого окрім умов, визначених законодавцем, договір повинен містити умови щодо розподілу майнових прав інтелектуальної власності на створений об'єкт, винагороди, способи та умови використання цього об'єкта замовником, вимоги, яким має відповідати об'єкт цього договору (обсяг, форма, зміст, цільове призначення, сфера застосування та ін.), які є важливими та визначальними як для замовника, так і для автора; положення стосовно переходу немайнового права на охорону недоторканності твору до іншої особи. Зокрема, у випадку уповноваження автором певної особи на охорону твору, автор повинен укласти з цією особою цивільно-правовий договір або зробити відповідне розпорядження у заповіті. У разі якщо автором не визначено таку особу, обов'язок охороняти недоторканність твору повинен переходити до спадкоємців автора на підставі прямої вказівки закону.

Проаналізовано цивільно-правовий статус договору про створення за замовленням і використання об'єкта прав інтелектуальної власності. Визначено, що особливістю цього договору є те, що на момент його укладення відповідного об'єкту інтелектуальної власності ще не існує. Встановлено, що

слід розмежовувати розпорядження вже наявними суб'єктивними правами і механізмом розподілу прав на створені в майбутньому об'єкти. Проаналізовані основні характеристики (умови та особливості) договору про створення за замовленням і використанням об'єкта прав інтелектуальної власності.

З'ясовано, що поняття «договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності» та поняття «авторський договір замовлення» є досить схожими, але мають різну направленість: у першому випадку йдеться про всі об'єкти інтелектуальної власності, а в другому – тільки про об'єкти авторського права.

Зроблено висновок, що редакція п.2 ч.1 ст.430 ЦК України потребує чіткого визначення, які особисті немайнові права, в якому обсязі та в яких випадках можуть належати не тільки авторіві, а й замовнику. Запропоновано, що крім умов, визначених законодавцем, договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності повинен містити умови щодо розподілу майнових прав інтелектуальної власності на створений об'єкт, винагороди, умови використання цього об'єкта замовником, вимоги, яким має відповідати об'єкт цього договору (обсяг, форма, зміст, цільове призначення, сфера застосування та ін.), які є важливими та визначальними як для замовника, так і для автора.

Проаналізований позадоговірний порядок наступництва майнових прав інтелектуальної власності: наступництво майнових прав інтелектуальної власності при реорганізації юридичних осіб та при зверненні стягнення на майнові права інтелектуальної власності. Звертається увага на те, що основна роль у процесі реорганізації належить документу, що фіксує юридичну долю всіх прав, обов'язків і активів юридичної особи або групи юридичних осіб, що реорганізуються (залежно від форми реорганізації розподільчий акт та передавальний баланс).

У цій частині деталізована досліджена ситуація наступництва в патентних виключних правах. Доведено, що у випадку наступництва в патентних

виключних правах вважається необхідним такий розподіл: патент як папір, що встановлює право, переходить одній з юридичних осіб, що утворилися, і на цю юридичну особу, в тому випадку, якщо інша юридична особа, що вийшла в результаті реорганізації, виявить бажання продовжувати виробничу діяльність у цьому напрямі, накладається обов'язок видати іншій юридичній особі безвідплатну ліцензію на увесь термін дії патенту.

Досліджено особливості правонаступництва майнових прав інтелектуальної власності при внесенні майнових прав інтелектуальної власності до статутного капіталу господарського товариства.

Проведене дослідження на даному його етапі дозволяє стверджувати, що вкладом до статутного капіталу господарського товариства виступає не сам по собі об'єкт інтелектуальної власності і не охоронний документ (патент, свідоцтво), а майнові права інтелектуальної власності на відповідний об'єкт.

У цій частині також проаналізовано питання проведення грошової оцінки майнових прав інтелектуальної власності. З огляду на те, що статутний капітал є мінімальною гарантією майнових інтересів кредиторів господарського товариства, наголошено на необхідності внесення змін до законодавчих актів щодо встановлення на законодавчому рівні обов'язкового проведення незалежної експертної оцінки майнових прав інтелектуальної власності як вкладу до статутного капіталу господарського товариства.

Досліджено позасудове звернення стягнення на предмет застави, а саме звернення стягнення на підставі договору між кредитором і боржником, який може передбачати інші способи задоволення вимог кредитора за рахунок предмета застави, відмінні від передбачених законом.

Однією з найважливіших умов договору про позасудовий порядок звернення стягнення на заставлене майно є визначення способів реалізації закладеного майна. Запропоновано, з метою спрощення позасудового порядку вирішення спору, в договорі визначити спосіб звернення стягнення на предмет застави. Таким способом звернення стягнення можна визначити ліцензійний

договір. В договорі застави майнових прав інтелектуальної власності слід визначити момент набрання чинності ліцензійного договору, прив'язавши такий момент до невиконання основного зобов'язання. Перехід прав використання об'єктів інтелектуальної власності здійснюється з укладенням договору про заміну сторони в ліцензійному договорі або нового ліцензійного договору. При цьому підставою для реєстрації прав на майнові права інтелектуальної власності необхідно встановити ліцензійний договір.

Встановлено порядок звернення стягнення на майнові права інтелектуальної власності. З'ясовано, що основою для ефективної дії заставного законодавства щодо виключних прав інтелектуальної власності є наявність дієвого механізму звернення стягнення на такі права. За відсутності механізму звернення стягнення на виключні права або механізму переуступки виключних прав заставодавцем заставодержателю, застава виключних прав не матиме практичного значення.

Досліджено спадкування прав на об'єкти інтелектуальної власності. Визначено особливості спадкування майнових прав за законом та за заповітом.

У цій частині проаналізовано судову та нотаріальну практики та проблеми, що виникають при реалізації спадкових прав щодо об'єктів інтелектуальної власності, та обумовлені специфікою цих об'єктів цивільних прав.

З'ясований порядок спадкування майнових прав об'єктів інтелектуальної власності за наявності декількох володільців на такий об'єкт.

Визначено особливості процедури оформлення спадкових майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності у нотаріуса (в нотаріальній конторі) або необхідності визнання таких прав у судовому порядку. Розглянуто дії нотаріуса щодо встановлення спадкової маси. У цьому контексті розглянуто питання встановлення нотаріусом існування спадкових майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності, якщо такі права не були зареєстровані, або якщо майнові права спадкодавця на об'єкти інтелектуальної власності не підлягали обов'язковій державній реєстрації.

Встановлено, що спадкування об'єктів авторських прав має специфіку, що обумовлена змістом авторського права. Оформлення нотаріусом спадкових прав на частку майнових авторських прав можливо, якщо спадкоємцями надані документи, що підтверджують авторство особи. Вказано на відсутність в підзаконних актах, які регулюють нотаріальну діяльність, вказівок на інші документи, що підтверджують належність авторських прав (крім відомостей з Реєстрів), останнє робить неможливим включення до свідоцтва незареєстрованих авторських прав, а іноді призводить до помилкового визначення складу спадкової маси.

Акцентована увага на неможливості видачі нотаріусом свідоцтва про право на спадщину у разі неподання спадкоємцями правовстановлюючих документів щодо належності майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності спадкодавцеві. Звернута увага на можливість спадкоємців звернення до суду для визнання спадкових прав у судовому порядку. У цьому контексті проаналізовано судову практику при вирішенні спорів щодо спадкування майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності: питання належності майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності спадкодавцеві, спадкодавцеві, чинності майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності та інше.

Разом з цим, розглянуто світову практику спадкоємства майнових прав інтелектуальної власності, зазначено дві основні системи (моделі) спадкоємства, які ґрунтуються на різному розумінні правової природи спадкоємства.

В процесі дослідження різних аспектів обраної проблематики окрема увага зверталась на судову практику.

Встановлено, що регламентацію відносин, пов'язаних з інтелектуальною власністю, можна віднести до проблемних сфер правового регулювання. У зв'язку з чим розроблено рекомендації щодо вдосконалення правового регулювання наступництва майнових прав інтелектуальної власності.

Запропоновано внести зміни до діючих законодавчих актів з метою врегулювання питання у випадку реорганізації юридичних осіб та їх наступництва в патентних виключних правах. Зокрема, обґрунтовується висновок, що найбільш логічним рішенням у даному випадку видається наступне: патент як папір, що встановлює право, переходить одній з юридичних осіб, що утворилися, і на цю юридичну особу, в тому випадку, якщо інша юридична особа, яка вийшла в результаті реорганізації, виявить бажання продовжувати виробничу діяльність в цьому напрямі, накладається обов'язок видати іншій юридичній особі безвідплатну ліцензію на увесь термін дії патенту.

Запропоновано у ст. 7 Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» до випадків проведення обов'язкової оцінки віднести також проведення грошової оцінки майнових прав інтелектуальної власності, що вносяться як вклад до статутного капіталу господарського товариства.

Запропоновано внести зміни до діючих законодавчих актів, зокрема тих, що регламентують порядок видачі нотаріусом свідоцтва про право на спадщину (Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України), щодо переліку документів, які можуть бути доказами належності авторських прав, поряд зі свідоцтвом про реєстрацію авторського права, що видається Державною службою інтелектуальної власності України.

Доведено, що це можуть бути висновки, надані науковими чи експертними установами; укладені спадкодавцем ліцензійні договори про використання власного твору, договори про відчуження виключних прав або їх частини, якщо вони належним чином посвідчені нотаріусом. Наголошено саме на нотаріальній формі таких договорів за участю спадкодавця, з огляду на те що нотаріус, діючи відповідно до закону, посвідчуючи такі договори, надає фактам, викладеним у договорі, юридичне значення, встановлює безспірність таких документів.

Ключові слова: інтелектуальна власність, майнові права, наступництво майнових прав об'єктів інтелектуальної власності, інтелектуальна власність, ліцензія, ліцензійний договір, реорганізація юридичних осіб, передавальний баланс, розподільчий акт, стягнення на майнові права інтелектуальної власності, спадкування майнових прав інтелектуальної власності.

SUMMARY

Bieltiukova I.M. Legal regulation of the continuity of property rights of intellectual property under the civil legislation of Ukraine. – Manuscript.

Dissertation for obtaining a scientific degree of the candidate of legal sciences in the specialty 12.00.03 – Civil Law and Civil Procedure; Family Law; International Private Law. – National University «Odessa Law Academy», Odessa, 2019.

Dissertation is for the first time conducted in the national science of civil law with a special complex investigation of the continuation of property rights of intellectual property under the civil law of Ukraine. The main characteristics of the continuation of property rights of intellectual property are analyzed. It is proposed to consider the continuation of property rights of intellectual property as a complete or partial transfer of these rights (their parts) from the holder of these rights to the acquirer on the basis of the law or the contract. It is proved that in most cases of transfer of property rights of intellectual property there is a partial (singular) succession of these rights.

The research positions and legislative norms concerning the concept and types of succession of property rights, as well as procedure and extent of continuity of property rights by various subjects are researched.

Particular attention is devoted to the contractual form of continuation of property rights of intellectual property. The main advantages of contractual form of continuity are highlighted.

It is revealed that a civil agreement is the most widespread reason for the succession of rights to objects of intellectual property. The contract itself allows the

most complete harmonization of the interests of the owner and user of the object of intellectual property, by specifying the features of its use by a particular subject. An agreement on the transfer of intellectual property rights is the only treaty structure under which the ownership (transfer) of intellectual property rights takes place.

The main features and conditions of the license agreement and license, the agreement on the creation of an order and use of the object of intellectual property rights, the agreement on the transfer of exclusive proprietary rights of intellectual property have been investigated. In the dissertation, improved provisions regarding the delimitation of the license and the license agreement, their correlation as the confirming document (license) and the legal fact (basis) for the transfer of intellectual property rights (contract); understanding succession as a process of transfer of full or partial rights and obligations from a predecessor to an assignee; a list of the terms of the contract for the creation of an order and use of the object of intellectual property rights, according to which, in addition to the conditions determined by the legislator, the contract must contain conditions for the distribution of intellectual property rights to the created object, remuneration, methods and conditions for using it ' the object of the contract, the requirements which the object of this agreement must meet (volume, form, content, purpose, scope, etc.), which are important and determinative for both the customer and the author; the provisions concerning the transfer of the non-proprietary right to the protection of the work of the work to another person. In particular, in the case of authorization by the author of a certain person for the protection of the work, the author must conclude a civil-law agreement with the person or make an appropriate order in the will. In the event that the author does not identify such a person, the duty to protect the integrity of the work must pass to the heirs of the author on the basis of direct indication of the law.

The civil law status of the contract on creation of an object of intellectual property rights under the order and use is analyzed. It is determined that the peculiarity of this agreement is that at the time of its conclusion the corresponding object of intellectual property does not exist yet. It is established that it is necessary

to distinguish between orders of already existing subjective rights and the mechanism of distribution of rights for objects created in the future. The main characteristics (conditions and features) of the agreement on the creation of an object of intellectual property under the order and use are analyzed.

It was clarified that the concept of «contract for the creation and use of the object of intellectual property right» and the notion «author's contract of order» are quite similar, but have different orientations: in the first case all intellectual property objects are discussed, and in the second - only about objects of copyright. It is concluded that the wording of item 2, part 1 of article 430 of the Civil Code of Ukraine requires a clear definition of which personal non-property rights, in what volume and in what cases may belong not only to the author but also to the customer. It is proposed that, in addition to the conditions determined by the legislator, the contract on the creation of an order and use of the object of intellectual property rights should contain conditions for the distribution of intellectual property rights to the created object, remuneration, conditions for the use of this object by the customer, requirements that should correspond to the object of this contract (volume, form, content, purpose, scope, etc.), which are important and crucial for both the customer and the author.

The non-contractual procedure of the continuation of proprietary rights of intellectual property rights is analyzed: the continuation of property rights of intellectual property in the course of reorganization of legal entities and in the search of foreclosure of property rights of intellectual property. Attention is drawn to the fact that the main role in the process of reorganization belongs to a document that records the legal fate of all rights, obligations and assets of a legal entity or a group of legal entities being reorganized (depending on the form of reorganization, the distribution act and transfer balance).

In this part, the situation of succession in patent exclusive rights is investigated in detail. It is proved that in the case of continuity in the patent exclusive rights the following division is considered necessary: the patent as a legal document passes to

one of the legal entities that have been formed and to this legal entity, in the event that another legal entity that has entered into as a result of the reorganization, will show the desire to continue the production activity in this direction, the obligation to give to another legal entity a non-refundable license for the entire validity period of the patent.

The peculiarities of the succession of property rights of intellectual property in the course of making property rights of intellectual property to the authorized capital of an economic partnership are investigated.

The conducted research at this stage allows to assert that the contribution to the charter capital of the economic partnership is not itself an object of intellectual property and is not a security document (patent, certificate), but property rights of intellectual property to the corresponding object.

This part also analyzes the issue of monetary valuation of property rights of intellectual property. Considering that the authorized capital is the minimum guarantee of the property interests of the creditors of the economic partnership, it was emphasized on the necessity of amending the legislative acts regarding the mandatory establishment of an independent expert appraisal of intellectual property rights as a contribution to the charter capital of an economic partnership at the legislative level.

An extrajudicial recourse to foreclosure has been investigated, namely, foreclosure on the basis of an agreement between the creditor and the debtor which may provide for other means of satisfying the claims of the creditor at the expense of the subject of collateral other than those provided for by law. One of the most important terms of the contract on out-of-court order to enforce foreclosure on mortgaged property is the definition of how to implement the mortgaged property. It is proposed, in order to simplify the out-of-court procedure for resolving a dispute, to determine in the contract how to enforce a pledge. This way of foreclosure can be determined by a licensing agreement. The transfer of rights to use intellectual property objects is carried out with the conclusion of an agreement on the replacement of a party in a licensing agreement or a new licensing agreement. In this

case, the basis for registration of the rights to the property rights of intellectual property must establish a license agreement.

The procedure for foreclosure of property rights of intellectual property has been established. It was clarified that the basis for effective enforcement of mortgage legislation regarding exclusive intellectual property rights is the existence of an effective mechanism for enforcing such rights. In the absence of a mechanism for foreclosure of exclusive rights or the mechanism of assignment of exclusive rights by the pledgee to the pledgee, the pledge of exclusive rights would not be practical.

The inheritance of rights to objects of intellectual property is investigated. The features of the inheritance of property rights by law and by will are determined.

In this part, judicial and notarial practices and problems arising in the realization of inheritance rights regarding objects of intellectual property are analyzed and due to the specifics of these objects of civil rights.

The order of inheritance of property rights of intellectual property objects in the presence of several owners on such an object is revealed.

The peculiarities of the procedure for registration of inherited property rights to intellectual property objects at the notary's office (in the notary's office) or the need for recognition of such rights in the court order are determined. The actions of the notary to determine the hereditary mass are considered. In this context, the issues of the establishment of a hereditary property rights to intellectual property objects by the notary were considered if such rights were not registered or if the property rights of the testator on the objects of intellectual property were not subject to compulsory state registration.

It is analyzed that inheritance of objects of copyright has a specific character, which is caused by the content of copyright. The registration by the notary of the inheritance rights to the share of property rights is possible, if the heirs are provided with documents confirming the authorship of the person. It is indicated in the absence of subordinate acts regulating notarial activity, indications on other documents confirming the ownership of copyright (except information from the Registers), the

latter makes it impossible to include in the certificate of unregistered copyright, and sometimes leads to a mistaken definition of the composition of the hereditary mass.

Attention is drawn to the impossibility of issuing a certificate of the right to inheritance by a notary in case of failure to submit by the heirs of the legal documents establishing the right of ownership of property rights to the testator.

Attention is drawn to the possibility for successors to apply to the court for the recognition of inheritance rights in court. In this context, the jurisprudence has been analyzed in resolving disputes concerning the inheritance of property rights to intellectual property objects: the issue of the ownership of property rights to intellectual property objects to the decedent, the deceased, the validity of property rights to intellectual property objects, and others.

Along with this, the world practice of inheritance of intellectual property rights is considered, there are two main systems (models) of succession, which are based on different understanding of the legal nature of inheritance.

The inheritance of rights to objects of intellectual property is investigated. It is analyzed that inheritance of objects of copyright has a specific character, which is caused by the content of copyright. The features of inheritance of property rights by law and by will are determined. The order of inheritance of property rights of intellectual property objects in the presence of several owners on such an object is revealed.

In the process of studying various aspects of the selected problem, particular attention was drawn to judicial practice. It was established that the regulation of relations related to intellectual property can be attributed to the problem areas of legal regulation. In this regard, the recommendations for improving the legal regulation of the continuation of proprietary rights of intellectual property have been developed.

It is proposed to amend existing legislation in order to resolve the issue in the event of reorganization of legal entities and their succession in patent exclusive rights. In particular, it is substantiated the conclusion that the most logical solution in this case is the following: the patent as a legal document passes to one of the legal

entities that have been formed and to this legal entity, in the event that another legal entity that emerges in as a result of reorganization, will show the desire to continue the production activity in this direction, the obligation to give to another legal entity an unpaid license for the entire validity period of the patent.

Proposed in Art. 7 of the Law of Ukraine «On evaluation of property, property rights and professional appraisal activity in Ukraine» to cases of compulsory assessment include the conduct of a monetary valuation of property rights of intellectual property, introduced as a contribution to the charter capital of an economic partnership.

It is proposed to amend existing legislative acts, in particular those that regulate the procedure for the issuance by the notary of the certificate of the right to inheritance (the Procedure for the performance of notarial acts by notaries of Ukraine), regarding the list of documents that can be evidence of the ownership of copyright, along with a certificate of registration of copyright, issued by the State Service of Intellectual Property of Ukraine.

Yes, it is suggested that this may be the conclusions provided by scientific or expert institutions; concluded by the testator licensing agreements on the use of their own work, contracts on the alienation of exclusive rights or parts thereof, if they are duly certified by a notary. It is emphasized on the notarial form of such agreements with the participation of the testator, taking into account that the notary, acting in accordance with the law, recognizing such agreements, gives the facts specified in the contract, the legal significance, establishes the indisputable nature of such documents.

Key words: intellectual property, property rights, continuation of property rights of intellectual property objects, intellectual property, license, licensing agreement, reorganization of legal entities, transfer balance, distribution act, collection of intellectual property rights, inheritance of intellectual property rights.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Бельтюкова Є.М. Договір як підстава наступництва об'єктів права інтелектуальної власності. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. №5. С. 32-34.
2. Бельтюкова Є.М. До питання про передачу прав інтелектуальної власності до статутного капіталу господарських товариств. *Юридичний науковий електронний журнал Запорізького національного університету*. 2017. №6. С. 78-81.
3. Бельтюкова Є.М. О необходимости исследования преювства в гражданском праве Украины. *Leges et Vita: международный научно-практический правовой журнал*. 2017. №12(312). С. 19-23.
4. Бельтюкова Є.М. Договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності: цивільно-правовий аспект. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. №11. С. 19-23.
5. Бельтюкова Є.М. Правова природа ліцензії на використання об'єктів права інтелектуальної власності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2017. №47. Т. 1. С. 101-103.
6. Бельтюкова Є.М. Особливості спадкування авторських прав в цивільному праві України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юридичні науки». 2017. №5. Т.1. С. 78-81.
7. Бельтюкова Є.М. До питання про визначення поняття та природи права інтелектуальної власності в цивільному праві України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юридичні науки». 2017. №6. С. 62-65.

8. Бельтюкова Є.М. Особливості спадкування майнових прав інтелектуальної власності. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. №7. С. 5-9.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

9. Бельтюкова Є.М. Договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності. *Місце юридичних наук у формуванні правової культури сучасної людини*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (22-23 грудня 2017 р., м. Запоріжжя). Запоріжжя: Запорізька міська організація «Істина», 2017. С. 122-125.

10. Бельтюкова Є.М. Авторські права на службовий твір. *Актуальні питання розвитку права та законодавства: наукові дискусії*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (15-16 грудня 2017 р., м. Львів). 2017. С. 43-35.

11. Бельтюкова Є.М. Юридична природа права на недоторканність твору (в аспекті спадкування). *Тенденції розвитку юридичної науки в інформаційному суспільстві*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (29-30 грудня 2017 р., м. Одеса). Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 65-67.

12. Бельтюкова Є.М. Договір колективного управління майновими авторськими і суміжними правами. *Актуальні проблеми правових наук в євроінтеграційному вимірі*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (15-16 грудня 2017 р., м. Харків). Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2017. С. 41-43.

13. Бельтюкова Є.М. Деякі аспекти наступництва майнових інтелектуальної власності, створених у співавторстві. *Міжнародна мультідисциплінарна конференція «Ключові питання освіти та науки: перспективи розвитку для України та Польщі»* (20-21 липня 2018 р., м. Сталева

Воля, Республіка Польща), Stalowa Wola: Izdevniecība «Baltija Publishing», 2018.
С. 8-10.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ НАСТУПНИЦТВА МАЙНОВИХ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	12
1.1. Правовідносини інтелектуальної власності та їх динаміка в цивільному праві України.....	12
1.2. Поняття та види правонаступництва в системі приватного права	31
1.3. Наступництво як підстава переходу майнових прав інтелектуальної власності	39
РОЗДІЛ 2. НАСТУПНИЦТВО МАЙНОВИХ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ПІДСТАВІ ДОГОВОРУ	48
2.1. Ліцензійний договір	48
2.2. Договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності.....	62
2.3. Договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності	71
РОЗДІЛ 3. ПОЗАДОГОВІРНЕ НАСТУПНИЦТВО МАЙНОВИХ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	95
3.1. Спадкування майнових прав інтелектуальної власності.....	95
3.2. Наступництво майнових прав інтелектуальної власності при реорганізації юридичних осіб	124
3.3. Звернення стягнення на майнові права інтелектуальної власності та їх об'єкти.	139
ВИСНОВКИ	155
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	159
ДОДАТОК	181

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. У цей час складність та динамічність цивільного обігу детермінована різними об'єктивними та суб'єктивними факторами. Широке використання результатів інтелектуальної діяльності в усіх сферах сучасного життя та значна ринкова вартість окремих з них, зробила їх повноцінними об'єктами цивільного обігу. Відповідно виникла потреба в регламентації цих відносин та одночасно труднощі методологічного характеру, пов'язані з визначенням нормативної бази регулювання відносин інтелектуальної власності. Так, відносини, пов'язані з інтелектуальною власністю, врегульовані Книгою четвертою Цивільного кодексу України (далі – ЦК України). Відповідно до частини першої ст.418 ЦК України право інтелектуальної власності – це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений цим Кодексом та іншим законом. Навіть розміщення цього інституту в ЦК України одразу за Книгою «Право власності та інші речові права» ще раз засвідчує вагомість суспільної цінності інтелектуальної власності.

Відносини, пов'язані з інтелектуальною власністю, крім ЦК України, регламентує низка спеціальних законів та законодавчих актів різної галузевої належності, договори учасників відповідних відносин, міжнародні договори, конвенції, звичаї тощо. Принципово важливим є положення про можливість субсидіарного застосування до більшості відносин інтелектуальної власності норм цивільного законодавства. Недостатньо чітко і послідовно визначається співвідношення приватно-правових та публічно-правових елементів у регулюванні відносин інтелектуальної власності.

Утім, вирішення значної кількості спірних питань залежить від того, що розуміти під інтелектуальною власністю. В науковій літературі відсутній єдиний підхід до цього питання. При цьому більшість виконаних на сьогодні

досліджень стосуються окремих прав інтелектуальної власності, реалізації майнових прав та їх захисту.

Проблемам використання майнових прав інтелектуальної власності присвячено праці таких учених, як: В.А. Дозорцева, А.П. Сергєєва, О.В. Басай, Т.М. Вахонєва, О.В. Кохановська, О.О. Підпригори, О.І. Харитонова та ін. Деякі аспекти внесення майнових прав інтелектуальної власності до статутного капіталу розглядалися в статтях А.О. Кодинця, Л.Я. Турчина, І.Є. Якубівського, О.О. Тверезенко, С.О. Бондаренко, В.М. Кравчука. З позиції господарського права особливості формування статутного капіталу під час створення господарського товариства за рахунок об'єктів інтелектуальної власності досліджували В.С. Щербина, О.М. Вінник.

Об'єкти інтелектуальної власності є особливими об'єктами цивільного обігу зі спеціальним правовим режимом, права на які можуть переходити в порядку наступництва. Це широко розповсюджене в цивільному обігу явище може виникати на підставі різних юридичних фактів, від яких коливається і вид, і обсяг наступництва, а також його правові наслідки. Як правило, окремі аспекти правонаступництва досліджуються в межах певних цивільних правовідносин. Так, в усіх періодах розвитку юридичної думки увага вчених була привернута до проблем спадкового права, в тому числі й до поняття спадкового правонаступництва (А.Г. Гойхбарг, А.А. Пріградов-Кудрін, Я.Н. Брандербургський, С.М. Ландкоф, П.С. Орловський, М.О. Рейхель, В.І. Серебровський, А. Давідович, Б.С. Антімонов, В.К. Дронніков, Ю.А. Заїка, О.Є. Кухарєв, І.В. Жілінкова, З.В. Ромовська, Є.І. Фурса, С.Я. Фурса, Л.К. Буркацький, Є.О. Рябоконт та ін.). Деякі цивілісти розглядали правонаступництво в контексті підстави заміни особи в зобов'язанні (Є.О. Харитонов, І.Г. Бабіч). Питання правонаступництва також розглядалося в контексті дослідження відносин реорганізації юридичних осіб (М.І. Кулагін, Г.С. Шапкіна, С.Б. Пугінський тощо).

Незважаючи на таку значну увагу дослідників до окремих аспектів правонаступництва, слід визнати, що найповніше питання наступництва в цивільному праві були досліджені тільки Б.Б. Черепакінім у його фундаментальній роботі «Правопреемство по советскому гражданскому праву» в 1962 році. При цьому за виключенням окремих публікацій на електронних ресурсах в мережі Інтернет, природа та особливості наступництва майнових прав інтелектуальної власності монографічному рівні не досліджувались. Утім, правильне розуміння наступництва майнових прав інтелектуальної власності, а також визначення його цивільно-правових наслідків сприятиме стабілізації цивільного обігу і формуванню єдиної судової практики з розгляду окремих категорій справ щодо захисту прав інтелектуальної власності, а тому звернення до дослідження цього аспекту проблематики є обґрунтованим особливо з огляду на розпочатий в Україні процес гармонізації та адаптації законодавства до законодавства країн ЄС.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права «Корпоративне право в умовах сталого розвитку української державності та права» на 2011-2015 рр. як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» на 2011–2015 рр. (державний реєстраційний номер 0110U000671), а також плану науково-дослідної роботи кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права «Корпоративне право в умовах інтеграційного розвитку України» на 2016-2020 рр. як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» на 2016–2020 рр. (державний реєстраційний номер 0116U001842).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є з'ясування поняття, змісту і характерних ознак наступництва майнових прав інтелектуальної власності, а також формулювання пропозицій щодо вдосконалення чинного цивільного законодавства України в цій сфері та практики його застосування.

Для досягнення поставленої мети у дисертації вирішувалися такі завдання:

охарактеризувати правовідносини з права інтелектуальної власності, їх зміст та характерні риси;

розглянути наступництво в цивільному праві України як підставу переходу права інтелектуальної власності;

охарактеризувати наступництво майнових прав інтелектуальної власності на підставі договору в межах його окремих договірних видів (ліцензійний договір; договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності; договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності);

визначити особливості спадкового наступництва майнових прав інтелектуальної власності;

розглянути наступництво майнових прав інтелектуальної власності при реорганізації юридичних осіб та при зверненні стягнення на майнові права інтелектуальної власності;

сформулювати теоретично обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання наступництва майнових прав інтелектуальної власності;

Об'єктом дослідження є правовідносини, що виникають при наступництві майнових прав інтелектуальної власності за цивільним правом України.

Предметом дослідження є наступництво майнових прав інтелектуальної власності за цивільним правом України.

Методи дослідження. Дисертація ґрунтується на комплексному застосуванні загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, обраних з урахуванням мети і завдань дослідження, його об'єкта і предмета. Використання діалектичного методу дозволило на підставі виокремлення загального та особливого, розкриття єдності та суперечливості процесу розвитку права скласти цілісну систему уявлень про специфіку відносин інтелектуальної власності, особливості наступництва майнових прав інтелектуальної власності у цивільному праві та законодавстві України (п.п. 1.1, 1.2). Історичний метод застосовувався для з'ясування умов формування конструкції наступництва майнових прав інтелектуальної власності (п. 1.3). За допомогою догматичного методу досліджувалися правові норми, які регулюють наступництво майнових прав інтелектуальної власності за цивільним законодавством України (п.п. 1.3, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3). Системно-структурний метод використовувався для з'ясування змісту наступництва майнових прав інтелектуальної власності та його співвідношення з наступництвом в цивільному праві України (п. 1.3). Порівняльний метод дозволив співставити правові норми про договірне та спадкове наступництво на різних етапах його розвитку (розділи 2, 3).

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим у вітчизняній науці цивільного права спеціальним комплексним дослідженням наступництва майнових прав інтелектуальної власності за цивільним законодавством України.

У дисертації одержано такі результати, що мають наукову новизну:

вперше:

запропоновано розглядати наступництво майнових прав інтелектуальної власності як повний або частковий перехід цих прав (їх частини) від носія цих прав до набувача на підставі закону або договору;

доведено вплив виду майнового права інтелектуальної власності на вид правонаступництва (універсальне чи сингулярне);

визначено зв'язок виду ліцензії з видом наступництва. Зокрема, встановлено, що у випадку видачі виключної ліцензії відбувається повна наступність майнових прав; при видачі одиничної ліцензії наступництво прав має частковий характер. Невиключна ліцензія також тягне наступництво, яке має частковий (сингулярний характер);

доведено, що в більшості випадків переходу майнових прав інтелектуальної власності має місце часткове (сингулярне) наступництво цих прав;

запропоновано у ст. 7 Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» до випадків проведення обов'язкової оцінки віднести також проведення грошової оцінки майнових прав інтелектуальної власності, що вносяться як вклад до статутного капіталу господарського товариства;

вдосконалено:

положення стосовно розмежування ліцензії та ліцензійного договору, їх співвідношення як правопідтверджуючого документу (ліцензія) та юридичного факту (підстави) для переходу майнових прав інтелектуальної власності (договір);

розуміння наступництва як процесу переходу повного або часткового прав та обов'язків від правопередника до правонаступника;

перелік умов договору про створення за замовленням та використання об'єкта права інтелектуальної власності, відповідно до якого окрім умов, визначених законодавцем, договір повинен містити умови щодо розподілу майнових прав інтелектуальної власності на створений об'єкт, винагороди, способи та умови використання цього об'єкта замовником, вимоги, яким має відповідати об'єкт цього договору (обсяг, форма, зміст, цільове призначення, сфера застосування та ін.), які є важливими та визначальними як для замовника, так і для автора;

положення стосовно переходу немайнового права на охорону недоторканності твору до іншої особи. Зокрема, у випадку уповноваження автором певної особи на охорону твору, автор повинен укласти з цією особою цивільно-правовий договір або зробити відповідне розпорядження у заповіті. У разі якщо автором не визначено таку особу, обов'язок охороняти недоторканність твору повинен переходити до спадкоємців автора на підставі прямої вказівки закону;

дістало подальшого розвитку:

положення про те, що за своєю цивільно-правовою природою ліцензія є одностороннім правочином, що засвідчує намір ліцензіара надати повноваження на використання об'єкта інтелектуальної власності в обсязі, визначеному ліцензією. Тому у випадку її оформлення як окремого документа, для чинності ліцензії достатньо волевиявлення ліцензіара, спрямованого на надання прав на використання результату творчості іншій особі. Згода ліцензіата у такому разі не вимагається. Проте, якщо ліцензія є складовою іншого цивільно-правового договору, надання їй юридичної сили потребує волевиявлення обох сторін договору;

положення стосовно того, що єдиною договірною конструкцією, згідно з якою відбувається відчуження (передача) майнових прав інтелектуальної власності, в якості внеску до статутного капіталу юридичної особи, є договір про передання майнових прав інтелектуальної власності;

положення щодо вирішального значення розподільчого балансу та передавального акту для визначення обсягу майнових прав інтелектуальної власності, які передаються в процесі реорганізації юридичної особи;

теза стосовно достатності закріплення за необхідним спадкоємцем лише деяких майнових прав автора та/або винахідника (інститут обов'язкової частки);

положення стосовно визначення допустимих доказів належності авторських прав. Наголошується, що допустимими доказами належності

авторських прав можуть бути різні документи, в тому числі висновки, надані науковими чи експертними установами; укладені спадкодавцем ліцензійні договори про використання власного твору; договори про відчуження виключних прав або їх частини. Хоча на даний момент названі документи не приймаються нотаріусом на підтвердження спадкової маси, проте за своєю доказовою сутністю вони не відрізняються від свідоцтва про реєстрацію авторського права на твір, тому пропонується розширити коло допустимих документів, які мають прийматися нотаріусом на підтвердження наявності авторських прав у складі спадкової маси.

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення, висновки та пропозиції, що містяться в дисертації, можуть бути використані у:

науково-дослідницькій діяльності – для подальшої розробки теоретичних та практичних проблем правового регулювання наступництва майнових прав інтелектуальної власності;

правотворчій діяльності – для вдосконалення чинного цивільного законодавства України в частині регламентації наступництва майнових прав інтелектуальної власності;

правозастосовній діяльності – для вдосконалення практики застосування актів чинного законодавства України, що регламентують наступництво майнових прав інтелектуальної власності, зокрема формування єдиної судової практики розгляду справ, предметом яких є спори щодо наступництва майнових прав інтелектуальної власності та їх обсягів;

навчальному процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Цивільне право», «Спадкове право», «Право інтелектуальної власності», а також підготовці підручників, навчальних посібників, практикумів, тематики кваліфікаційних робіт із зазначених дисциплін.

Апробація результатів дослідження. Дисертацію підготовлено та обговорено на кафедрі права інтелектуальної власності та корпоративного права Національного університету «Одеська юридична академія».

Основні наукові положення дисертації були апробовані у виступах на науково-практичних конференціях, зокрема: Міжнародній науково-практичній конференції «Місце юридичних наук у формуванні правової культури сучасної людини» (м. Запоріжжя, 22-23 грудня 2017 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання розвитку права та законодавства: наукові дискусії» (м. Львів, 15-16 грудня 2017 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Тенденції розвитку юридичної науки в інформаційному суспільстві» (м. Одеса, 29-30 грудня 2017 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми правових наук в євроінтеграційному вимірі» (м. Харків, 15-16 грудня 2017 р.).

Публікації. Результати дисертаційного дослідження відображені автором у 13 публікаціях, у тому числі у 7 статтях, опублікованих у фахових виданнях, перелік яких затверджено Міністерством освіти і науки України, 1 статті, опублікованій у зарубіжному періодичному виданні юридичного напрямку, та у 5 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації зумовлені метою і завданнями дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, поділених на дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (205 найменувань), додатку. Загальний обсяг дисертації становить 183 сторінки, з яких основного тексту – 158 сторінок.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ НАСТУПНИЦТВА МАЙНОВИХ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

1.1. Правовідносини інтелектуальної власності та їх динаміка в цивільному праві України

Сьогодні, як слушно вказує Т.М. Вахонєва, майнові відносини власності включають до свого складу відносини, пов'язані з реалізацією прав на інтелектуальну власність. Більше того, майнові відносини товарообігу також можуть охоплювати відносини, пов'язані з об'єктами права інтелектуальної власності та реалізацією майнових прав на них. Однак характерні риси й особливості відносин, пов'язаних зі створенням, використанням і відчуженням прав на результати інтелектуальної, творчої, розумової діяльності мають стільки відмінностей від інших класичних цивільно-правових відносин, що був виявлений окремий предмет регулювання відносин інтелектуальної власності та виділена, відповідно, нова галузь права — право інтелектуальної власності [1].

О.В. Кохановська зазначає, що право інтелектуальної власності пов'язане із розумінням творчості і творчої інтелектуальної діяльності через право особи на результат творчої інтелектуальної діяльності або інший об'єкт права інтелектуальної власності. Дослідниця вказує, що творчість людини вона розуміє як глибоко усвідомлену нею потребу самовираження, самоствердження, привнесення в оточуючий світ глибинних душевних переживань задля пошуку гармонії і самовдосконалення. Саме здатність до творчої та інтелектуальної діяльності, яка не залежить від віку, стану здоров'я, наявності здібностей чи таланту, вирізняє, на думку О.В. Кохановської, людину серед інших живих істот [2].

В літературі також пропонувалось розглядати право інтелектуальної власності в об'єктивному та суб'єктивному сенсі. При цьому право інтелектуальної власності в суб'єктивному сенсі запропоновано визначати як встановлену та гарантовану законом можливість суб'єктів права інтелектуальної власності набувати і реалізовувати особисті немайнові та майнові права на об'єкти права інтелектуальної власності [3]. Як слушно вказувалось в літературі, право інтелектуальної власності – це право на результат інтелектуальної, творчої діяльності або інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений чинним законодавством [4].

Виходячи з того, що суб'єктивне право інтелектуальної власності є природним правом людини право інтелектуальної власності в об'єктивному сенсі дослідниками пропонувалось визначати як розділ цивільного права, норми якого спеціально регулюють низку відносин інтелектуальної власності, та пов'язаних з ними відносин за участю останньої. Викладене дає підстави для характеристики права інтелектуальної власності в об'єктивному сенсі як міжгалузевого інституту (феномена), що включає норми законодавства різної галузевої приналежності [5]. Право інтелектуальної власності в об'єктивному значенні характеризується такими ознаками:

- 1) воно є правом на результат інтелектуальної творчої діяльності;
- 2) об'єктом права інтелектуальної власності є нематеріальна річ, при цьому результат інтелектуальної, творчої діяльності може бути втілений у будь-який матеріальний носій;
- 3) цей результат придатний для відтворення і сприйняття іншими особами і придатний для багаторазового відтворення (тиражування);
- 4) правова охорона надається результату інтелектуальної творчої діяльності або за умови його створення і набуття форми, придатної для сприйняття іншими особами (наприклад, твори науки, літератури, мистецтва), або за умови його відповідності вимогам чинного законодавства України про

інтелектуальну власність (наприклад, винаходи, корисні моделі, промислові зразки);

5) правова охорона об'єктів інтелектуальної власності надається на певний строк, визначений чинним законодавством;

6) право інтелектуальної власності на той чи інший об'єкт слід відрізняти від права власності на матеріальний носій, в якому втілено творчий результат, а право власності на річ, в якій втілено результат інтелектуальної власності, не залежить від права інтелектуальної власності на цей результат;

7) особисті немайнові права суб'єктів права інтелектуальної власності невіддільні від особи їх творця і не підлягають відчуженню;

8) майнові права суб'єкта інтелектуальної власності можуть відчужуватись будь-яким цивільно-правовим способом; суб'єкт цих прав може відмовитись від них;

9) об'єкти права інтелектуальної власності чинним законодавством визнанні товаром і можуть бути об'єктом будь-яких цивільно-правових правочинів;

10) право інтелектуальної власності є непорушним, ніхто не може бути позбавлений права інтелектуальної власності чи обмежений у його здійсненні, крім випадків, передбачених законом [2].

В літературі неодноразово зверталась увага на необхідність чітко розмежовувати поняття «інтелектуальна власність» та «право інтелектуальної власності», тому що інтелектуальна власність — це термін не юридичного спрямування; у праві інтелектуальної власності слід використовувати поняття «право власності на інтелектуальний продукт» як об'єкт права інтелектуальної власності [1].

У сучасній цивілістичній доктрині запропоновано декілька підходів до розуміння суті понять «інтелектуальна власність» та «право інтелектуальної власності». Перший — пропріетарний (від англ. «proprietor» — власник) — виходить з того, що зміст права інтелектуальної власності визначається так

само, як він визначається для звичайного права власності. Суб'єктивне право інтелектуальної власності є правом його суб'єкта на володіння, користування і розпорядження належним йому відповідно до закону результатом інтелектуальної діяльності [6, с. 53]. Разом з тим прихильники цієї теорії визнають, що інтелектуальна власність відрізняється від загального поняття власності такими особливостями, як нематеріальним об'єктом, обмеженістю строків дії, способами набуття, оформленням та захисту прав [7, с. 12].

Гносеологічно пропрієтарна теорія права інтелектуальної власності вважається домінуючою та такою, що виникла перша. Вона виходить з природного розуміння права власності, а її представники ототожнюють права авторів та інших осіб на продукти творчої діяльності з правом власності на матеріальні об'єкти. Таким чином, результати творчої та іншої передбаченої законом діяльності визнаються її об'єктами. На ці об'єкти творець має дві групи прав: особисті немайнові та майнові. Останні такі самі, як і в праві власності: право володіння, право користування та право розпорядження. Послідовниками пропрієтарної теорії права інтелектуальної власності є відомі українські вчені-цивілісти О.А. Підпригора й О.О. Підпригора, які вважали, що зміст права інтелектуальної власності визначається так, як він визначається для звичайного права власності [8, с. 53, 9].

З аналогічних позицій підходять до проблематики О.І. Харитонova, Є.О. Харитонов, які при цьому вказували, що об'єктами права інтелектуальної власності визнаються результати творчої діяльності, якщо вони мають творчий характер, об'єктивно виражені в одній з доступних для сприйняття форм і можуть бути використанні людиною для задоволення своїх естетичних потреб чи матеріального виробництва [5].

Слід зазначити, що пропрієтарна теорія права інтелектуальної власності послідовно відображена у всіх міжнародно-правових актах і впливає на моделювання національного законодавства багатьох держав [10].

Інший підхід до розуміння поняття права інтелектуальної власності спирається на неможливість ототожнення правового режиму матеріальних речей та нематеріальних об'єктів, якими є результати художньої та технічної творчості. Відповідно на їх думку, категорія власності не може бути застосована тільки до матеріальних носіїв творчих результатів. Особі, яка створила (отримала) певний творчий результат, належить не право власності, а особливі виключні права на використання, які забезпечують йому можливість вчинення усіх дозволених законом дій з одночасною заборорою цього будь-яким третім особам без дозволу володільця виключних прав [11].

Слід пам'ятати, що термін «інтелектуальні права» був запропонований бельгійським юристом Э. Пікаром в 1879 році[12]. На його думку, будь-яке інтелектуальне право відноситься не до самої матеріальної реалізації задуму автора, а до самого задуму. Якщо речові права припускають матеріальний об'єкт і власність [13], то права інтелектуальні припускають «розумовий» об'єкт і винятковість. Е. Пікар направив всі свої зусилля на те, щоб викрити пропрієтарну теорію, яка ототожнювала матеріальні об'єкти з об'єктами ідеальними і поширювала на них режим права власності [14].

Теорія інтелектуальних прав Е. Пікара базується на тезисі про те, що традиційний поділ прав на особисті, речові та зобов'язальні не достатньо повним. Автор цієї теорії вважає, що існує ще одна категорія прав (інтелектуальні права), яка протиставляється традиційній категорії речових прав. Інтелектуальні права мають два елементи – особистий та майновий [15].

Теорія особистих прав, сформована Е.Шмідтом та О.Гірке, передбачала, що твір силою творчої праці автора, стає частиною його особистості. Гідність автора порушується, коли результат його діяльності відчужується від нього. Отже, авторське право є особливою формою захисту індивідуальності в усіх її проявах, захисту особистих немайнових прав людини. О. Гірке стверджує, що існує категорія прав, які надають своїм суб'єктам владу над частиною сфери їх власної особи і вони називаються особистими правами. Особисті права

відрізняються від права на особу і є тією основою, з якої виникають як публічні, так і цивільні права. Категорію особистих прав він розглядає як самостійний комплекс юридичних інститутів, що займає особливе місце в системі права [16]. Згідно з теорією особисто-майнового права авторське право, з одного боку, цілком пов'язано з особистістю, а з іншого – містить правові норми майнового характеру.

Виключні права характеризуються притаманними їм специфічними ознаками:

1) усі права на об'єкти інтелектуальної власності, які є результатом творчої праці, виникають незалежно від волі третіх осіб;

2) усі треті особи є пасивними суб'єктами права. Вони зобов'язані утримуватися від неправомірних дій стосовно не тілесних, нематеріальних результатів творчої праці (творів, винаходів, торговельних марок, знаків для товарів і послуг тощо), так само як стосовно тілесних, матеріальних речей, які є об'єктами права інтелектуальної власності;

3) до кожного з пасивних суб'єктів права у разі, якщо їхні дії будуть протиправними щодо суб'єктів, яким належать права інтелектуальної власності, можна подати відповідні позови [17]. Згідно з таким підходом право на об'єкти інтелектуальної власності складається з двох правомочностей: права забороняти та/чи дозволяти їх використання всім третім особам. Таким чином, теорія «виключних прав» ґрунтується переважно на використанні категорії «привілею», який розглядається як особлива перевага, що надається законом визначеним особам, групам осіб або певному стану, а відтак, майнові права автора розглядаються прихильниками цієї теорії як різновид привілею [5].

Слід зазначити, що теорія виключних прав, якої притримувався відомий російський цивіліст Г.Ф. Шершеневич [18], з'явилася і розвивалася практично паралельно з теорією пропріетарного підходу. В сучасній доктрині вона також залишається досить поширеною [19, 20].

Існують чимало інших теорій, які розглядають природу авторського права: теорія окупації (Лабуле) порівнює створення твору із заволодінням земельною ділянкою; рентна теорія (Ланге) вимагає виплати винагороди за працю; теорія труда (Костанос) визнає авторську охорону винагородою за працю, та інші теорії [21, с.93]. Разом з тим, вказані теорії є не настільки популярним як дві вищевказані.

На думку американських учених, можна виділити чотири течії, у межі яких вписується більшість теоретичних досліджень про природу й походження інтелектуальної власності [22]. Слід зауважити, що окремою теорією інтелектуальної власності в доктрині прийнято визнавати сукупність положень теоретичного характеру, які не тільки дають уявлення про поняття, а й обґрунтовують причини, необхідність існування й цілі, досягненню яких повинно сприяти право інтелектуальної власності. Крім того, звертає на себе увагу, тісний взаємозв'язок західних уявлень про інтелектуальну власність з економічною наукою, що обумовлює особливий підхід до дослідження цього соціального й правового явища [23]. Перша течія формується на основі відомого утилітарного принципу: під час формування прав власності має бути максимізований чистий добробут суспільства. Виходячи з такої методологічній позиції та в контексті інтелектуальної власності, мова йде про те, що право інтелектуальної власності – це пошук оптимального балансу між здатністю виключного права стимулювати створення винаходів і творів, з одного боку, і тенденцією цих прав скорочувати широке використання результатів творчої діяльності суспільством, з іншого боку. Цей підхід спостерігається, наприклад, у роботах В. Ландеса й Р. Познера про авторське право й право товарних знаків (цей термін використаний аналогічним чином, як його використовують представники зарубіжної науки при визначенні відповідного соціально-правового явища). На думку авторів, відмінні риси в більшості результатів інтелектуальної діяльності такі, що, по-перше, легко можуть бути скопійованими, і по-друге, використання їх однією особою не перешкоджає

використанню іншими особами. У сукупності це призводить до того, що творці цих результатів не зможуть відшкодувати витрати для їх «виготовлення», наприклад, час і зусилля, витрачені на написання, і витрати на переговори з видавцями й відповідними компаніями, тому що їх права можуть бути порушені копіювальниками, які несуть тільки витрати на виробництво (друк і розповсюдження тиражу книги або дисків) і можуть запропонувати споживачеві ідеальний продукт за дуже низькими цінами. Ця загроза буде стримувати авторів під час створення цінних для суспільства інтелектуальних продуктів. Щоб уникнути цих економічно не вигідних наслідків, необхідно надати авторам на обмежений час виключне право робити копії свого результату. Ця концепція також має назву утилітарної концепції інтелектуальної власності [22].

В інших наукових джерелах, можна знати другий підхід, який сьогодні є панівним, насамперед англо-американської правової системи, полягає в тому, що людина, яка працює з вихідними матеріалами, що нікому не належать або є суспільними, має природне право на плоди своїх зусиль. Відповідно держава зобов'язана поважати й забезпечувати це природне право. Ці ідеї, які коріннями сягають робіт Дж. Локка, вважаються найбільш придатними до сфери інтелектуальної власності. Пов'язано це, на думку прихильників цієї теорії, з тим, що відповідний вихідний матеріал (факти, ідеї, концепції) дійсно здається в певному сенсі суспільним, а праця автора робить значний внесок у цінність кінцевого продукту. Простежити цей підхід можна, зокрема, у Р. Нозіка [24, с. 178-182] і Д. Хьюза [25, с. 287, 299-330]. Р. Нозік стверджує, що отримання прав власності через працю є законним, якщо інші особи не постраждають від якоїсь чистої шкоди. Чиста шкода в цьому випадку являє собою, наприклад, імовірність стати біднішим, ніж інші особи були б без надання власності через працю, або обмеження ресурсів, доступних для їх використання. Таким чином, надання патентних прав винахіднику не суперечить ідеям Дж. Локка, хоча доступ інших осіб до винаходу й обмежується. Уся справа в тому, що винахід

не існуватиме зовсім без докладання зусиль винахідника. Таким чином, можна стверджувати, що видача патенту не шкодить, а допомагає споживачам. Водночас, за твердженням Р. Нозіка, права винахідника повинні бути обмежені двома випадками. Зокрема, особі, яка пізніше й незалежно від першого винахідника винайшла такий же пристрій, має бути дозволено виробляти та продавати продукт із цим винаходом. Певним чином втілення цієї думки існує в нашому законодавстві, проте обов'язковою умовою виникнення цього права є те, що використання або приготування до використання продукту має бути здійснено до дати пріоритету, а не після (право попереднього користування). У цілому цей підхід ще називають трудовою теорією інтелектуальної власності.

Третя точка зору ґрунтується на здобутках І. Канта та Г. Гегеля, та виходить з того, що права приватної власності – ключові права для задоволення фундаментальних потреб людини [26, 27]. Із цієї точки зору права інтелектуальної власності можуть бути виправдані або на основі твердження, що вони захищають від присвоєння та зміни результати творчої діяльності, через які автори й артисти висловили бажання й відношення, або на основі того, що вони створюють соціальні й економічні умови, сприяють творчій інтелектуальній діяльності, яка, у свою чергу, важлива для процвітання людства [26,27]. Д. Хьюз, ґрунтуючись на «Філософії права» Г. Гегеля, сформулював принципи формування системи права інтелектуальної власності. Він вказував, що слід прагнути надавати правову охорону плодам більш очевидної інтелектуальної діяльності, наприклад написання роману, ніж плодам менш очевидної інтелектуальної (творчої) діяльності, наприклад генетичним дослідженням. Унаслідок того, що суспільний імідж, включаючи фізичні особливості, манери й минуле, є важливою «ємністю для особистості», він заслуговує на загальну правову охорону. Через такі «акценти» ця теорія й отримала назву «теорія особистості». Нарешті, авторам і винахідникам повинно бути дозволено отримувати повагу, шану, захоплення та грошову винагороду від публіки через продаж або роздавання копій їхніх робіт, проте не повинно

бути дозволено відмовитися від права запобігати з боку інших спотворенню або присвоєнню їх робіт [25, с. 330-350].

На думку Н.А. Горбової, зазначені концепції збагатили юридичну науку, дали емпіричний матеріал для подальших досліджень економічної та правової дійсності. Так само дослідниця визнає наявність в кожній з наведених концепцій переваг та недоліків, які слід враховувати при розгляді інтелектуальної власності з позицій вимог ринкової економіки та прискорення інформаційного обміну об'єктами інтелектуальної власності з використанням сучасних технологій [28].

Необхідно враховувати, що в Україні право інтелектуальної власності, як правова категорія, переживає період трансформацій і становлення, через те, що радянська концепція цивільного права ґрунтувалася на визнанні та регулюванні прав авторів творів літератури і мистецтва, відкриттів, винаходів та раціоналізаторських пропозицій як таких, що мають головним чином відносний (зобов'язально-правовий), а не абсолютний характер. У радянські часи нерішучі спроби скористатися так званою «пропрієтарною моделлю» стосовно результатів інтелектуальної діяльності, навіть з метою наукового аналізу, розцінювалися як некритичне перенесення на радянський ґрунт буржуазних юридичних конструкцій [29]. Тому в радянському законодавстві тривалий час термін «інтелектуальна власність» не вживався. Вперше він був використаний в останні роки існування СРСР – у Законі СРСР «Про власність в СРСР» від 6 березня 1990 року [5]. При цьому традиційним аспектом вивчення та дослідження було авторське право.

Авторське право традиційно розглядається як правовий інститут, який регулює відносини, що виникають у зв'язку із створенням та використанням творів науки, літератури, мистецтва. При цьому виділяють авторське право в об'єктивному та суб'єктивному сенсі.

Авторське право в об'єктивному розумінні розглядається як сукупність правових норм, що регулюють коло суспільних відносин зі створення та використання творів науки, літератури і мистецтва.

В суб'єктивному розумінні авторське право це особисті немайнові та майнові права, які виникають у автора у зв'язку зі створенням ним твору і охороняються законом. Н.Є. Яркіна вказувала, що для інституту авторського права характерний принцип незастосування будь-якої формальності для виникнення правової охорони прав на твір. Цей принцип закріплений у ч.2 ст.433 ЦК України, а також у ст.11 Закону «Про авторське право і суміжні права» і означає, що авторське право на твір виникає внаслідок факту його створення [30, с.547].

На думку Є.Ш. Гарєєва, завдання авторського права полягає в тому, щоб належним чином поєднувати інтереси автора і суспільства, аби, з одного боку, стимулювати творчу діяльність авторів, а з іншого – забезпечити примноження духовних цінностей, якими володіє суспільство, не дозволяючи надмірне обмеження у доступі до цих цінностей.

Виходячи із законодавчого підходу до визначення авторського права, його можна витлумачити як особисті немайнові права і майнові права авторів та їх правонаступників, пов'язані із створенням та використанням творів науки, літератури і мистецтва, зміст яких визначається національним законодавством та міжнародно-правовими актами.

Розуміння сутності авторського права з моменту його виникнення є предметом палких дискусій. Існує багато теорій, за допомогою яких розкривається природа авторського права.

В основі теорії права власності, яка набула розвитку в період Французької революції, лежить порівняння права власності на матеріальні цінності із правом власності на твори. Зазначена теорія була спрямована на задоволення прагнень авторів творів. Згодом у рамках цієї теорії виникли два напрями: теорія дуалістів, за якою сукупність права автора поділяється на дві категорії –

моральні та майнові права; та теорія моністів, згідно з якою такий поділ вважається штучним і необґрунтованим, оскільки права творців слід розуміти як два аспекти єдиного і цілого [15].

За теорією нематеріальних цінностей (Джозеф Келер) твір розглядається як нематеріальна цінність, а авторське право на нього має виключно майновий характер. Особисті права на твір не належать до сфери авторського права, а є проявом загального особистого права.

Авторське право, яке виникає у результаті створення особою твору науки, літератури, мистецтва, вважається правом особливого роду. Можна сказати, що особистість автора, який «живе» у своєму творі, а тому твір, що охороняється авторським правом, є особливим об'єктом цивільного обігу. Відповідно авторське право охороняє інтелектуальний і персональний зв'язок із твором автора, не лише гарантує творцеві можливість отримання економічної вигоди від використання твору. Тому авторське право і поділяється на особисті немайнові і майнові права автора. Забезпечується охорона прав інтелектуальної творчої діяльності шляхом надання авторові виключних прав особистого немайнового та майнового характеру щодо створеного ним твору. Такий поділ авторського права має велике практичне значення. Інтереси морального та майнового порядку мають різну історію, різні сфери застосування, виникають і зникають неодноразово та мають різні пріоритети. Особисті немайнові права належать лише безпосередньо авторові твору, незалежно від того, хто володіє майновими авторськими правами. Особисті немайнові права автора охороняються безстроково. Вони є невідчужуваними від особистості автора і не можуть передаватися іншим особам. Ці особи і, передусім, спадкоємці мають право на охорону особистих немайнових прав, власником яких був автор (стаття 29 Закону України «Про авторське право і суміжні права»).

Майнові права на використання твору мають строковий характер, можуть вільно переходити до інших осіб відповідно до договору або закону.

У той же час на практиці виокремити серед авторських прав тільки майнові або немайнові права буває досить важко, оскільки ці два види авторського права взаємопов'язані. Нерідко їх конкретний зміст стає зрозумілий лише з контексту та в процесі реалізації. Наприклад, особисте немайнове право протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору безпосередньо направлено не лише на захист честі та репутації автора, а й сприяє його майновим інтересам, оскільки зміни твору можуть заважати його нормальному використанню.

З наведеного стає зрозумілим, чому низка дослідників відкидає концепцію чіткого розмежування авторського права на два види прав. Ці дослідники вважають, що всі надані авторові права особистого немайнового та майнового характеру є проявом унітарного права, яке забезпечує дотримання інтелектуальних і майнових інтересів автора. Особливість авторського права полягає ще й у тому, що воно має нематеріальну сутність. При цьому, об'єкти авторського права існують лише у матеріальному вигляді. Тому відповідно до законодавства авторське право на твір не пов'язано з правом власності на матеріальний об'єкт (матеріальну річ), в якому втілено твір, перехід права власності на матеріальний об'єкт або право володіння матеріальним об'єктом не тягнуть за собою перехід авторських прав на твір як благо нематеріальне і навпаки (стаття 419 Цивільного кодексу України та стаття 12 Закону України «Про авторське право і суміжні права») [31, с.77-78].

Оскільки для доведення до інших осіб результатів своєї творчої діяльності автору часто потрібне сприяння третіх осіб-посередників (музикантів, продюсерів, видавців), які, використовуючи свої професійні якості, можуть представити твір у формі, найбільш цікавій і доступній для сприйняття. Для врегулювання цих відносин між авторами і посередниками у галузі авторського права законодавцем було введено положення про суміжні права у національному законодавстві. Саме тому у багатьох країнах світу було

запроваджено новий правовий інститут – суміжні права (neighboring right) [21, с. 120-121].

Термін «суміжні права» вживається у країнах романо-германської системи права. У державах англосаксонської системи права цей термін не застосовується, там послуговуються більш загальним поняттям «монопольне використання прав», що належать артистам-виконавцям, організаціям мовлення тощо. Хоча цей термін теоретично необґрунтований, а його зміст залишається невизначеним, з огляду на сформовану практику він став загальновживаним [21, с.120-121].

Суміжні права називають також примикаючі ми або родинними. Словосполучення «суміжні права» означає те, що ці права перебувають поруч із авторськими правами. Однак це не зовсім так, оскільки суміжні права деякою мірою вторинні стосовно авторських прав. Вони виникають, як правило, коли автор передає своє право на виконання виконавцеві свого твору (наприклад, автор музики має договір з музикантом-виконавцем), а виробник фонограми, організація ефірного або кабельного мовлення одержують свої права від виконавця й автора записаного на фонограмі або переданого в ефір або по кабелях твору. Оскільки існує зазначена залежність суміжних прав від авторського права, Д. Липчик пропонує їх назвати не «суміжними», а наприклад, «стосовними» правами (в англійській мові й багатьох міжнародних договорах застосовується термін «related rights»), щоб підкреслити цю залежність [15, с.302-302].

В.Д. Базилевич визначає суміжні права як об'єднані в єдиний інститут з авторським правом, нерозривно пов'язані з ним, близькі або похідні від нього права, що стосуються творчої діяльності авторів, які створюють твори, що можуть бути виконанні, записані, включені в передачу ефірного чи кабельного мовлення [33].

Суміжні права – це права виконавців на результати творчої діяльності, їх спадкоємців та осіб, яким на законних підставах передано суміжні майнові

права щодо виконання; права виробників фонограм, відеограм, їх спадкоємців (правонаступників) та осіб, яким на законних підставах передано суміжні майнові права щодо фонограм та відеограм; а також права організацій мовлення та їх правонаступників, які охороняються авторським правом [21, с.120-121].

Об'єкти суміжних прав закріплені у ст.449 ЦК України та ст.35 Закону і, на відміну від об'єктів авторського права, перелічені вичерпно. Ними є: виконання; фонограми; відеограми та програми (передачі) організацій мовлення незалежно від їх призначення, змісту, цінності, способу чи форми їх вираження [30, с.562].

До перших належить виконання будь-яких творів – літературних, драматичних, музичних, музично-драматичних, хореографічних, фольклорних та ін. Фонограмою є звукозапис на відповідному носії (магнітній стрічці чи магнітному диску, грамофонній платівці, ком пакт-диску тощо) виконання або будь-яких звуків, крім звуків у формі запису, що входить до аудіовізуального твору. Відеограмою визнається відеозапис на відповідному матеріальному носії (магнітній стрічці, магнітному диску, компакт-диску тощо) виконання або будь-яких рухомих зображень (із звуковим супроводом чи без нього), крім зображень у вигляді запису, що входить до аудіовізуального твору. Програма мовлення – це сукупність теле- або радіопередач, що безпосередньо або в запису транслуються на відстань за допомогою електромагнітних хвиль, які розповсюджуються передавальними пристроями і приймаються будь-якою кількістю телерадіоприймачів [30, с.562].

У доктрині цивільного права суб'єктів суміжних прав поділяють на первинних і похідних. Особи, які безпосередньо своєю діяльністю виготовили фонограму, відеограму, програму мовлення або виконали будь-який твір, вважаються первинними суб'єктами. В контексті національного законодавства первинними суб'єктами ст. 450 ЦК України визначає виконавця, виробника фонограм, виробника відеограм, організацію мовлення. Згідно зі ст. 1 Закону виконавцем може бути актор (театру, кіно тощо), співак, музикант, танцюрист

або інша особа, яка виконує роль, співає, читає, декламує, грає на музичному інструменті, танцює чи будь-яким іншим способом виконує твори літератури, мистецтва чи твори народної творчості, циркові, естрадні, лялькові номери, пантоміми тощо, а також диригент музичних і музично-драматичних творів [30, с.562].

Відповідно до статті 19 Міжнародної конвенції про охорону прав виконавців, виробників фонограм та організацій мовлення (Римська конвенція) її норми не поширюються на виконавців аудіовізуальних творів. Відповідно норма пункту 3 статті 39 Закону України «Про авторське право і суміжні права» встановлює, що у разі, коли виконання використовується в аудіовізуальному творі, вважається, що виконавець передає організації, яка здійснює виробництво аудіовізуального твору, або продюсеру аудіовізуального твору всі майнові права на виконання, якщо інше не передбачено договором. Виконавцем може бути тільки фізична особа – громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства [31, с. 152].

Виробником відеограми визнається фізична або юридична особа, яка взяла на себе ініціативу і несе відповідальність за перший відеозапис виконання або будь-яких рухомих зображень (як із звуковим супроводом, так і без нього) [30, с.562].

Права виробника відеограм не охороняються на міжнародному та регіональному рівнях. Виробника відеограми визнано суб'єктом суміжних прав у 2001 році з прийняттям нової редакції Закону України «Про авторське право і суміжні права».

На національному рівні права продюсерів відеограм охороняють, зокрема, наприклад, у Франції відповідно до Закону від 03 липня 1985 р. №65-660 «Про авторське право, права артистів-виконавців, виробників фонограм і відеограм та підприємств аудіовізуального мовлення», який входить до Кодексу інтелектуальної власності. До виробника відеограм, як і до виробника фонограм, законодавство не пред'являє вимогу здійснення спеціалізованої

діяльності у вказаній галузі, тому будь-яка організація чи фізична особа, що здійснила перший відеозапис виконання або інших рухомих зображень, буде охоронятися як виробник відеограм. На сьогоднішній день практика правозастосування норм законодавства, які регулюють виробництво відеограм, ще не розвинута та широко не застосовується [31, с.153].

Виробник фонограми – це фізична або юридична особа, яка взяла на себе ініціативу і несе відповідальність за перший звукозапис виконання або будь-яких звуків [30, с.562]. Тобто особа, яка задумала цей проект і втілила його в життя (орендувала чи створила студію, уклала договори з авторами і виконавцями на запис виконання, фінансувала цей проект або уклала відповідні договори зі спонсорами чи кредиторами, здійснила інші необхідні дії) [31, с. 152].

До виробника фонограм законодавство не пред'являє вимогу здійснення спеціалізованої діяльності в галузі звукозапису або визнання фірмою звукозапису. Відправним моментом є сама діяльність, тому будь-яка організація, що здійснює першу фіксацію звуків, буде охоронятися як виробник фонограм, наприклад, організація теле- чи радіомовлення. На практиці організації, що займаються звукозаписом, не можуть не спеціалізуватися в цій галузі, інакше не можна забезпечити відповідної якості фонограм [31, с. 153].

Організацією мовлення вважається телерадіоорганізація, що здійснює публічне сповіщення радіо- чи телевізійних передач і програм мовлення як власного виробництва, так і виробництва інших організацій [30, с. 563].

Суб'єкти суміжних прав, які набули суміжних прав на підставі договору, спадкування або в іншому порядку правонаступництва вважаються похідними [30, с. 563].

Суб'єктами суміжних прав можуть бути громадяни України, юридичні особи, що мають постійне місцезнаходження на території України, а також іноземці та особи без громадянства, які відповідно до міжнародних договорів чи на основі принципу взаємності мають однакові з особами України права,

передбачені цим Законом. Іноземці, особи без громадянства та іноземні юридичні особи можуть скористатися в Україні охороною їх суміжних прав за певних умов:

1) якщо об'єкти суміжних прав іноземних осіб вперше були оприлюдненні на території України;

2) якщо об'єкти суміжних прав іноземних осіб, які не були оприлюдненні, знаходяться в об'єктивній формі на території України;

3) якщо об'єкти суміжних прав іноземних осіб вперше були оприлюдненні в іншій країні та протягом 30 днів після цього оприлюдненні в Україні [30, с. 563].

Зміст будь-якого майнового права щодо об'єктів суміжних прав складається з таких правомочностей: використання об'єкта, можливість дозволяти використання іншим особам, право перешкоджати неправомірному використанню, у тому числі забороняти таке. Види майнових прав розрізняються за способами використання, які можуть бути різними залежно від того чи іншого об'єкта суміжних прав. Тому види майнових прав виконавця, виробника фонограм чи відеограм, а також організації мовлення передбачені окремо у статтях 453-455 ЦК, а також статтями 39-41 Закону. Перелік майнових прав суб'єктів суміжних прав на відміну від переліку майнових прав автора є вичерпними. Отже, вказані правомочності можуть бути реалізовані тільки щодо зазначених у законі способів використання виконань, фонограм, відеограм та програм (передач) мовлення [30, с. 565].

Виконавцеві належать такі види майнових прав.

Право на фіксацію виконання під час його здійснення. Це право поширюється на випадки запису виконання у вигляді фонограми чи відеограми, що дає можливість сприймати виконання, відтворювати його та передавати за допомогою технічних засобів. Тобто фіксацією є закріплення «живого» виконання за допомогою технічних засобів у матеріальній формі, яка надає виконанню стабільності, незмінності та дозволяє використовувати його

незалежно від участі самого виконавця. Фіксація виконання здійснюється на будь-якому матеріальному носії, який може містити фонограму або відеограму. В окремих випадках дозвіл виконавця на фіксацію його виконання презюмує дозвіл на інші способи використання запису. Так, згідно з ч.3 ст.39 Закону, у разі використання виконання в аудіовізуальному творі, вважається, що виконавець передає організації, яка здійснює виробництво аудіовізуального твору, або продюсеру останнього всі майнові права на виконання, якщо інше не передбачено договором.

Право доведення виконання до відома публіки. Доведення виконання до відома публіки відбувається у двох формах: доведення його під час самого здійснення виконання, а також доведення виконання, яке зафіксоване у фонограмі або відеограмі. З наведеного можна зробити висновок про різний зміст майнового права щодо кожної з цих форм. Перша форма передбачає такі способи, коли доведення можливо зробити одночасно із здійсненням самого виконання, тобто коли сповіщаються так звані «живі» виконання. Найчастіше це відбувається на концертах, розважальних програмах та шляхом публічного сповіщення у прямий ефір, у тому числі через супутник. Саме таким чином дане право конкретизується у п. «а» ч.1 ст.39 Закону та визначається як право на публічне сповіщення незафіксованих виконань у прямий ефір [30, с. 566].

На відміну від об'єктів авторського та суміжних прав, об'єкти створені в результаті науково-технічної діяльності (нові пристрої, механізми, речовини) охороняються державою лише після їх відповідної кваліфікації. Способом охорони прав на результати технічної творчості є отримання спеціального документа – патенту, який засвідчує авторство і права на відповідний об'єкт [34].

Об'єднання винаходів, корисних моделей, промислових зразків у єдиний інститут зумовлено не лише можливістю їх охорони за допомогою патенту, а й дуже схожим правовим регулюванням цих об'єктів [34].

1.2. Поняття та види правонаступництва в системі приватного права

За загальним правилом, права і обов'язки, що виникли у конкретних суб'єктів, здійснюються саме цими суб'єктами. Проте склад учасників правовідношення може змінюватися в порядку правонаступництва.

Як і багато що інше в юридичній науці, витоки самого терміну « правонаступництво » беруть початок з тих основних постулатів, які сформульовані ще в римському приватному праві [35]. Тому загальноприйнятою основою для зародження « правонаступництва » як категорії, що означає перехід прав і обов'язків, є інститут спадкоємства в римському праві. При цьому дослідники одностайні в питанні про те, що зі смертю правовласника зникають (припиняються) усі права, які той мав, і в той же час або через призначений строк такі права виникають у тих, кому дістається майно померлого. Проте ніхто при цьому не ставить питання, а що відбувається з правовідношенням, яке встановлювалося з метою володіння правами відносно тих предметів, які тепер за фактом смерті увійшли до складу спадкової маси. Цікавим видається також питання про те, чи пов'язані між собою правовідносини власності спадкодавця і спадкоємців або це одне і те ж правовідношення власності, в якому змінюються особи, наділені правовим статусом суб'єктів. При відповіді на поставлені питання слід пам'ятати, що право завжди мається на увазі ідеальним, лише уявним явищем. Тому введення в такого роду ідеальну, лише мислиму систему явищ реального світу (таких, наприклад, як людина), безумовно, спричинить в цілому негативні наслідки. « Усі ділові відносини, – писав І.О. Покровський, – покояться на кредитоспроможності їх учасників, а ця кредитоспроможність була б абсолютно неміцною, якби вона могла бути зруйнована випадковою подією – смертю контрагента » [36].

Сама ідея про перенесення права - *iustransferre*, яка мала місце відносно боргових вимог при продажу спадку [37, с. 263], стала наслідком необхідності визначення долі прав, а головне, обов'язків, які мала особа, яка втратила свій правовий статус.

Проаналізувавши римське спадкове право, І.Б. Новицький і І.С. Перетерський вказали на універсальний характер спадкового наступництва, відмітивши, що «спадкоємець, вступаючи в спадок, придбаває єдиним актом усе майно спадкодавця (чи - за наявності декількох спадкоємців - певну долю майна) як єдине ціле». Універсальний характер проявився в тому, що єдиним актом спадкоємець придбавав не лише права, але і обов'язки, як ті що входили до складу спадку, так і ті права і обов'язки, про існування яких йому не було відомо [37, с. 223].

Практично в незмінному вигляді таке розуміння універсального правонаступництва було сприйнято вітчизняним цивільним правом, що знайшло відображення не лише в нормах, що регулюють спадкування майна померлих громадян. Нині за аналогією із спадковим правом будується регулювання ще одного випадку універсального правонаступництва - реорганізації юридичних осіб. Навряд чи можна сумніватися, що вказані випадки правонаступництва, хоча і характеризуються загальною для них ознакою універсальності, все ж мають і ряд істотних відмінностей стосовно об'єму, структури і порядку наступництва прав і обов'язків

За часів римського приватного права суть універсального правонаступництва була наближена до фактичних обставин. По суті це зводилося до того, що на спадкоємців батька дивилися як на продовжувачів його особистості [38]. Ймовірно, зміни, що сталися, залишали без особливої уваги, і якщо в реальній дійсності спадкоємець сприймався як продовжувач особистості спадкодавця (фактично та сама особа), то і право сприймало правонаступника в якості того самого суб'єкта.

Римське право не обмежувало випадки універсального правонаступництва виключно спадкоємством. Зокрема, до таких відносилися вступ римського громадянина в рабство або під владу іншого римського громадянина (*arrogatio*), укладення шлюбу зі встановленням влади чоловіка над дружиною (*conventio in manum*), неспроможність боржника (*venditio bonorum*) [39]. Таким чином, універсальне правонаступництво допускалося й у «відносинах між живими».

Цікаво, що спадкове право містило також і витoki ще одного виду правонаступництва – сингулярного (часткового) наступництва. Таким був легат (заповідальна відмова), який був розпорядженням спадкодавця та містився в заповіті. Як правило, це розпорядження надавало певній особі вигоду або привілей за рахунок спадкового майна [37, с.228]. Головною відмінністю сингулярного правонаступництва стосовно цієї ситуації було те, що одержувач легата ставав правонаступником спадкодавця в якому-небудь праві, при цьому переходу в даному випадку піддавалося тільки «чисте» право, вільне від всякої відповідальності за борги спадкодавця.

Надалі правова категорія «правонаступництво» поширилася і увійшла до законодавства країн Європи, не стало виключенням і вітчизняне законодавство, внаслідок чого термін «правонаступництво» досить часто застосовується в нормах різних інститутів цивільного права. Так, згадка терміну «правонаступництво» містять в собі норми про спадкоємство, про реорганізацію юридичних осіб, про зобов'язання, про придбання права власності, про суброгацію тощо. Використання цієї категорії часто пов'язане з такими поняттями, як «перехід (передача) прав і обов'язків», «зміна осіб». У деяких випадках у нормі говориться про повне правонаступництво, а в інших випадках ідеться про наступництво в окремих правах.

У юридичній літературі поняття «правонаступництво», як правило, також розглядається в зв'язці з категоріями «перехід прав» і «зміна осіб». Крім того, часто при описі суті і значення терміну «правонаступництво» дається

характеристика похідності прав однієї особи від прав іншого. Окремі автори використовують вказані поняття як взаємозамінюючі, тобто не відрізняють їх одне від одного [40]. Отже, до терміну « правонаступництво » вчені звертаються у тому випадку, коли треба зробити акцент на зв'язку прав і обов'язків одного суб'єкта з правами і обов'язками іншого.

Зокрема, про правонаступництво говорять у випадках спадкоємства і реорганізації юридичних осіб, коли більшість учених розглядають термін « правонаступництво » як перехід права і (чи) обов'язку від одного суб'єкта (правопопередника) до іншого (правонаступникові) [41,42].

Правонаступництво досліджувалося в різні епохи.

Так, К.П. Побєдоносцев вважав, що наступництво відбувається і від нерівномірного з'єднання двох воель, з якої одна вільно, самостійно, без попередньої угоди передає іншій стороні право на майно або безумовно, або встановлюючи образ і міру володіння (modus); а інша воля відноситься до першої пасивно, сприймаючи першу, виявляючи згоду на прийняття права або речі: тут, в суворому значенні слова, немає угоди; тут є тільки згода, або, принаймні, немає відмови; позитивна діяльність, з одного боку, не потрібна, а можлива діяльність негативна [42, с.17].

Слід погодитися з В.П. Ємельянцевим, який вказував, що специфіка правової категорії « правонаступництво » визначається, передусім, тим, що сам термін « правонаступництво » досить широко вживається в юридичній літературі при висвітленні різних інститутів не лише цивільного права, але й інших галузей права – конституційного (державного), адміністративного, фінансового, а також міжнародного права. Така широка поширеність і всеосяжність, мабуть, і вплинула на існування численних теорій як і за визначенням самого поняття правонаступництва, так і за виділенням його видів [43, с.30].

У той же час, з урахуванням обраного нами аспекту дослідження, слід обмежитися вивченням тільки наступництва (правонаступництва) в цивільному праві.

У радянській цивілістиці правонаступництво як зміну учасників правовідносини розглядали В.О. Рясенцев [44, с.282-284], В.П. Грібанов [45, с.384-390] і низка інших правознавців, які при вивченні питань, пов'язаних з переходом права власності, обґрунтовували свою позицію неможливістю переходу (передачі) прав і обов'язків. Аналогічну позицію висловлювали І.Б. Новицький та Л.В. Лунц, які вважали, що права і обов'язки не можуть існувати самі по собі, незалежно від суб'єктів (осіб); не буває, на їхню думку, прав і обов'язків, які не належать нікому [46, с.220].

Б.Б. Черепахін визначав правонаступництво як перехід суб'єктивного права (в широкому сенсі – також правового обов'язку) від однієї особи (праводавця) до іншого (правонаступника) в порядку похідного правонабуття (у відповідних випадках – похідного придбання правового обов'язку) або «как переход права от одного лица к другому непосредственно в силу закона или соглашения» [40, с.328]. При правонаступництві новий суб'єкт у правовідносинах заступає на місце первинного, а права, що перейшли до нього, залишаються тотожними до прав первісного суб'єкта. Як зазначав дослідник, зміна суб'єктного складу в правовідносинах завжди веде до наступництва, і навпаки, само правонаступництво неможливе без зміни суб'єктів. «Нове» правовідношення «виникає» тому, що існувало первісне правовідношення. Саме тому таке правонаступництво називається транслятивним, тобто таким, що переносить права і обов'язки [40, с.311]. Дослідник звертав увагу, що підстави правонаступництва вельми різноманітні. До них відносяться різні угоди, багато актів органів державної влади, в тому числі акти адміністративні та акти юрисдикційні, і, нарешті, юридичні події. Підставою правонаступництва можуть бути також поєднання названих юридичних фактів. Іншими словами, наявність правонаступництва в останніх випадках є результатом наявності певного юридичного складу [51, с.65], тобто складу юридичних фактів, необхідних і достатніх для настання відповідного юридичного ефекту – наступництва в правах і обов'язках [40, с.328].

Позиція Б.Б. Черепакіна, яку вважали найбільш авторитетною, була тим не менше піддана критиці з боку інших дослідників. Так, В.С. Толстой вважав, що поняття « правонаступництво » застаріло, оскільки теза про припинення прав і подальше їх виникнення нівелює саме поняття правонаступництва і похідних способів придбання прав і обов'язків. Інший дослідник В.А. Белов, виходячи з природи досліджуваного їм явища, дійшов висновку, що сам термін « правонаступництво » позначає не процес передачі прав, а процес зміни осіб. Відповідно, вважає він, слід використовувати термін « наступництво », бо мова йде про « перехід » якості учасника правовідносин, перехід « місця » у правовідносинах і про наступництво в змісті, достоїнства і недоліки суб'єктивних прав і (або) юридичних обов'язків - « правонаступництво місця » і « правонаступництво змісту », але ніяк не правонаступництво. Свої висновки В.А. Белов ілюструє на прикладі спадкових правовідносин, де в результаті спадкового правонаступництва на місце суб'єкта, що вибув (спадкодавця), заступає новий суб'єкт (спадкоємець, спадкоємці), у яких виникають, як правило, ті ж або аналогічні права і обов'язки, що належали за життя спадкодавцеві.

В.П. Ємельянцев, погоджуючись з думкою Д.І. Степанова про те, що існуючі концепції « правонаступництва » виявляють швидше схожість, ніж відмінність, і, зокрема, незважаючи на різні методологічні підходи, доходять однакових висновків, вказував про можливість використання цього терміна « правонаступництво » в юридичній теорії і практиці. Так, наприклад, огляд літературних джерел свідчить про те, що в більш пізніх роботах зустрічаються визначення правонаступництва в інших аспектах. В.С. Ем правонаступництво розглядає як перехід прав та обов'язків від однієї особи – правопопередника до іншої особи – правонаступника, який заміняє його у правовідносинах [48, с.51]. Особливістю даного визначення є вказівка в ньому не тільки на перехід прав і обов'язків, а й на заміну суб'єктів у правовідносинах.

С.В. Мартишкін зазначає, що питання про правонаступництво невіддільне від питання про зміну суб'єктного складу в правовідносинах і в запропонованому авторському визначенні робить акцент саме на зміні суб'єктного складу правовідносин, що має наслідком перехід до правонаступника прав та обов'язків правопередника [49, с.134-135].

А.Н. Кулакова зазначає, що під застосуванням за загальним правилом терміном «правонаступництво» розуміється перехід прав та обов'язків від однієї особи до іншої безпосередньо в силу закону або договору, при цьому права і обов'язки, що перейшли до нового суб'єкту, залишаються тотожними правам та обов'язкам первісного суб'єкта [50, с.15].

На думку С.С. Каширського, правонаступництво є окремим випадком зміни цивільного правовідношення, при якому існуючий правовий зв'язок зберігається, його зміст і об'єкт залишаються незмінними, модифікується лише один з елементів у зв'язку зі зміною осіб у суб'єктному складі. В деяких випадках це дозволяє отримати права і обов'язки, які в іншому порядку особа не змогла б придбати. У цьому сенсі правонаступництво є особливим, а не похідним способом набуття права власності [35, с. 11].

Також в літературі висловлювалась позиція, що підставою для зміни будь-якого правовідношення є юридичний склад, який, у тому числі, містить в собі те правовідношення, яке змінюється [51, с. 70]. О.О. Ягельницький при цьому уточнює, що правовідношення, яке змінюється, при такому підході завжди буде юридичним фактом, який входить у правозмінюючий склад [52]. Утім, на його думку, віднесення суб'єктивного права (обов'язки) до підстав руху правовідносин породжує теоретичні проблеми. По-перше, як відомо, традиційно юридичний факт визначається як явище реальної дійсності, що тягне виникнення, зміну або припинення правових наслідків. Проте ні суб'єктивне право, ні юридичний обов'язок, ні правовідношення в цілому не є категоріями об'єктивного, реально існуючого матеріального світу – це явища духовні (ідеальні, надбудовні). Тому їх віднесення до юридичних фактів

призводить до необхідності необґрунтовано розширювати поняття юридичного факту до невластивих йому меж. По-друге, як відомо, юридичні факти прийнято підрозділяти на дії та події. Проте правовідношення не може бути віднесено ні до того, ні до іншого [53]. Спроби розширення цього поділу, що не знаходять нашої підтримки, за рахунок введення в нього нових класифікаційних одиниць – строків або станів [54] – ніскільки не сприяють вирішенню цієї проблеми. Нарешті, по-третє, не можна не привести і аргумент чисто логічної властивості: при згоді з оспорюваним підходом доведеться погодитися, що одне правовідношення може тягнути інше або, що є ще більш сумнівним, що один юридичний факт може бути основою іншого. Тому тут слід погодитися з позицією В.А. Белова і визнати, що такий підхід вносить плутанину в співвідношення понять. Це не може вважатися гідністю науки, і тому такий підхід не повинен бути прийнятий [55, 52].

На думку В.В. Валах, для цивільного правонаступництва характерно наступне: 1) до правонаступника переходять тільки ті права і/або обов'язки, які належали правопереднику; 2) термін «перехід прав та обов'язків» характеризується одночасною втратою останніх однією особою (попередником) і набуттям їх іншою особою (наступником); 3) при правонаступництві спостерігається зв'язок (пряма залежність) між набутими суб'єктивними правами та обов'язками і правовідносинами, в яких знаходиться їх носій-попередник – з іншими особами; 4) правонаступництво відбувається в правах і/або обов'язках правопередника (а не в об'єктах цих прав або правочинів як складових прав); 5) права та /або обов'язки правопередника переходять в порядку правонаступництва до правонаступника як одне ціле. Отже, під правонаступництвом в цивільному праві слід розуміти перехід прав та /або обов'язків від однієї особи, якій ці права і /або обов'язки належали (правопередника, ауктора), до іншої (правонаступника, сукцесору) в повному обсязі шляхом одночасної їх втрати правопередником і їх набуття правонаступником [56].

З.В. Ромовська під правонаступництвом розуміє можливість переходу прав і обов'язків, якими володіла особа в момент виникнення правовідносин, до іншого суб'єкта. При цьому автор акцентує увагу на тому, що оскільки переходять не тільки права, але й обов'язки, термін « правонаступництво » необхідно розуміти з певною частиною умовності. правонаступництво часто пов'язане з волею особи, яка передає свої права та обов'язки, і волею особи, яка приймає їх. Крім того, автор зазначає, що об'єктами правонаступництва можуть бути тільки не пов'язані з особою права і обов'язки, так би мовити безликі [57, с.443].

Є.О. Харитонов і І.Г. Бабич розглядали правонаступництво як підставу заміни особи в зобов'язанні. Як приклад універсального правонаступництва автори вказували спадкування, а в якості сингулярного правонаступництва – деякі випадки реорганізації юридичної особи [58, с.326].

Втім, визначення правонаступництва можливо не тільки в контексті заміни сторони в зобов'язанні, але з позиції переходу певного обсягу прав до іншої особи на підставі договору, правочину, закону.

1.3. Наступництво як підстава переходу майнових прав інтелектуальної власності

Традиційне вчення в цивілістиці поширює правонаступництво абсолютно на всі правовідносини, разом з тим, зміна суб'єктів правовідносин можлива настільки, наскільки інше не встановлено законом або не передбачено договором. Саме правовідношення є не індивідуальною моделлю поведінки, а, фактично, нормою права [45, с.387]. До цього підходу частково можна приєднати і думку Д.М. Генкіна, який ґрунтує своє розуміння правонаступництва на теорії про можливість реалізації суб'єктивних прав поза правовідносин і про відсутність існування абсолютних правовідносин як реального зв'язку з невизначеним колом осіб [59, с.153; 60, с.62; 61, с.153]. На думку Р.О. Халфіної, точна визначеність учасників або взаємозв'язок

конкретних суб'єктів правовідносин не відноситься до його специфічних ознак [62, с.246].

Законом передбачається правонаступництво двох видів: а) універсальне (загальне); б) сингулярне (часткове). При загальному правонаступник в результаті одного юридичного акту вступає на місце правопередника у всіх правовідносинах (за винятком тих, в яких правонаступництво не допускається, оскільки права і обов'язки носять особистий характер). Часткове правонаступництво (або сингулярне) здійснюється в одному або декількох правовідносинах.

Д.І. Мейєр писав, що набуття права видається: універсальним або загальним і сингулярним або окремим. Набуття права видається універсальним, коли право переходить до особи в складі всіх юридичних відносин колишнього суб'єкта права, так що особа, яка купує право, продовжує собою особистість тієї особи, від якої право перейшло, чому і універсальне набуття права можна також назвати набуттям за наступництвом.

Набуття права видається сингулярним, коли право переходить до особи незалежно від інших юридичних відносин колишнього його суб'єкта, так що між останнім і набувачем права немає такого безпосереднього зв'язку, який видається при набутті права на підставі наступництва. Різниця між набуттям права на підставі наступництва, набуттям універсальним і набуттям без такого наступництва, окремо, має таке важливе практичне значення, що там, де набуваються майнові відносини особи в цілому, не потрібне визначення переходу щодо кожного окремого права, тоді як це необхідно при сингулярному набутті права [63, с.265].

Правонаступництво як спосіб набуття прав і обов'язків слід відрізняти від первісного способу набуття прав на новостворене майно шляхом виготовлення речі, будівництва об'єкта і т. д. Обсяг повноважень у такому випадку залежить від норм закону і передбачених законом підстав їх набуття. При

правонаступництві ж він залежить від того обсягу, який був у правопопередника [64, с.34].

Щодо підстав правонаступництва, то крім закону, найбільш поширеною підставою для наступництва майнових прав виступає договір. Завдяки принципу приватної автономії фізичні та юридичні особи – в обмеженому обсязі – самі регулюють власні взаємні правові відносини й безпосередньо впливають на конкретне оформлення своїх обов’язків та прав [65]. Суб’єкти мають право самостійно оформлювати власні правовідносини, оскільки вони здатні до «самозаконодавства» у кантівському розумінні. Правопорядок визнає здатність людини до розумного бажання та дії [66]. Завдяки договору вільні люди самі творять право для себе. Саме право, що твориться фізичними та юридичними особами своєю волею і у своєму інтересі шляхом укладання між собою договорів, - це повною мірою приватне право [67]. Отже, здатність до реалізації інтересів під власну відповідальність є основою договору, а зв’язаність договором і відповідальність становлять його неминучі наслідки. Крім того, подібне правове регулювання в умовах приватного права є оптимальним: у цьому випадку структурування відносин, що відбувається внаслідок взаємодії індивідів шляхом досягнення угод, дозволяє швидко реагувати на зміну суспільних відносин, веде до появи найбільш адаптованих до реальності правил поведінки [68].

Договірному регулюванню та його співвідношенню із законодавчим регулюванням за останні двадцять років було приділено значну увагу [69]. Традиційно це питання розглядається в контексті реалізації принципу свободи договору [70, с.38-49; 71, с.30-50; 72, с.32], де нормативною основою для визначення цього співвідношення стала ст. 6 ЦК України, яка передбачила право сторін укласти договір, який не передбачений актами цивільного законодавства, але відповідає загальним засадам цивільного законодавства.

С.О. Погрібний звертав увагу на актуальність проблеми співвідношення індивідуального і нормативного регулювання договірних відносин. На його

думку, вона пов'язана не тільки з дією такої загальної засади цивільного законодавства, як свобода договору та встановлення її меж, а й визначенням місця договору в механізмі правового регулювання договірних відносин та його ролі у забезпеченні саморегулювання у цій сфері суспільних відносин. Нарешті, існування саморегулювання зумовлює необхідність встановлення моделей регулювання договірних відносин [73, с.116-117].

У найширшому значенні інститут договору становить узгоджену поведінку, тобто організаційні форми діяльності, зовнішні прояви яких мають багатозначний характер і широке коло застосування в соціальній, економічній, політичній, правовій та інших сферах. Договір виступає необхідним елементом інтеграції людей у групи, інші колективні утворення, є формою узгодженої взаємодії, яку слід розглядати як життєво необхідну потребу, як здатність до об'єднання, як процес, спрямований на спільну діяльність, установлення й підтримку відносин, що визначає властивість індивідів співіснувати на основі всіх видів домовленостей [74].

Цивільно-правовий договір розглядається в цивілістиці як угода, як документ про фіксацію укладення угоди, як підстава виникнення правовідносин, як самі правовідносини, як форма, у якій відповідні правовідносини здійснюються [75, с.210-212; 76, с.12-29; 77].

Власне, такою була і є загальна тенденція оцінки сутності договору на пострадянському просторі, де цивілісти, визнаючи зростання регулюючої ролі договору, яка зближує його із законом і нормативними актами, звертали увагу на дві принципові властивості, що відрізняють договір від правової норми. Перша пов'язувалась з походженням правил поведінки: договір виражає волю сторін, а правовий акт – волю органу, який його видав. Друга розрізняє межі дії одного та іншого правил поведінки: договір розрахований на безпосереднє регулювання поведінки лише його сторін – для тих, хто не є його сторонами, він може створити права, але не обов'язки, тоді як нормативний акт створює в принципі загальне для всіх і кожного правило [4, с.62].

З урахуванням розвитку цивілістичної доктрини висувались пропозиції щодо розгляду договору, який не передбачений нормами цивільного законодавства, як джерела права [73, с.116-117; 78, с.101-109; 79, с.23-26].

Втім, у контексті обраної нами проблематики, специфіка договору як підстави для наступництва прав щодо об'єктів права інтелектуальної власності обумовлюється самими об'єктами.

Так, згідно зі ст.420 ЦК України до об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема, належать: літературні та художні твори; комп'ютерні програми; компіляції даних (бази даних); виконання; фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення; наукові відкриття; винаходи, корисні моделі, промислові зразки; компоновання (топографії) інтегральних мікросхем; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин, породи тварин; комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення; комерційні таємниці.

Легальне використання об'єкта інтелектуальної власності можливе лише на підставі договору користувача з власником зазначеного об'єкта.

Відповідно до ст.1107 ЦК України розпорядження майновими правами інтелектуальної власності здійснюється на підставі таких договорів:

- 1) ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- 2) ліцензійний договір;
- 3) договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- 4) договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності;
- 5) інший договір щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності. Цей перелік не є вичерпним, оскільки законодавчо не можна передбачити все різнобарв'я договірних відносин у сфері інтелектуальної власності.

Зокрема, до інших договорів можна віднести:

- 1) договір між співавторами;
- 2) договір між співвласниками охоронного документа (патенту чи свідоцтва);
- 3) договір про порядок розподілу прав на службові об'єкти інтелектуальної власності;
- 4) договір про передачу ноу-хау;
- 5) договір щодо управління майновими правами автора або інших суб'єктів авторського права і суміжних прав;
- 6) договір про передачу права на отримання патенту тощо. Будь-яке недоговірне використання об'єкта інтелектуальної власності чинним законодавством розцінюється як порушення прав на цей об'єкт.

В.М. Крижна зазначала, що договори щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності – це група договорів у сфері інтелектуальної власності, спрямованих на набуття, зміну або припинення майнових прав на об'єкти права інтелектуальної власності [80, с.621-622].

В обраному нами контексті дослідження виникає питання щодо обсягу прав, які можуть бути передані за договором з урахуванням особливості об'єктів права інтелектуальної власності, тобто питання про наступництво в цих правовідносинах. В літературі виділяють як договірні, так і позадоговірні підстави наступництва.

До договірних підстав відносяться усі форми передачі виключних прав, які здійснюються за угодою сторін. У сфері виключних прав такі договори включають договір авторського замовлення, договір про відчуження патенту, договір комерційної концесії, ліцензійний договір тощо[81, с.52].

Позадоговірні ж підстави наступництва у сфері виключних прав передбачають якісно інші вольові відносини учасників процесу наступництва. Ці підстави включають наступні форми виникнення і реалізації наступництва: наступництво, що виникає внаслідок внесення виключних прав в якості вкладу в статутний капітал господарського товариства; перехід виключних прав

внаслідок реорганізації юридичних осіб; наступництво, що виникає у рамках спадкоємства, а також мало розроблене, але все таки таке, що зайняло своє місце в законодавстві, наступництво, супроводжуюче акти приватизації державної або муніципальної власності. Як видно з перелічених вище підстав, форми наступництва виключних прав дуже різноманітні, а їх правильна кваліфікація і регламентація відіграють важливу роль у сучасній підприємницькій діяльності, що усе більш включає у свій оборот об'єкти виключних прав [81, с.53-54].

Договірні підстави виникнення наступництва у виключних правах є найбільш значимим джерелом наступництва, оскільки складають абсолютну більшість в загальному об'ємі процесів наступництва виключних прав. Це обумовлено як науково-технічним прогресом, що спочатку передбачає активне створення і використання об'єктів виключних прав, так і тенденціями розвитку споживчих ринків, які сьогодні фактично неможливо уявити без постійно зростаючої кількості товарних знаків і інших комерційних позначень, розвитку і просуванню яких часом приділяється більший інтерес, ніж виробництву і просуванню продуктів, які виробляються [81, с.55].

Проведене дослідження на даному його етапі дозволяє стверджувати, що становлення поняття «інтелектуальна власність» в українському законодавстві та правовій науці відбувалося під впливом розглянутих концепцій. При цьому значний період часу, під час існування радянської держави і права, яке не визнавало приватної власності, як слушно вказувалось в літературі, поняття «інтелектуальна власність» було малозрозумілою абстракцією упродовж багатьох десятиліть у діловому лексиконі, а особливо для пересічного радянського громадянина [9, с. 240].

При поширенні на нематеріальні блага режиму права власності відразу виникає питання про визначення кордонів, які окреслюють сферу нематеріальної власності. Є необхідність описати і визначити способи ототожнення даного об'єкта і його мислимі межі.

Якщо питання такого роду про нерухомих або рухомих речей може вирішуватися за допомогою межових стовпів або фізичного окреслення відповідного об'єкта, то одна з істотних рис нематеріальних об'єктів в цьому і полягає, що подібні способи щодо них неприпустимі.

У межах кожної зі сфер інтелектуальної власності юристи змушені були шукати критерії, за допомогою яких можна було б задавати параметри відповідного нематеріального об'єкта. Сюди відносяться схеми різного роду: передача на збереження і реєстрація, способи подання винаходу (формула або заявка в патентному праві), позитивно-правові та доктринальні конструкції, такі як вимога достатності публікації (в тому ж патентному праві) або критерії оригінальності (як в праві авторське)[82].

В літературі слушно вказувалось, що оскільки право інтелектуальної власності та право власності на річ є самостійними правовими категоріями, передача кожного з цих прав є окремим юридичним фактом, який породжує, змінює, припиняє самостійні правовідносини. Відтак перехід права на об'єкт права інтелектуальної власності не означає переходу права власності на річ, у якій був зафіксований об'єкт творчої діяльності. З тієї самої причини перехід права власності на матеріальну річ не означає одночасного переходу права на об'єкт права інтелектуальної власності. Таким чином, право інтелектуальної власності розглядається як особливий різновид права власності, а отже, і речових прав на специфічний об'єкт – результати інтелектуальної, творчої діяльності [83].

Право інтелектуальної власності як окрема галузь права, що має власний предмет і особливості методів правового регулювання, має насамперед відображати відмінність від права власності як інституту цивільного права, тобто сутністю права інтелектуальної власності має бути не тільки закріплення основних характеристик об'єктів галузі, а визначення особливостей володіння, користування, розпоряджання правами на ці об'єкти й особливостей їх правової охорони.

Пріоритетним у регулюванні відносин інтелектуальної власності має бути визначення належного суб'єкту відносин права та його всебічний захист.

Незважаючи на широку поширеність інститут правонаступництва, як самостійний інститут, досліджений недостатньо. Фактично, незважаючи на значну кількість спеціальних досліджень окремих випадків правонаступництва (як правило, спадкоємства) його комплексне дослідження було проведене ще в радянському періоді Б.Б. Черепакіним, а тому з урахуванням зміни соціально-політичних умов, вказане дослідження найцінніше в порівняльному аспекті. Досліджений нами пласт наукової літератури дозволяє зробити висновок про те, що проблеми правонаступництва освітлювалися в основному стосовно спадкоємства, угод і реорганізації юридичних осіб. Ситуацію, що склалася, з науковим дослідженням питань правонаступництва можна пояснити тим, що інститут правонаступництва носить вторинний, залежний від інших інститутів цивільного права характер, а також тим, що істотний вплив на характер спадкоємства робить його основу. Найбільш поширеним в юридичній літературі є розуміння правонаступництва як переходу прав і обов'язків від однієї особи (правопопередника) до іншої особи (правонаступника).

РОЗДІЛ 2.

НАСТУПНИЦТВО МАЙНОВИХ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ПІДСТАВІ ДОГОВОРУ

2.1. Ліцензійний договір

Особа, яка володіє майновими правами інтелектуальної власності, має виключне право дозволяти використання результату творчої діяльності іншими особами. В сфері об'єктів інтелектуальної власності необхідність швидкої передачі прав з чітко визначеним обсягом прав, які передаються, об'єктивно обумовили виникнення таких форм як ліцензійний договір та ліцензія.

Відповідно до ст.1109 ЦК України за ліцензійним договором одна сторона (ліцензіар) надає другій стороні (ліцензіату) дозвіл на використання об'єкта права інтелектуальної власності (ліцензію) на умовах, визначених за взаємною згодою сторін з урахуванням вимог цього Кодексу та іншого закону. При цьому необхідно враховувати положення як ЦК України, так і спеціального закону, який регламентує відносини, що виникають з приводу саме того об'єкта, стосовно якого укладається договір. Це цілком закономірно, оскільки ЦК України містить загальні положення стосовно всіх об'єктів інтелектуальної власності, а особливості зазначаються у спеціальних нормативних актах [84].

Укладання ліцензійного договору в літературі слушно порівнювали з добровільним звуження прав володільця виключних майнових прав інтелектуальної власності, оскільки після його укладання, розширюється коло осіб, які можуть використовувати належний йому результат творчої діяльності. Інакше кажучи, укладаючи ліцензійний договір, правовласник ніби знімає з контрагента встановлену законодавством заборону на використання зазначеного об'єкта інтелектуальної власності [84].

В ЦК України відбулося розширення сфери застосування ліцензійного договору. Якщо в спеціальному законодавстві про інтелектуальну власність розрізняється авторський договір у сфері авторського права та ліцензійний договір у сфері промислової власності, то ЦК України закріплює універсальну конструкцію ліцензійного договору, який застосовується як до об'єктів авторського права, так і до об'єктів промислової власності [85].

Переваги укладення ліцензійних договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності також полягають у тому, що:

- 1) ліцензіар залишається власником об'єкта інтелектуальної власності;
- 2) можливість обмеження переданих прав (за об'ємом прав, територією, строком);
- 3) можливість укладення необмеженого числа ліцензійних договорів у разі невиключної ліцензії;
- 4) можливість паралельного використання об'єкта прав інтелектуальної власності разом з ліцензіатами;
- 5) можливість вибору оптимальної плати за видачу ліцензії (роялті, паушальний платіж або їхня комбінація);
- 6) можливість видачі субліцензії [34, с.793].

Ліцензійний договір пов'язаний саме з користуванням об'єктом права інтелектуальної власності (отримання корисних економічних властивостей з такого використання), а також з його обмеженим розповсюдженням – у вигляді можливості (якщо це передбачено договором) подальшої видачі субліцензії на відповідний результат інтелектуальної діяльності та (або) засіб індивідуалізації [87].

Характеризуючи основні особливості ліцензійного договору, необхідно зазначити, що він є реальним, двостороннім, оплатним чи безоплатним.

Предметом ліцензійного договору є ліцензія (дозвіл на використання об'єкта права інтелектуальної власності), а об'єктом – винахід, корисна модель, промисловий зразок, торговельна марка, компонування інтегральної

мікросхеми, сорт рослин, порода тварин, твір науки, літератури чи мистецтва, комп'ютерна програма, база даних чи об'єкт суміжних прав. Таким чином, договір на використання будь-яких об'єктів інтелектуальної власності за своєю природою є ліцензійним договором. Він є універсальною правовою конструкцією, за допомогою якої зацікавлені особи набувають права використання належних іншим особам результатів творчої діяльності.

Тому слід враховувати, що така назва договорів, як «авторський договір, «видавничий договір», не свідчить про самотійний вид договору, а лише вказує, що відносини виникають стосовно об'єктів авторського права [84]. Варто зазначити, що при визначенні предмету ліцензійного договору обов'язково необхідно враховувати положення ч. 5 ст. 1109 ЦК України, у якій зазначено, що предметом ліцензійного договору не можуть бути права на використання об'єкта права інтелектуальної власності, які на момент укладення договору не були чинними [88, с.125-131].

Сторонами договору є ліцензіар і ліцензіат, якими можуть бути як фізичні, так і юридичні особи.

Ліцензіар – це особа, якій належать виключні майнові права інтелектуальної власності (особа, яка має майнові авторські чи суміжні права, або власник охоронного документу (патенту чи свідоцтва) на винахід, корисну модель, промисловий зразок, торговельну марку, компонування інтегральної мікросхеми, сорт рослин чи породи тварин) [84]. Основний обов'язок ліцензіара полягає у передачі ліцензіатові об'єкта інтелектуальної власності, що реально існує (літературного твору), і по можливості гарантування його безперешкодного використання в обумовлених межах. Ліцензіар зобов'язаний не просто передати ліцензіатові предмет ліцензії, а й забезпечити необхідні умови для її найефективнішого використання. До цього обов'язку ліцензіара належить передача всієї необхідної інформації за ліцензією.

Ліцензіат – це особа, якій надано дозвіл на використання об'єкта права інтелектуальної власності (ліцензію) [84].

О.О. Кулініч та Л.Д. Романадзе вказують на те, що існують наступні види ліцензійних договорів: авторський; про надання суміжних прав; про надання прав на винахід, корисну модель або промисловий зразок; про надання прав на торговельну марку; про надання прав на топологію інтегральних мікросхем; про надання прав на селекційне досягнення [110, с. 267-268]. У даному дослідженні під ліцензійним договором розуміється договір, за яким надаються права на використання об'єктів авторського права.

Ліцензійний договір вважається укладеним, якщо сторони дійшли згоди щодо всіх істотних умов. Але дійсним ліцензійний договір стає від дати публікації відомостей про видачу ліцензії в офіційному бюлетені «Промислова власність» та внесення їх до державного реєстру свідоцтв України на знаки для товарів і послуг [89].

В.О. Бажанов вважає, що однією із найважливіших характеристик ліцензійного договору є його строковий характер. У ст. 1110 ЦК України встановлюється строк дії ліцензійного договору. Згідно з ч. 1 ст. 1110 ЦК України ліцензійний договір укладається на строк, встановлений договором, який повинен спливати не пізніше спливу строку чинності виключного майнового права на визначений у договорі об'єкт права інтелектуальної власності. З точки зору дослідника, до укладення ліцензійного договору, сторони повинні встановити реальний строк дії майнових прав на об'єкти авторського права. Зокрема, мова йде про укладення договору, наприклад, між спадкоємцем автора та іншою особою (ліцензіатом): сторони можуть мати бажання укласти договір на 10 років, проте строк чинності майнових прав може складати лише 5 років, тому що на час укладення договору минуло 65 років з моменту смерті автора. При цьому, вказує він, строк дії ліцензійного договору не є істотною умовою даного договору. Даний висновок можна зробити на основі аналізу ч. 3 ст. 1110 ЦК України: «У разі відсутності у ліцензійному договорі умови про строк договору він вважається укладеним на строк, що залишився до спливу строку чинності виключного майнового права на

визначений у договорі об'єкт права інтелектуальної власності, але не більше ніж на п'ять років...». Отже, якщо сторони ліцензійного договору не вкажуть строк дії договору, даний договір не буде вважатися неукладеним, оскільки даний строк можна визначити на підставі ч. 3 ст. 1110 ЦК України. Необхідно наголосити на тому, що у ч.3 ст. 1110 ЦК України мова також йде про пролонгацію ліцензійного договору за умови відсутності у ньому умови про строк: «...Якщо за шість місяців до спливу зазначеного п'ятирічного строку жодна зі сторін не повідомить письмово другу сторону про відмову від договору, договір вважається продовженим на невизначений час. У цьому випадку кожна із сторін може в будь-який час відмовитися від договору, письмово повідомивши про це другу сторону за шість місяців до розірвання договору, якщо більший строк для повідомлення не встановлений за домовленістю сторін...» (ст. 1110 ЦК України).

На думку О.В. Бажанова, положення даної статті є нечіткими, оскільки, враховуючи строковий характер майнових авторських прав, ліцензійний договір не може бути продовжений на невизначений час. На його думку, більш вдалою була б конструкція ст. 1110 ЦК України, яка не містить умов про пролонгацію ліцензійного договору на невизначений час [88, с.125-131]. Крім того, О.В. Бажанов враховуючи консенсуальний характер ліцензійного договору, вважає, що сторонам даного договору необхідно передбачити певний термін, з якого у ліцензіата виникає право на використання об'єкта авторського права. Якщо ліцензіат порушує встановлений у ліцензійному договорі термін початку використання об'єкта авторського права (зокрема, починає використовувати об'єкт раніше або пізніше встановленого терміну), ліцензіар може відмовитися від ліцензійного договору [90, с. 813]. Наприклад, відповідно до ліцензійного договору ліцензіат повинен розпочати переробку твору 1-го січня 2012 року, проте, станом на 1-ше лютого 2012 року ліцензіат не розпочав роботу над переробкою твору. У даному випадку ліцензіар має право розірвати ліцензійний договір. Дане правило також закріплене у ч. 2 ст. 1110 ЦК України.

Отже, можна зробити висновок, що у ліцензійному договорі може бути визначений строк дії договору та термін, з якого ліцензіат зобов'язується розпочати використання твору. Аналізуючи ч. 7 ст. 1109 ЦК України, можна зробити висновок, що однією із умов ліцензійного договору є умова про територію, на яку поширюються надані права на використання об'єкта права інтелектуальної власності. На нашу точку зору, дана умова не є істотною, тому що, якщо сторони не вкажуть у договорі територію, на яку поширюються надані права на використання об'єкта права інтелектуальної власності, даний ліцензійний договір не є неукладеним, оскільки у ч. 7 ст. 1109 ЦК України закріплене загальне правило визначення зазначеної території: у разі відсутності в ліцензійному договорі умови про територію, на яку поширюються надані права на використання об'єкта права інтелектуальної власності, дія ліцензії поширюється на територію України. У даному випадку ліцензіат отримує право на використання об'єкта авторського права виключно на території України, якщо в договорі не зазначена умова про використання даного об'єкта на іншій території (на території зарубіжних країн, зокрема)[88, с. 125-131].

Однією із умов ліцензійного договору є також розмір, порядок і строки виплати плати за використання об'єкта авторського права. У ч. 1 ст. 1109 ЦК України не йде мова про оплатний характер ліцензійного договору. Проте, проаналізувавши ч. 3 ст. 1109 ЦК України, можна зробити висновок, що ліцензійний договір не може бути безоплатним. У даному договорі сторони обов'язково повинні домовитись стосовно розміру, порядку і строків виплати плати за використання об'єкта авторського права. Отже, сторони можуть на власний розсуд врегулювати питання виплати авторської винагороди за використання об'єкту авторського права. Проте, при визначенні розміру авторської винагороди, ліцензіар та ліцензіат обов'язково повинні враховувати положення постанови Кабінету Міністрів України від 18 січня 2003 року «Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав». Розмір авторської винагороди може бути

зазначений як у формі фіксованих разових платежів або фіксованих періодичних платежів, так і у вигляді відсоткових відрахувань від доходу. Можлива й інша форма визначення винагороди [91, с.165]. Отже, авторська винагорода може виплачуватись у наступних найбільш поширених формах: роялті; паушальний платіж; комбіновані платежі [92, с.146]. Згідно з п. 14.1.225 ст. 14 Податкового кодексу України від 02 грудня 2010 року «...роялті – це будь-який платіж, отриманий як винагорода за користування або за надання права на користування будь-яким авторським та суміжним правом на літературні твори, твори мистецтва або науки, включаючи комп'ютерні програми, інші записи на носіях інформації, відео- або аудіо- касети, кінематографічні фільми або плівки для радіо- чи телевізійного мовлення, передачі (програми) організацій мовлення, будь-яким патентом, зареєстрованим знаком на товари і послуги чи торгівельною маркою, дизайном, секретним кресленням, моделлю, формулою, процесом, правом на інформацію щодо промислового, комерційного або наукового досвіду (ноу-хау)....».

«Роялті – це ліцензійний платіж у вигляді сум, які сплачуються періодично, залежно від обсягів виробництва або реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) з використанням об'єкта права інтелектуальної власності». Відповідно до п.3 Національного стандарту №4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності», що був затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 03 жовтня 2007 року, паушальний платіж – це одноразовий платіж, який становить фіксовану суму і не залежить від обсягів виробництва (продажу) продукції (товарів, робіт, послуг) з використанням об'єкта права інтелектуальної власності. Комбінований платіж поєднує у собі роялті та паушальний платіж. Зокрема, ліцензіар спочатку отримує фіксовану суму платежу, а потім також буде отримувати періодичні платежі у залежності, наприклад, від обсягів реалізації продукції. Отже, сторони ліцензійного договору можуть самостійно обрати порядок виплати авторської винагороди за використання твору[88].

У випадках, передбачених ліцензійним договором, може бути укладений субліцензійний договір, за яким ліцензіат надає іншій особі (субліцензіату) субліцензію на використання об'єкта права інтелектуальної власності. У цьому разі відповідальність перед ліцензіаром за дії субліцензіата несе ліцензіат, якщо інше не встановлено ліцензійним договором. У ліцензійному договорі визначаються вид ліцензії, сфера використання об'єкта права інтелектуальної власності (конкретні права, що надаються за договором, способи використання зазначеного об'єкта, територія та строк, на які надаються права, тощо), розмір, порядок і строки виплати плати за використання об'єкта права інтелектуальної власності, а також інші умови, які сторони вважають за доцільне включити у договір.

Вважається, що за ліцензійним договором надається невиключна ліцензія, якщо інше не встановлено ліцензійним договором.

Предметом ліцензійного договору не можуть бути права на використання об'єкта права інтелектуальної власності, які на момент укладення договору не були чинними.

Права на використання об'єкта права інтелектуальної власності та способи його використання, які не визначені у ліцензійному договорі, вважаються такими, що не надані ліцензіату.

У разі відсутності в ліцензійному договорі умови про територію, на яку поширюються надані права на використання об'єкта права інтелектуальної власності, дія ліцензії поширюється на територію України.

Якщо в ліцензійному договорі про видання або інше відтворення твору винагорода визначається у вигляді фіксованої грошової суми, то в договорі має бути встановлений максимальний тираж твору.

Умови ліцензійного договору, які суперечать положенням цивільного законодавства, є нікчемними.

ЦК України передбачена можливість затверджувати типові ліцензійні договори уповноваженими відомствами або творчими спілками. При цьому

ліцензійний договір може містити умови, не передбачені типовим ліцензійним договором. Умови ліцензійного договору, укладеного з творцем об'єкта права інтелектуальної власності, що погіршують його становище порівняно з становищем, передбаченим законом або типовим договором, є нікчемними і замінюються умовами, встановленими типовим договором або законом.

Ліцензія (від лат. «Licentia» - свобода, право) – спеціальний дозвіл, який видається компетентним державним органом або уповноваженою ним особою на здійснення певних дій чи діяльності у визначених сферах або на використання певних прав, що належать іншій особі. В Україні видача і отримання ліцензій (ліцензування) застосовується державою як метод регулювання господарської діяльності, цивільно-правових відносин щодо об'єктів інтелектуальної власності, а також як форма і засіб здійснення контролю держави за дотриманням суб'єктами господарювання вимог законодавства, що висуваються до зовнішньоекономічної діяльності, валютних операцій, окремих видів підприємництва [93, с.72].

Якщо щодо особливостей застосування ліцензійного договору та вирішення спорів щодо нього склалась певна судова практика та надані роз'яснення ВГСУ [94], то питання щодо цивільно-правового статусу ліцензії до цього часу викликають труднощі. В більшості випадків її розглядають як частину ліцензійного договору. Так, Вищий адміністративний суд України в ухвалі від 21 травня 2013 року вказав, що виключна ліцензія є предметом ліцензійної угоди, укладеної між компанією «Laglion Limited» (CYPRUS, NICOSIA) та «SOLDEX LIMITED» (British Virgin Islands, Tortola) на використання торговельних марок, яка в свою чергу відповідно до норм ст.ст. 1107-1109 ЦК України є договором щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності [95]. Разом з тим, це не єдиний підхід який використовується в юридичній практиці.

Чинне законодавство України тривалий час не в достатньому обсязі регулювало відносини розпоряджання майновими правами інтелектуальної

власності, зокрема які виникали із ліцензій та ліцензійних договорів. Здебільшого у законах, які регулювали відносини інтелектуальної власності, наводилися лише визначення ліцензійного договору або містилися лише згадування про ліцензії. Так, Законом України «Про авторське право і суміжні права» (у першій редакції) авторові надавалася можливість, крім передачі майнових прав, надавати особі дозвіл на використання твору одним або всіма відомими способами на підставі невиключної чи виключної ліцензії. Згідно з ч.7 ст.28 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» (у редакції від 11 червня 2003 року) за ліцензійним договором власник патенту (ліцензіар) передавав право на використання винаходу (корисної моделі) іншій особі (ліцензіату), яка брала на себе зобов'язання вносити ліцензіару обумовлені договором платежі і здійснювати інші дії, передбачені договором про виключну або невиключну ліцензію.

У главі 75 «Розпорядження майновими правами інтелектуальної власності» ЦК України визначені такі види договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності як: ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності, ліцензійний договір, договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності, договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності [76, с.224].

Відповідно до ст.1108 ЦК України особа, яка має виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності (ліцензіар), може надати іншій особі (ліцензіату) письмове повноваження, яке надає їй право на використання цього об'єкта в певній обмеженій сфері (ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності). Ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності може бути оформлена як окремий документ або бути складовою частиною ліцензійного договору.

Крім зазначеного, варто звернути увагу на те, що ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності розподіляється на види.

Зокрема, вона може бути виключною, одиничною, невиключною, а також іншого виду, що не суперечить закону.

Виключна ліцензія видається лише одному ліцензіату і виключає можливість використання ліцензіаром об'єкта права інтелектуальної власності у сфері, що обмежена цією ліцензією, та видачі ним іншим особам ліцензій на використання цього об'єкта у зазначеній сфері. Фактично в такому випадку відбувається повна наступність майнових прав, проте, таке наступництво має місце протягом дії ліцензії.

Одинична ліцензія видається лише одному ліцензіату і виключає можливість видачі ліцензіаром іншим особам ліцензій на використання об'єкта права інтелектуальної власності у сфері, що обмежена цією ліцензією, але не виключає можливості використання ліцензіаром цього об'єкта у зазначеній сфері. В такому випадку наступництво прав має частковий характер, оскільки наряду з ліцензіатом в цивільному обігу може продовжувати знаходитись і ліцензіар.

Невиключна ліцензія не виключає можливості використання ліцензіаром об'єкта права інтелектуальної власності у сфері, що обмежена цією ліцензією, та видачі ним іншим особам ліцензій на використання цього об'єкта у зазначеній сфері. Такими чином, наступництво також має частковий (сингулярний характер). За згодою ліцензіара, наданою у письмовій формі, ліцензіат може видати письмове повноваження на використання об'єкта права інтелектуальної власності іншій особі (субліцензію). Така ліцензія може бути оформлена як окремий документ або бути складовою частиною ліцензійного договору.

З наведеного вбачається, що відмінність виключної ліцензії від невиключної (простої) полягає перш за все у тому, що при виключній ліцензії ліцензіар сам не може використовувати предмет ліцензії у межах, визначених договором про виключну ліцензію, і надавати право на використання третім особам. Водночас ліцензіар може використовувати предмет ліцензії поза

межами виключної ліцензії самостійно й надавати просту ліцензію (чи виключну) третім особам. Наприклад, якщо ліцензіар видав ліцензію на використання об'єкта інтелектуальної власності на території Бельгії, то він може видати просту чи виключну ліцензію на той самий об'єкт на території будь-якої іншої країни [89].

В літературі зверталась увага на те, що існує й інший поділ ліцензій залежно від їх характеру на наступні види: добровільна та примусова. Добровільними є ліцензії, що видаються на основі ліцензійних договорів. Примусова ліцензія може бути видана судом у разі невикористання об'єкта промислової власності протягом певного строку [96, с.894]. Отже, примусова ліцензія може бути видана тільки щодо об'єктів промислової власності, оскільки їх використання може здійснюватися з метою досягнення наукового прогресу (наприклад, примусова ліцензія може бути видана відповідно до ст. 30 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 15 грудня 1993 року). Видача примусової ліцензії на об'єкт авторського права суперечить природі об'єктів авторського права, основним призначенням яких є духовне та культурне збагачення людини. У той же час необхідно вказати, що Всесвітня конвенція про авторське право 1952 року передбачає випадок, коли може бути видана примусова ліцензія щодо об'єктів авторського права. Зокрема, у ч. 2 ст. V Всесвітньої конвенції зазначено: «Проте кожна Договірна Держава може своїм внутрішнім законодавством обмежити право перекладу письмових творів, але з дотриманням таких постанов. Якщо після закінчення семи років від часу першого випуску в світ будь-якого письмового твору, його переклад на національну мову або, у відповідних випадках, на одну з національних мов Договірної Держави не був випущений у світ власником права перекладу або з його дозволу, то будь-який громадянин цієї Договірної Держави може одержати від компетентного органу цієї Держави невиняткову ліцензію на переклад і випуск у світ перекладеного таким чином твору національною мовою, якою він досі не був випущений в світ...». У даній статті Конвенції також міститься

умова видачі примусової ліцензії: особа, яка бажає отримати ліцензію, повинна довести, що вона зверталася до власника майнових авторських прав на переклад з проханням надати дозвіл на переклад та випуск у світ даного перекладу та що, незважаючи на вжиті ним належні заходи, його прохання не було вручене власнику авторського права або він не міг одержати від власника авторського права дозвіл на переклад. За таких самих умов ліцензія може бути видана також у випадках, коли видання перекладу, що вже вийшло національною мовою, повністю розпродано [88].

Чинне законодавство України про промислову власність вирізняє ще одну ліцензію – так звану залежну. Її суть полягає в тому, що за певних умов власник одного патенту може просити дозволу використати об'єкт промислової власності, патент на який належить іншій особі. Залежна ліцензія надається в обсязі, необхідному для використання об'єкта промислової власності власником пізніше виданим патентом [89].

Щодо розуміння сутності ліцензії у сфері інтелектуальної власності, в юридичній літературі вироблено широкий та вузький підходи. Так, у широкому розумінні ліцензія – це надання права на використання об'єкту права інтелектуальної власності незалежно від виду договору, за яким таке право передається. Відповідно ліцензію необхідно розглядати як надання певних зобов'язальних прав для однієї сторони (ліцензіата) і певних зобов'язальних обмежень абсолютних прав для іншої сторони (ліцензіара) [97, с.9].

Разом з тим, законодавець вважає доцільним саме вузький підхід до розуміння ліцензії (ч.2 ст.1108 ЦК України), за яким ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності, якщо вона є частиною договору, видається тільки на підставі ліцензійного договору, а в іншому випадку оформлюється як окремий документ [87, с.320].

У доктрині під ліцензією на використання об'єкта права інтелектуальної власності пропонувалось розуміти письмове повноваження, видане особою, яка має виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної

власності (ліцензіара), іншій особі (ліцензіату), яке надає їй право на використання цього об'єкта в певній обмеженій сфері [20].

В.С. Дмитришин звертав увагу на те, що на практиці досить часто виникає плутанина, пов'язана з нерозумінням сенсу слова «ліцензія» стосовно права інтелектуальної власності, що потребує термінологічно відмежувати саме «ліцензію» в сенсі розуміння майнових авторських прав від інших документів та актів з такою ж назвою. Поняття «ліцензія» щодо обміну об'єктами інтелектуальної власності, виключні права на використання яких належать їх власникам, має особливе значення завдяки особливостям їхніх споживчих властивостей в процесі обігу на ринку в якості товарів [98, с.18-23].

Поряд з поняттям «ліцензія» законодавець відокремлює поняття «ліцензійний договір», що зазнало критики в юридичній літературі. Так, О. Мельник вказує на те, що не є логічним, доцільним і виправданим виділення поняття ліцензії та виокремлення її від ліцензійного договору. Поняття ліцензійного договору усталилося чітко і однозначно. На його думку, принципової різниці між цими поняттями немає і запровадження в цивільно-правовий обіг поняття ліцензії внесе тільки плутанину в правозастосовну практику [99, с.7].

Разом з тим, Є.Г. Недогібченко вважає, що різниця між ліцензією та ліцензійним договором полягає в тому, що ліцензія – це документ, який дозволяє ліцензіату використовувати об'єкт промислової власності в певній обмеженій сфері, та може існувати незалежно від наявності ліцензійного договору, а от предметом ліцензійного договору є ліцензія на право використання об'єкта інтелектуальної власності ліцензіату на умовах, визначених за взаємною згодою сторін з урахуванням вимог ЦК України та інших законів [100].

О.С. Семенюк вважала, що ліцензія є не окремим видом договору, що застосовується у зазначеній сфері, а виступає як категорія, аналогічна поняттю «видача довіреності», сутність якого полягає у наділенні певної особи

повноваженнями діяти певним чином [101, с.105]. Так само як і довіреність, ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності є одностороннім правочином [102, с.14-27]. І так само важко уявити існування ліцензії, абсолютно не пов'язаної з домовленістю між сторонами [103, с.134-137]. З цих міркувань, автор вважає, що більш виправданим здається вважати ліцензію на використання об'єкта права інтелектуальної власності складовою частиною ліцензійного договору, котрий, власне, і виступає не лише правовою формою розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, але й підставою трансформації творчих (авторських) правовідносин інтелектуальної власності, яка виражається у тому, що при збереженні немайнових прав у творця (автора), майнові права використання об'єкту права інтелектуальної власності переходять до іншої особи, складаючи зміст відповідних зобов'язальних правовідносин [104, с.134-137].

Таким чином, за своєю цивільно-правовою природою ліцензія є одностороннім правочином, що засвідчує намір ліцензіара надати повноваження на використання об'єкта інтелектуальної власності в обсязі, визначеному ліцензією. Тому у випадку її оформлення як окремого документа, для чинності ліцензії достатньо волевиявлення ліцензіара, спрямованого на надання прав на використання результату творчості іншій особі. Згода ліцензіата у такому разі не вимагається. Проте якщо ліцензія є складовою іншого цивільно-правового договору, надання їй юридичної сили потребує волевиявлення обох сторін договору [86].

2.2. Договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності

Відповідно до ст.1112 ЦК України за договором про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності одна сторона (творець - письменник, художник тощо) зобов'язується створити об'єкт права інтелектуальної власності відповідно до вимог другої сторони

(замовника) та в установлений строк. Договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності повинен визначати способи та умови використання цього об'єкта замовником. Оригінал твору образотворчого мистецтва, створеного за замовленням, переходить у власність замовника. При цьому майнові права інтелектуальної власності на цей твір залишаються за його автором, якщо інше не встановлено договором.

Умови договору про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності, що обмежують право творця цього об'єкта на створення інших об'єктів, є нікчемними. В літературі зверталась увага на те, що у визначенні цього договору (ст.1112 ЦК України) зазначено лише один обов'язок творця – створити об'єкт права інтелектуальної власності відповідно до вимог другої сторони та в установлений строк. При цьому як вбачається з назви цього договору він має відношення не тільки до створення, але й до використання об'єкта. Крім того, цей договір стосується питань розподілу майнових прав інтелектуальної власності на створений об'єкт, оскільки відповідно до ст. 430 ЦК України майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений за замовленням, належать творцеві цього об'єкта та замовникові спільно, якщо інше не встановлено договором. Особливість спільної належності майнових прав на твір між замовником і автором визначається через те, що законодавець наділяє майновими правами лише автора, а не його правонаступників. Отже, майнові права на твір, створений за замовленням, не можуть відчужуватися, переходити у спадщину [104, с.75].

Також слід звернути увагу на те, що відповідно до ч. 2 ст. 1112 ЦК України договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності повинен визначати способи та умови використання цього об'єкта замовником. У свою чергу, ч. 3 зазначеної статті передбачає, що оригінал твору образотворчого мистецтва, створеного за замовленням, переходить у власність замовника. При цьому майнові права інтелектуальної

власності на цей твір залишаються за його автором, якщо інше не встановлено договором.

Відповідно до ст.33 Закону України «Про авторське право і суміжні права», за авторським договором замовлення автор зобов'язується створити у майбутньому твір відповідно до умов цього договору і передати його замовникові. Договором може передбачатися виплата замовником авторові авансу як частини авторської винагороди. Крім цього, у ч. 2 вказаної статті зазначено, що авторська винагорода визначається в договорі у вигляді відсотків від доходу, отриманого від використання твору, або у вигляді фіксованої суми чи іншим чином. При цьому ставки авторської винагороди не можуть бути нижчими за мінімальні ставки, які встановлені Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав» від 18.01.2003 р. №72. Отже спеціальний закон застосовує поняття «авторський договір замовлення» та містить вже такі додаткові умови як «передати» та вимоги щодо авторської винагороди. Але на наш погляд цього недостатньо для чіткого регулювання відносин пов'язаних з виконанням договору про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності.

Слід також звернути увагу на те, що головною особливістю вказаного договору є те, що на момент його укладення відповідного об'єкту інтелектуальної власності ще не існує. Отже, при укладенні договору про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності необхідно чітко встановити вимоги яким має відповідати об'єкт цього договору (обсяг, форму, зміст, цільове призначення, сферу застосування та ін.), які є важливими та визначальними як для замовника так і для автора.

Важливо проводити розмежування між розпорядженням уже наявними суб'єктивними правами і встановленням механізму розподілу прав на створені в майбутньому об'єкти. О.О. Кулініч та Л.Д. Романадзе зазначають, що під час дослідження прав та обов'язків сторін за договором авторського замовлення

необхідно вирішувати такі питання: чи повинен автор працювати один, чи може звертатися за допомогою інших осіб; чи може автор в період дії договору займатися виконанням інших доручень сторонніх осіб зі створення об'єктів інтелектуальної власності; чи може автор передавати частину створеного об'єкта та ознайомлювати з нею сторонніх осіб; чи може визначати строки та етапи прийняття твору; чи існує можливість повернення твору із зауваженнями замовника на доопрацювання автору; чи визначенні строки внесення змін у твір; чи є можливість передання права на використання третім особам; чи встановлено порядок прийняття замовлення та етапи оплати тощо [110, с.273-274].

До умов договору, які підлягають узгодженню сторонами, належать:

а) предмет договору, який може бути однооб'єктним – майбутній результат творчої, інтелектуальної та іншої діяльності. Цим предметом є об'єкт (кілька об'єктів) авторського права і суміжних прав з чітко визначеними ознаками. Такими ознаками можуть бути тема твору, його жанр, назва, обсяг, структура, призначення твору тощо. Замовник об'єкта інтелектуальної власності зацікавлений у тому, щоб творець створив цей об'єкт і передав йому право на використання такого об'єкта. У договорі необхідно чітко визначити предмет договору – монографія, роман, повість, поема, твір живопису тощо;

б) за двооб'єктного предмету в силу того, що цей договір тяжіє до договорів підряду, предметом може бути і сама робота, і замовник може контролювати хід виконання замовлення, висловлювати свої побажання, рекомендації.

Варто зазначити, що предметом договору не можуть бути об'єкти, які заборонені чинним законодавством, зокрема Законом України «Про захист суспільної моралі», а також ті роботи, які за законом повинен виконувати сам замовник (наприклад, кваліфікаційні роботи)[105].

До основних характеристик договору авторського замовлення відносять те, що він є консенсуальним, двостороннім, оплатним чи безоплатним.

Окрім наведеного слід зазначити, що відповідно до ч.1. ст.430 ЦК України особисті немайнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений за замовленням, належать творцеві цього об'єкта. При цьому відповідно до п.2 ч.1. ст.430 ЦК України у випадках, передбачених законом, окремі особисті немайнові права інтелектуальної власності на такий об'єкт можуть належати замовникові. В.О. Бажанов вважає, що ця норма суперечить правовій природі особистих немайнових прав, які є невідчужуваними та можуть належати тільки авторів твору. Автор зазначає, що вказані немайнові права не можуть переходити від автора до замовника, а можуть виникати в замовника лише в силу закону [105]. Вважаємо, що з усього переліку немайнових прав інтелектуальної власності лише право на недоторканість і цілісність твору, створеного за замовленням, може належати замовникові.

З урахуванням вищевикладеного можна дійти наступних висновків:

- поняття «договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності» та поняття «авторський договір замовлення» є досить схожими, але мають різну направленість: в першому випадку це всі об'єкти інтелектуальної власності, а в другому тільки об'єкти авторського права;
- редакція п.2 ч.1 ст.430 ЦК України потребує чіткого регламентування, які особисті немайнові права, у якому обсязі та в яких випадках можуть належати не тільки авторів, а й замовнику;
- окрім умов, визначених законодавцем, договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності повинен містити умови щодо розподілу майнових прав інтелектуальної власності на створений об'єкт, щодо винагороди, способи та умови використання цього об'єкта замовником, вимоги, яким має відповідати об'єкт цього договору (обсяг, форма, зміст, цільове призначення, сфера застосування та ін.), які є важливими та визначальними як для замовника так і для автора [107].

Окрім вищенаведеного, потребує висвітлення також проблематика авторського права на службовий твір. Більшість спеціальних законів, що регламентують порядок використання окремих об'єктів права інтелектуальної власності не містять визначення «службовий твір», хоча при цьому більшість з цих законів визначає порядок використання об'єктів права інтелектуальної власності, які були створені в зв'язку з виконанням службових обов'язків [32]. Відповідно до ст.435 ЦК України, первинним суб'єктом авторського права є автор твору. За відсутності доказів іншого автором твору вважається фізична особа, зазначена звичайним способом як автор на оригіналі або примірнику твору (презумпція авторства). Суб'єктами авторського права є також інші фізичні та юридичні особи, які набули прав на твори відповідно до договору або закону. Отже, законодавець поділяє суб'єктів авторського права на дві групи: первинні і вторинні.

До первинних суб'єктів належать автори творів – фізичні особи, творчою працею яких створено твір. Автором може бути тільки фізична особа, яка власною і обов'язково творчою працею створила об'єкт авторського права. Автором вважається особа, зазначена на оригіналі або примірнику твору, тобто діє презумпція авторства. Якщо дійсним автором твору вважає себе особа, яка не зазначена на оригіналі або примірнику твору, вона повинна довести своє авторство [21, с. 100-101].

Вторинними суб'єктами авторського права є інші фізичні або юридичні особи, які не брали участі у створенні твору, але набули особисті немайнові або майнові права на твір за договором або законом. Так, майнові права на твір можуть перейти особі у порядку спадкування, причому як на підставі заповіту, так і на підставі закону. Іншими суб'єктами, у яких авторське право виникає на підставі закону, можуть бути роботодавець або замовник [21, с.100-101].

Відповідно до ст.429 ЦК України, майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору,

належать працівникові, який створив цей об'єкт, та юридичній або фізичній особі, де або у якої він працює, спільно, якщо інше не встановлено договором.

Відповідно до ст.16 Закону України «Про авторське право і суміжні права», виключне майнове право на службовий твір належить роботодавцю, якщо інше не передбачено трудовим договором (контрактом) та (або) цивільно-правовим договором між автором і роботодавцем.

Але, незважаючи на те, що законодавець визначив перелік вимог, необхідних для визнання об'єкту права інтелектуальної власності «службовим твором» та принципи розподілу майнових прав інтелектуальної власності, судова практика свідчить про труднощі, що виникають при кваліфікації правовідносин пов'язаних зі створенням такого об'єкту інтелектуальної власності та його використання.

Наприклад, якщо між роботодавцем та автором є договір, який визначає підстави, наслідки та умови щодо визнання виключного майнового права за роботодавцем, то спірна ситуація вирішується згідно з його умовами. Так, наприклад, у справі за позовом ТОВ «ВТС КОНСАЛТИНГ» до ОСОБА_1, третьої особи - ТОВ «Реновейшен Компані Україна» про припинення порушення виключних майнових прав інтелектуальної власності на літературний твір, позивач посилався на те, що він є власником виключних майнових прав інтелектуальної власності на службовий твір під назвою «Інструкція щодо дій співробітників Підприємства при проведенні перевірки органами податкової служби» (Публікація). Позивач розмістив Публікацію 30.08.2012 р. на своєму веб-сайті. Через півтора року позивач виявив, що Публікація без його дозволу розміщена 07.04.2014 р. на іншому веб-сайті, де рекламуються послуги ТОВ «Реновейшен Компані Україна» - третьої особи. Судом було встановлено, що в квітні 2009 року в межах виконання службового завдання працівником позивача ОСОБА_5 було написано «Інструкцію щодо порядку дій під час податкових перевірок». Між позивачем та ОСОБА_5 був укладений Договір про розподіл майнових прав на службові твори від

12.01.2009 року, за умовами якого ОСОБА_5 погодився, що всі виключні майнові права на всі службові твори, що створені або будуть створені Працівником, належатимуть позивачу. Відповідно суд, задовольняючи вимоги позивача, виходив з того, що усі виключні майнові права інтелектуальної власності на Інструкцію, що була створена ОСОБА_5 під час виконання службового завдання, належать позивачу [108].

Разом з тим, якщо між роботодавцем та працівником не укладався договір про розподіл майнових прав на службові твори, то виникає питання, щодо належності та обсягу прав на нього. Якщо відповідно до ЦК України майнові права на твір належать працівникові, який створив цей об'єкт, та юридичній або фізичній особі, де або у якої він працює спільно, то згідно зі вище зазначеною ст.16 Закону України «Про авторське право і суміжні права», виключне майнове право на службовий твір належить тільки роботодавцю. Таке питання постало, наприклад, в справі за позовом ОСОБА_3, ОСОБА_5, ОСОБА_9, ОСОБА_10 до ПАТ «Укртрансгаз» в особі філії «Управління магістральних газопроводів «Львівтрансгаз», третя особа ТОВ «Українська академія дизайну» про стягнення з ПАТ «Укртрансгаз» на користь ОСОБА_3 компенсації за порушення виключного майнового авторського права на використання службових творів. Заперечуючи щодо позову, відповідач посилався на те, що спірні об'єкти авторського права, авторами яких є позивачі, є службовими творами, авторство на які належить лише ТОВ «Українська академія дизайну», оскільки ОСОБА_11, ОСОБА_12, ОСОБА_12, ОСОБА_10 перебували на час створення спірних об'єктів авторського права в трудових відносинах з ТОВ «Українська академія дизайну», створили ці твори у зв'язку з виконанням трудового договору. Задовольняючи позовні вимоги, суд першої інстанції виходив з наявності вини відповідача у вчиненні дій, які відповідно до ст. ст. 50, 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права» є такими, що порушують авторські права позивачів, оскільки використання спірних об'єктів авторського права здійснюється за відсутності дозволу на використання

авторських творів за відсутності договору про передачу відповідачу майнових прав авторів творів, що є підставою для стягнення грошової компенсації. Суд апеляційної інстанції зазначив, що враховуючи відсутність авторського договору про передачу ОСОБА_11, ОСОБА_12, ОСОБА_12, ОСОБА_10 своїх майнових прав на спірні об'єкти авторського права, відсутність виплати ТОВ «Українська академія дизайну» позивачам авторської винагороди, відсутність у трудових договорах, укладених між позивачами та ТОВ «Українська академія дизайну», умов щодо передачі ТОВ «Українська академія дизайну» авторського права на об'єкти, створені в процесі трудової діяльності, відсутність письмового договору щодо розпорядження майновими правами, укладеного між ОСОБА_11, ОСОБА_12, ОСОБА_12, ОСОБА_10 і ТОВ «Українська академія дизайну», а також договору між ОСОБА_11, ОСОБА_12, ОСОБА_12, ОСОБА_10 та ПАТ «Укртрансгаз» про передачу йому позивачами майнових прав на спірні об'єкти авторського права, посилення апелянта на те, що позивачі передали свої майнові права на спірні об'єкти авторського права ТОВ «Українська академія дизайну» не відповідають обставинам справи [109].

Щодо обраного аспекту проблематики, то відповідно до роз'яснень п.п. 24, 25 постанови Пленуму Верховного Суду України №5 від 04.06.2010 року «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав», майнові права на об'єкт авторського права і (або) суміжних прав, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належить працівникові, який створив цей об'єкт, та юридичній або фізичній особі, де або в якій він працює, спільно, якщо інше не встановлено договором (ч.2 ст. 429 ЦК України). Якщо в трудовому або в цивільно-правовому договорі між працівником і роботодавцем не передбачений інший порядок здійснення майнових прав на створений вказаний об'єкт, то вони мають спільні права як на отримання свідоцтва про реєстрацію авторського права на твір, так і на використання такого об'єкта. Порядок здійснення майнових прав на такий об'єкт може бути врегульований цивільно-правовим договором.

2.3. Договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності

Відповідно до ст.1113 ЦК України за договором про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності одна сторона (особа, що має виключні майнові права) передає другій стороні частково або у повному складі ці права відповідно до закону та на визначених договором умовах. Укладення договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності не впливає на ліцензійні договори, які були укладені раніше. Умови договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності, що погіршують становище творця відповідного об'єкта або його спадкоємців порівняно з становищем, передбаченим цим Кодексом та іншим законом, а також обмежують право творця на створення інших об'єктів, є нікчемними.

Предметом договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності є виключні майнові права на об'єкт права інтелектуальної власності. Виключні майнові права інтелектуальної власності означають монополію суб'єкта права інтелектуальної власності на використання об'єкта цього права.

Р.Є. Еннан зазначає, що договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності передбачає безповоротне передання, тобто відчуження виключних майнових прав інтелектуальної власності іншій особі. Таким чином, особа, яка передала відповідні виключні права інтелектуальної власності за договором, перестає бути суб'єктом прав, що були передані [34, с.796].

У ЦК України знайшов закріплення дуалістичний підхід: виключними правами визнаються лише майнові; останні, в свою чергу, існують паралельно з немайновими правами (ст.424 ЦК). Такий законодавчий вибір заслуговує на підтримку. Неможливо заперечувати факт наявності відомого зв'язку між особистими немайновими та майновими правами авторів та винахідників, їх

взаємообумовленість. Але, при цьому, об'єднання цих прав у рамках конструкції єдиного суб'єктивного права є недоцільним, оскільки, по-перше вони встановлюються відносно різних об'єктів (об'єкт виключних майнових прав є специфічним товаром та має вартість). По-друге, ці права не співпадають за часом їх припинення (немайнові права припиняються зі смертю їх володаря). По-третє, порушення виключних прав не завжди тягне порушення немайнового права, та навпаки. По-четверте, ці права мають різні способи захисту [111, с.23-24].

ЦК України не розкриває самого поняття виключних майнових прав інтелектуальної власності. Спеціальні закони зводять зміст виключних прав до: права власника свідоцтва на знак для товарів і послуг забороняти іншим особам використовувати без його згоди (ч.5 ст.16 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг»), права власника патенту використовувати винахід (корисну модель) (ч.2 ст.28 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»), промисловий зразок (ч.2 ст.20 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки») за своїм розсудом, якщо таке використання не порушує прав інших власників патентів; аналогічним є виключне право власника зареєстрованої топографії інтегральної мікросхеми (ч.2 ст.16 Закону України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем»); право володільця патенту на використання сорту рослин на дозвіл чи заборону використання сорту іншими особами (ч.1 ст.39 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин») [112, с.239].

Всі майнові права, що передаються за договором, мають бути у ньому визначені. При цьому в договорі слід зазначати не тільки назву (вид) об'єкта права інтелектуальної власності, виключні права на який передаються, а й реквізити охоронного документа на нього: назва, його номер, дата видачі тощо. При цьому допускається часткова передача прав.

Так, як відомо, охорона торговельній марці (знаку для товарів та послуг) надається щодо певних товарів та послуг, які визначені та згруповані згідно з

міжнародною класифікацією товарів та послуг у класи. Саме тому Законом України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» закріплено, що володілець свідоцтва може передавати будь-якій особі право на знак повністю або щодо частини зазначених у свідоцтві товарів і послуг. Тому у випадку передачі прав на торговельну марку, у договорі має бути передбачено на які класи виключні майнові права передаються правонаступнику. Як правило, передача прав здійснюється у повному обсязі, але бувають випадки, коли здійснюється так званий «поділ» торговельної марки. Таким чином, виключні майнові права на торговельну марку передаються правонаступнику частково тільки щодо одного (декількох) із зазначених у свідоцтві класів, а виключні майнові права стосовно інших класів залишаються у попереднього правоволодільца у повному обсязі [113, с.332-335].

Можливість часткової передачі виключних майнових прав також передбачено в іншому спеціальному Законі України «Про авторське право і суміжні права», в ст. 31 якого зазначено, що автор (чи інша особа, яка має авторське право) може передати свої майнові права будь-якій іншій особі повністю чи частково. При цьому також зауважено, що майнові права, які передаються за авторським договором, мають бути у ньому визначені. Майнові права, не зазначені в авторському договорі як відчужувані, вважаються такими, що не передані.

Так, у ст. 15 цього Закону наведено перелік майнових прав автора, який не є вичерпним. Одним із виключних прав автора (чи іншої особи, яка має авторське право) є право дозволяти або забороняти іншим особам: відтворення творів; публічне виконання і публічне сповіщення творів; переклади творів; та інше. У зв'язку з цим автор має право визначити у договорі про передачу іншій особі (правонаступнику) його виключне право на надання дозволу (заборони) на переклад його творів.

А. Кодинець, аналізуючи особливості договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності, звертав увагу на ідентифікацію цього

договору у ЦК України (ст.1113). Зокрема, автор зазначав, що оскільки ЦК України не всі майнові права інтелектуальної власності відносить до категорії виключних, доцільність включення для позначення договору формулювання про передачу виключних майнових прав є достатньо сумнівною. ЦК України в ст.424 не відносить до групи виключних прав, зокрема, право на використання об'єкта права інтелектуальної власності, а також вказує на існування інших майнових прав, встановлених законом, які також можуть не мати виключного характеру. За такого формулювання назви договору можна дійти висновку, що невиключні майнові права на об'єкт інтелектуальної власності не можуть бути предметом цього договору [114, с.5-13].

Договір про передачу виключних майнових прав інтелектуальної власності є двостороннім. З боку особи, що має виключні майнові права, виступає фізична або юридична особа, яка має авторські права, а у відповідних випадках також зареєструвала своє право на об'єкт інтелектуальної власності, має охоронний документ, що засвідчує її права, та внесена до відповідного державного реєстру як володілець прав на об'єкт інтелектуальної власності. правонаступниками можуть бути як фізичні, так і юридичні особи.

Слід звернути увагу на деякі особливості, що можуть виникати при визначенні осіб, які виступають з боку правоволодільца та правонаступника. По-перше, в Україні, на відміну від інших держав, наприклад, Російської Федерації або Білорусі, володільцем прав на об'єкт інтелектуальної власності може бути одна або декілька осіб: як фізичних, так і юридичних. Тому правоволодільцем можуть виступати як співволодільці, так і один (або декілька). У зв'язку з тим, що відповідно до законодавства розпорядження майновими правами на об'єкт інтелектуальної власності здійснюється за згодою усіх співволодільців, на передання одним із них своїх виключних майнових прав має бути отримана згода іншого правоволодільца. По-друге, передання виключних майнових прав може мати таку форму, коли до складу

співволоділців приєднується новий правоволоділець, який отримує увесь комплекс прав, а попередні правоволоділці залишаються й не втрачають прав.

У зв'язку з тим, що в ЦК України визначено, що за договором про передавання виключних майнових прав інтелектуальної власності одна сторона передає іншій стороні права відповідно до закону, слід зупинитися на деяких обмеженнях, встановлених у законодавстві щодо можливості передачі виключних майнових прав. Так, наприклад, щодо торговельних марок спеціальним Законом України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» встановлено обмеження, що передача права на знак не допускається, якщо вона може стати причиною введення в оману споживача щодо товару і послуги або щодо особи, яка виготовляє товар чи надає послугу.

В.М. Крижна, надаючи правову характеристику вказаного договору, звертає увагу на те, що при укладенні договору про передавання виключних майнових прав інтелектуальної власності права відчужуються, тобто передаються безповоротно. У зв'язку з цим особа, якій передані виключні майнові права, стає правонаступником. Тому до неї переходять усі права і обов'язки стосовно об'єкта інтелектуальної власності. Зокрема, укладення договору про передавання виключних майнових прав інтелектуальної власності не впливає на ліцензійні договори, які були укладені раніше. Крім того, авторка зазначає, що та обставина, що у визначені договору міститься формулювання, що особа може передавати виключні майнові права частково або у повному складі, зовсім не означає, що можна передати лише одне з повноважень, наприклад право на використання. У цьому випадку, незважаючи на назву, фактично був би укладений ліцензійний договір. Можливість часткової передачі прав на об'єкт інтелектуальної власності не є універсальною, а існує лише за наявності специфіки певних об'єктів інтелектуальної власності[20, с.636].

Договір про передавання виключних майнових прав інтелектуальної власності не укладається з окремими видами об'єктів права інтелектуальної

власності, щодо яких ЦК України не закріплено виключних прав. Так, наприклад, це стосується наукового відкриття, зміст суб'єктивних прав на яке не передбачає виключних майнових прав (ст.458 ЦК України). Крім того, об'єктами виключних майнових прав не є географічне зазначення (ст.503 ЦК України), комерційне (фірмове) найменування (ст.490 ЦК України) [115, с.631-633].

Г.В. Чурпіта відносить до істотних умов договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності: строк дії договору, способи використання твору, територію, на яку поширюється право, що передається, розмір і порядок виплати авторської винагороди, а також інші умови, щодо яких за вимогою однієї зі сторін повинно бути досягнуто згоди [116, с.352].

Р.Є. Еннан зазначав, що договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності, залежно від визначених у договорі умов, може бути втілений у різних договірно-правових формах. Наприклад, у договорі купівлі-продажу, тобто, мається на увазі, реалізація майнових прав інтелектуальної власності на платній основі. Договору дарування буде притаманна безоплатна передача таких прав. У випадку придбання виключних майнових прав інтелектуальної власності в результаті обміну на подібний об'єкт або результат робіт чи послуг це може бути договір міни, підряду чи послуг. Майнові права інтелектуальної власності можуть бути предметом договору застави, а також внеском до статутного капіталу юридичної особи [34, с.797].

Спосіб використання твору і територія, на яку поширюється право, як істотні умови договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності мають бути обов'язково погоджені сторонами. При цьому, способи використання можуть бути абсолютно різноманітними – як такими, що передбачені законодавством, так і ним не встановлені. Проте використання об'єкта інтелектуальної власності не може здійснюватися із метою та у спосіб, що прямо суперечить чинному законодавству. Територія, на

яку поширюється виключне право, може бути обмежена особою, що має виключні майнові права [76, с.235].

Важливою та істотною умовою договору має бути обов'язок володільця виключних майнових прав щодо попередження правонаступника про права третіх осіб, зокрема про наявність або відсутність ліцензійного договору, укладеного правоволодільцем з третьою особою до передачі виключних майнових прав. Згідно з ч. 2 ст. 1113 ЦК України укладення договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності не впливає на ліцензійні договори, які були укладені раніше. Важливість встановлення цього факту на стадії укладення договору обумовлюється тим, що з урахуванням можливості видачі виключної ліцензії попереднім правоволодільцем, яка передбачає неможливість використання правонаступником об'єкта інтелектуальної власності, укладення договору про передачу виключних майнових прав може втратити сенс для правонаступника. Але іноді наявність укладених ліцензійних договорів або договорів франчайзингу (серед умов останніх є також передача права на використання об'єктів промислової власності) щодо об'єкта інтелектуальної власності, майнові права на який передаються, породжує та/або безумовно впливає на намір правонаступника придбати виключні майнові права на нього. Також серед прав третіх осіб може бути право застави виключних майнових прав на об'єкт інтелектуальної власності.

Розмір і порядок виплати авторської винагороди визначається договором про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності. Така винагорода може здійснюватися у формі одноразового (паушального) платежу, або відрахувань за кожний проданий примірник чи кожне використання твору (роялті), або комбінованих платежів [76, с.235]. Хоча, як правило, оплата залежить від договірної моделі, обраної суб'єктами договірних відносин, і передбачає одноразове зустрічне задоволення за передані майнові права. Вказаний договір може бути як оплатним, так і безоплатним.

Строк дії у договорі про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності не зазначається, оскільки передбачається, що права передаються безповоротно, тобто договір є безстроковий. Але з врахуванням специфіки деяких об'єктів цього договору, наприклад об'єктів авторського права і суміжних прав, строк дії договорів про передання виключних майнових прав на ці об'єкти законодавчо обмежений строком дії самих прав інтелектуальної власності.

Договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності укладається у письмовій формі. На відміну від ліцензійного договору, договір про передання виключних майнових прав у більшості випадків, за виключенням авторського договору, підлягає обов'язковій державній реєстрації. Відповідно до ст.1114 ЦК України договори щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності не підлягають обов'язковій державній реєстрації, але вона може бути здійснена на вимогу однієї із сторін договору. Відсутність державної реєстрації не впливає на чинність прав. Згідно з ч.2 ст.1114 ЦК України, факт передання виключних майнових прав інтелектуальної власності, які відповідно до цього Кодексу або іншого закону є чинними після їх державної реєстрації, підлягає державній реєстрації. Саме ці вимоги відносяться до договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок, торговельну марку, komponування інтегральної мікросхеми, сорт рослин чи породи тварин. У цьому випадку договір є чинним лише з моменту його державної реєстрації в Державному департаменті інтелектуальної власності України.

Специфіка об'єктів права інтелектуальної власності в більшості випадків така, що їх використання, розповсюдження, особливо за допомогою електронно-технічних засобів, мережі Інтернет, є достатньо швидким та майже безкоштовним. Як слушно вказувалось в літературі, в сучасних умовах розвитку приватноправових відносин силами індивідуальних правоволодільців

(авторів та інших суб'єктів) неможливо ефективно контролювати масове використання об'єктів авторських та суміжних прав, тому без належного функціонування системи колективного управління їх правами неможливо забезпечити ефективний механізм захисту прав на результати інтелектуальної діяльності [117, с.639].

Відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права», суб'єкти авторського права і суміжних прав можуть управляти своїми правами: а) особисто; б) через свого повіреного; в) через організацію колективного управління. Суб'єкти авторського права і (або) суміжних прав можуть доручати управління своїми майновими правами організаціям колективного управління. Організації колективного управління створюються суб'єктами авторського права і (або) суміжних прав та мають статус юридичної особи згідно із законом. Повноваження на колективне управління майновими правами передаються організаціям колективного управління авторами та іншими суб'єктами авторського права і (або) суміжних прав на основі договорів, укладених у письмовій формі. На основі одержаних повноважень організації колективного управління надають будь-яким особам шляхом укладання з ними договорів невиключні права на використання об'єктів авторського права і (або) суміжних прав.

Незважаючи на важливість законодавчого визначення поняття договору колективного управління майновими правами, вітчизняне законодавство не містить поняття цього договору. Така ситуація, в тому числі, обумовлена тим, що і правова природа даного договору остаточно не визначена в цивільно-правовій доктрині.

Наприклад, В.В. Ільков, О.О. Тверезенко вважають, що відносини колективного управління виникають на підставі договорів про: управління майновими авторськими і (або) суміжними правами; передачу невиключних прав на використання об'єктів авторського і (або) суміжного права [117, с.645; 118, с.139-148].

Л.Р. Майданик зазначає, що за своєю юридичною природою права довірителів (установників) і вигодонабувачів колективного управління можуть бути прирівняні до прав осіб, що діють на підставі ліцензійного договору про надання виключної ліцензії на використання об'єкта права інтелектуальної власності з правом надання невиключних ліцензій щодо використання зазначених об'єктів іншим особам. Але дослідниця також зазначає, що договір колективного управління слід відрізняти від авторського (ліцензійного) договору, оскільки ліцензіат набуває права на використання твору у власному інтересі на оплатних засадах, а у відносинах колективного управління автор завжди залишається правоволодільцем, а організація колективного управління в чужому інтересі [119, с.130].

На практиці організації колективного управління укладають з користувачами ліцензійні договори та надають невиключні ліцензії. Г.О. Ульянова вважає, що це відповідає загальним засадам авторського права та суміжних прав та узгоджено з нормами ЦК України про договори щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності (гл.75, ст.1107-1111) [120, с.362].

На думку інших учених (А.В. Кирилюк), договори колективного управління авторськими та суміжними правами складаються з елементів двох видів договорів: договір доручення та договір розпорядження майновими правами інтелектуальної власності [21, с.430-345].

Є.П. Гаврилов зазначає, що договір про колективне управління майновими правами авторів можна віднести до договорів про управління майном, проте його позиція була піддана критиці В. Бажановим через наявність відмінностей між цими договорами, зокрема, в суб'єктному складі та праві вчиняти дії від свого імені [122, с.96-100].

О.А. Підпригора, М.С. Конох, Г.О. Андрощук до договорів, що укладаються між організацією колективного управління і користувачами, також відносять ліцензійний договір [123]. Протилежну позицію займають

З.В. Ромовська [57], Я.М. Шевченко [124], Р.А. Майданик, які зазначають, що оскільки ліцензіаром і ліцензіатом можуть бути всі учасники цивільно-правового обороту, тобто фізичні і юридичні особи, держава, а органом колективного управління може бути лише юридична особа, то ліцензійний договір не може укладатися в сфері колективного управління авторськими та суміжними правами[117].

Відповідно до ст.8 проекту Закону України «Про колективне управління авторськими та суміжними правами», організація колективного управління укладає договори з правовласниками для управління їх правами в договірному порядку відповідно до предмету її діяльності на умовах договору приєднання згідно Цивільного кодексу України, істотні умови якого визначаються організацією колективного управління. Істотними умовами договору приєднання, що пропонується до укладання організацією колективного управління для договірного колективного управління є: строк, територія та визначені способи використання з зазначенням конкретного переліку об'єктів авторського права та/або суміжних прав[125].

Оскільки договір колективного управління передбачає передачу (відчуження) управителем користувачам майнових прав суб'єктів авторських і (або) суміжних прав в інтересах автора/виконавця, іншого суб'єкта авторського/суміжного права на умовах авторського договору про передачу невиключного права на використання твору з метою збору, розподілу і виплати зібраної винагороди за використання переданих в управління творів, об'єктів суміжних прав, захисту прав, управління якими здійснює управитель, у ньому мають бути визначені умови, достатні для здійснення договорів про передачу невиключного права на використання твору.

Перелік істотних умов договору про передачу невиключного права на використання твору визначено ч.4 ст.32 і ч.2 ст.33 Закону України «Про авторське право і суміжні права». Зокрема, поряд з предметом цього договору йдеться про строк дії договору, спосіб використання твору, територію, на яку

поширюється передавань право, розмір і порядок виплати авторської винагороди тощо.

Отже, істотними у договорі колективного управління майновими правами суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав мають визнаватися такі вісім умов, достатніх для здійснення функцій колективного управління: 1) предмет договору; 2) перелік творів і невиключних майнових прав, що передаються в управління; 3) перелік певних способів і встановлені межі використання об'єктів, права на які передані в управління (певних чи всіх відомих способів); 4) строк дії договору; 5) територія, на яку поширюється передане право; 6) розмір і порядок виплати авторської винагороди; 7) порядок визначення розміру відрахувань на покриття витрат управителя; 8) інші умови, щодо яких за вимогою однієї зі сторін має бути досягнуто згоди [119].

Сторонами у договорі можуть бути лише організація колективного управління та користувач. Організація колективного управління є юридичною особою, а користувачем за договором може бути фізична або юридична особа, яка відповідно до договору отримала дозвіл на користування. Особливістю участі в таких договірних зобов'язаннях є те, що на стороні користувача можуть брати участь кілька осіб – корпоративні юридичні особи.

Умови укладення договорів мають бути однаковими для всіх користувачів однієї категорії, тому в юридичній літературі деякі фахівці дотримуються точки зору, відповідно до якої договори про передачу невиключних прав на використання об'єктів авторського і (або) суміжного права є публічними та договорами приєднання, тобто такими, яких О.А. Беяневич називає формулярним правом або «квазіправом» [126]. Висновок про публічний характер цих договорів зроблено на основі того, що організація не може відмовити користувачеві в укладенні договору, якщо управляє визначеним об'єктом авторського і (або) суміжного права.

Проте, варто зазначити, що поряд з цим в ст.633 ЦК прямо передбачено, що публічним є договір, в якому одна сторона – підприємець взяла на себе

обов'язок здійснювати продаж товарів, виконання робіт, надання послуг кожному, хто до неї звернеться. Таким чином, обов'язок укладення договору з будь-якою особою може бути покладено лише на суб'єкта господарської діяльності, яким організація колективного управління не є [117, с. 642].

Щодо особливостей майнових прав інтелектуальної власності як об'єктів цивільного обігу вважаємо за необхідне зазначити наступне. Фінансово-господарська діяльність підприємства будь-якої організаційно-правової форми і власності розпочинається з формування статутного капіталу. Статутний капітал (інколи вживають ще термін – статутний фонд) це виділені підприємству або залучені ним на засадах, визначених законодавством, фінансові ресурси у вигляді грошових коштів або вкладень у майно, матеріальні цінності, нематеріальні активи, цінні папери, що закріплені за підприємством на праві власності або повного господарського відання. За рахунок статутного капіталу підприємство формує свої власні (основні та оборотні) кошти.

Однією з правових форм залучення у комерційний обіг об'єктів інтелектуальної власності є внесення майнових прав на них до статутного капіталу господарського товариства.

Як слушно вказував В.С. Петренко використання інтелектуальної власності в статутному капіталі дозволяє: сформувати значний за розмірами статутний капітал без відволікання коштів і забезпечити доступ до банківських кредитів і інвестицій, використовуючи майнові права інтелектуальної власності як об'єкт застави нарівні з іншими видами майна; амортизувати інтелектуальну власність у статутному капіталі і замінити її реальними коштами, включаючи амортизаційні відрахування на собівартість продукції, тобто капіталізувати інтелектуальну власність; авторам і підприємствам – стати засновниками (власниками) при організації дочірніх і самостійних фірм без відволікання грошових коштів. Це може бути вигідно і для автора винаходу, оскільки він вкладає лише «інтелект», тоді як інші – гроші. Грошова оцінка винаходів може бути дуже високою [120, с.375].

А.О. Кодинець зазначає, що інтелектуальна власність є цінним нематеріальним активом, тому закономірно, що майнові права на результати інтелектуальної, творчої діяльності можуть передаватися на підставі різних видів цивільно-правових договорів та використовуватися в підприємницькій діяльності. Водночас у сфері розпорядження правами інтелектуальної власності існують свої особливі види цивільно-правових договорів, які не пов'язані з передачею прав на об'єкти власності [128, с.160-164].

Можливість внесення прав на результати творчої діяльності в статутний капітал юридичної особи допускається ЦК України, але механізм реалізації цього положення фактично відсутній, що викликає практичні труднощі в його реалізації. Наведені фактори обумовлюють актуальність дослідження особливостей нормативного регулювання використання майнових прав на результати інтелектуальної діяльності при внесенні їх в статутний капітал господарських товариств.

Відповідно до ст.1 Закону України «Про інвестиційну діяльність» інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) та/або досягається соціальний та екологічний ефект. Таким чином, законодавець визнає об'єкти інтелектуальні власності повноцінним інвестиційним вкладом наряду з традиційним матеріальними благами такими як гроші, нерухомість тощо.

Згідно з ч.3 ст. 424 ЦК України майнові права інтелектуальної власності можуть бути вкладом до статутного капіталу юридичної особи. На можливість їх внесення вказує також ст.86 ГК України, згідно з якою вкладами учасників та засновників господарського товариства можуть бути будинки, споруди, обладнання та інші матеріальні цінності, цінні папери, права користування землею, водою та іншими природними ресурсами, будинками, спорудами, а також інші майнові права (включаючи майнові права на об'єкти інтелектуальної власності), кошти, в тому числі в іноземній валюті.

В літературі зверталась увага на можливість внесення майнових прав інтелектуальної власності в якості внесків до статутного капіталу замість майна, грошей та інших матеріальних цінностей [120, с.375]. Так, згідно зі ст.420 ЦК України, до об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема, належать: літературні та художні твори; комп'ютерні програми; компіляції даних (бази даних); виконання; фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення; наукові відкриття; винаходи, корисні моделі, промислові зразки; компонування (топографії) інтегральних мікросхем; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин, породи тварин; комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення; комерційні таємниці. Цей перелік не є вичерпним, оскільки він може поповнюватися новими результатами творчої діяльності. При цьому В.С.Петренко до найбільш популярних об'єктів інтелектуальної власності, права на які можуть бути внеском до статутного капіталу юридичної особи, відносить об'єкти промислової власності: винаходи, корисні моделі, промислові зразки, торговельні марки [120, с.375].

Слід також зазначити, що право на використання ноу-хау також може бути внеском до статутного капіталу. Документом, що може підтверджувати внесок засновника господарського товариства до статутного капіталу у вигляді права на використання ноу-хау, може бути акт оцінки майнових прав, ліцензійний договір на використання ноу-хау, договір купівлі-продажу ноу-хау. Для передавання в якості внеску до статутного капіталу права на об'єкти промислової власності, вони мають відповідати певним умовам – критеріям охороноспроможності: виключності, корисності, відчужуваності, можливості їх грошової оцінки, інвестиційної привабливості [120, с.375].

Разом з тим, чинне законодавство України не у всіх випадках дозволяє формувати статутний капітал з використанням об'єктів права інтелектуальної власності. На вказане питання також звертали увагу дослідники, вказуючи, що законодавством встановлені вимоги для окремих видів компаній, статутний

капітал яких не може акумулюватися за рахунок прав інтелектуальної власності [128, с.160-164]. Зокрема, відповідно до ст.9 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», при створенні фінансової установи або у разі збільшення розміру зареєстрованого статутного (складеного) капіталу, статутний (складений) капітал повинен бути сплачений у грошовій формі та розміщений на банківських рахунках комерційних банків, які є юридичними особами за законодавством України, якщо інше не передбачено законами України з питань регулювання окремих ринків фінансових послуг. Подібні вимоги також встановлені для банківських установ (ст. 32 Закону України «Про банки і банківську діяльність»); для страховика-резидента (ст. 2 Закону України «Про страхування»).

Крім вказаного, законодавець передбачає, що власник патенту може передавати на підставі договору право власності на винахід (корисну модель), промисловий зразок будь-якій особі, яка стає його правонаступником, а щодо секретного винаходу (корисної моделі) – тільки за погодженням із Державним експертом. Тобто винахід (корисна модель) та промисловий зразок можуть виступати внеском до статутного капіталу господарських товариств, а у випадку секретного винаходу (корисної моделі) існує додаткова умова – дозвіл Державного експерта [129, с.84-87].

А.О. Кодинець зазначає, що майнові права на результати інтелектуальної діяльності можуть бути внеском до статутного капіталу юридичної особи, якщо інше не встановлене законодавством. Майнові права інтелектуальної власності не можуть бути внесені до статного капіталу юридичної особи на підставі ліцензії, ліцензійного договору, договору про створення за замовленням та використання об'єкта інтелектуальної власності чи договору купівлі-продажу. Внесення майнових прав інтелектуальної власності до статутного капіталу, крім оформлення в засновницькому (установчому) договорі, повинно бути забезпечено договором про передавання виключних майнових прав інтелектуальної власності. Такий договір підлягає укладанню між

правоволодільцем (засновником чи учасником) та набувачем (юридичною особою) після державної реєстрації юридичної особи. Якщо предметом договору є передання майнових прав інтелектуальної власності на об'єкти, права на які є чинними після їх реєстрації, то договір про передання майнових прав інтелектуальної власності як внесок до статутного капіталу також підлягає відповідній реєстрації [128, с.160-164].

І.Є. Якубівський стверджує, що об'єктом внеску до статутного капіталу виступають саме майнові права інтелектуальної власності, а не патент, що підтверджується українським законодавством, зокрема, ст.424 ЦК України (де чітко зазначено, що саме майнові права інтелектуальної власності можуть бути внеском до статутного капіталу юридичних осіб), Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи», затвердженого Наказом Міністерства фінансів України від 18.10.1999 року за №242 (де як нематеріальні активи розглядаються саме права на відповідні об'єкти інтелектуальної власності, а не ці об'єкти як такі). Щодо патенту, то його слід розглядати як документ, що засвідчує права, які вносяться до статутного капіталу [130, с.58-63]. Сказане повною мірою стосується і свідоцтв, якими засвідчуються майнові права інтелектуальної власності на такі об'єкти, як топографії (компонування) інтегральних мікросхем, знаки для товарів і послуг (торговельні марки).

Іншу позицію займає О.О. Тверезенко, яка робить висновок, що вкладом до статутного капіталу можуть бути майнові права у своїй сукупності, тобто право використовувати об'єкт права інтелектуальної власності, виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності та виключне право перешкоджати неправомірному використанню такого об'єкта. Оскільки, в такому випадку, передаються всі майнові права, то фактично відбувається відчуження майнових прав інтелектуальної власності. Таке відчуження, на думку автора, відбувається на підставі ст. 427 та ст. 1113 ЦК України шляхом укладення договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності [131, с.50-59].

Аналізуючи систему договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, слід підкреслити, що не всі договірні конструкції, що передбачені главою 75 ЦК України, спрямовані на забезпечення відчуження набувачеві майнових прав інтелектуальної власності, які особа може здійснювати власною волею незалежно від волі інших осіб.

Аналіз положень ст. ст. 1108 та 1109 ЦК України засвідчує, що в разі укладання ліцензійного договору чи видачі ліцензії відбувається не відчуження майнових прав інтелектуальної власності, а їх надання іншій особі на певний період в обмеженій сфері.

Договір про створення за замовленням та використання об'єкта інтелектуальної власності спрямований насамперед на оформлення відносин зі створення творчого результату. При цьому умови та способи його використання замовником мають бути додатково конкретизовані в договорі. Лише за договором про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності (ст. 1113 ЦК України) правоволоділець (особа, що має виключні майнові права) передає іншій стороні (набувачеві) частково або в повному обсязі ці права відповідно до закону та на визначених договором умовах.

Як слушно зазначає О.О. Тверезенко, ліцензіат не стає власником прав на відповідний об'єкт інтелектуальної власності; ліцензіату не відчужуються (не переходять) майнові права інтелектуальної власності на такий об'єкт. У випадку внесення майнових прав інтелектуальної власності до статутного капіталу господарського товариства, останнє стає власником прав на відповідний об'єкт. Відповідно для цього необхідно укласти договір про передання (відчуження) майнових прав інтелектуальної власності на такий об'єкт.

Отже ні ліцензійний договір, ні договір на використання об'єкта інтелектуальної власності чи договір його купівлі-продажу не можуть бути правовою формою внесення прав інтелектуальної власності до статутного капіталу юридичної особи. Єдиною договірною конструкцією, згідно з якою

відбувається відчуження (передача) майнових прав інтелектуальної власності, є договір про передання майнових прав інтелектуальної власності.

Щодо форми укладення договору про передачу виключних майнових прав інтелектуальної власності, то такий договір вважається дійсним, якщо він укладений у письмовій формі. Проте згідно з ч. 2 ст. 1114 ЦК України факт передання виключних майнових прав інтелектуальної власності, які є чинними після їх державної реєстрації, підлягає державній реєстрації. Тому договори про передачу майнових прав на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, сорти рослин та породи тварин, компонування інтегральної мікросхеми та торговельні марки підлягають державній реєстрації. Така реєстрація здійснюється на підставі відповідних підзаконних актів Державною службою інтелектуальної власності України.

Проте в ЦК України та в положеннях інших нормативно-правових актів не визначено юридичні підстави передання засновниками їх майнових прав на результати інтелектуальної діяльності для формування статутного капіталу господарюючого суб'єкта. У зв'язку із значенням існують різні позиції як серед науковців, так і юристів-практиків.

Так, В.С. Петренко в контексті правових наслідків внесення прав інтелектуальної власності до статутного капіталу вказував, на доцільність товариству отримати ці права у повному обсязі (виключну ліцензію), щоб максимально захистити товариство від можливих недобросовісних дій володільця прав на об'єкт промислової власності [120, с.375]. На думку С.О. Бондаренко, існують два варіанти передачі майнових прав торгової марки як вкладу до статутного капіталу: як вклад торгової марки до статутного капіталу в межах усіх майнових прав (по суті на правах власності) та вклад торгової марки до статутного капіталу в межах одного майнового права – це права на використання торгової марки (відповідає ліцензійній угоді) [132]. В.М. Кравчук вважає, що процес оформлення як вкладу до статутного капіталу юридичної особи майнових прав інтелектуальної власності охоплює такі етапи:

1) фіксація положення про це в установчому документі; 2) укладання засновницького договору; 3) укладення після реєстрації товариства договору, передбаченого ст. 1107 ЦК України [133].

Відповідно до Постанови Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності», у разі внесення майнових прав до статутного капіталу юридичної особи окрім зазначення про це в установчому договорі необхідне укладання окремого договору про передання виключного права, а у випадках, передбачених законом, - також і державна реєстрація такого окремого договору.

Ще одним проблемним питанням при внесенні майнових прав інтелектуальної власності до статутного капіталу господарського товариства, є питання їх грошової оцінки. Необхідність проведення грошової оцінки прямо передбачена законодавством (ч. 2 ст. 115 ЦК України). При цьому вказана стаття передбачає, що грошова оцінка вкладу учасника господарського товариства здійснюється за домовленістю між учасниками, а у випадках, передбачених законом, вона підлягає незалежній експертній оцінці.

На сьогоднішній день це питання регулюється Законом України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність». У ст. 7 цього Закону передбачено випадки обов'язкового проведення оцінки майна, а саме у разі створення підприємств (господарських товариств) на базі державного майна чи майна, яке перебуває в комунальній власності, визначення вартості вкладів учасників і засновників господарського товариства, якщо в таке товариство вноситься майно господарських товариств, у яких є частка держави (частка комунального майна), а також у випадку виходу (виключення) учасника з такого товариства. Такий підхід українського законодавця не можна визнати вдалим з огляду на те, що статутний капітал розглядається як певна мінімальна гарантія майнових інтересів кредиторів господарського товариства (ст.ст. 144, 155 ЦК України). Проте грошова оцінка майнових прав інтелектуальної

власності здійснюється, за загальним правилом, «за домовленістю між учасниками» і може істотно відрізнятись від реальної їх вартості, в тому числі перевищувати її. Вважаємо, що у ст. 7 Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» до випадків проведення обов'язкової оцінки слід віднести також проведення грошової оцінки майнових прав інтелектуальної власності, які вносяться як вклад до статутного капіталу господарського товариства [134].

Цивільний договір є найбільш розповсюдженою підставою для здійснення наступництва щодо прав на об'єкти інтелектуальної власності. Саме договір дозволяє найбільш повно узгодити інтереси власника та користувача об'єктом інтелектуальної власності, передбачивши особливості його використання конкретним суб'єктом. У зв'язку з цим, очевидною стає необхідність більш розгорнутого законодавчого регулювання усіх питань наступництва у виключних правах, ґрунтованого на чіткому і вірному розумінні законодавцем суті інституту наступництва, а також його комплексної реалізації у сфері виключних прав.

Оскільки за устояною класифікацією всі права на ці об'єкти поділяються на майнові та немайнові, за цивільними договорами передаються перш за все майнові права, в зв'язку з чим відбувається повне або часткове наступництво відносно об'єктів прав інтелектуальної власності.

Оскільки використання об'єкта інтелектуальної власності можливе лише на підставі договору користувача з власником зазначеного об'єкта, то від змісту договору і залежить обсяг прав, що набуває наступник власника об'єкту інтелектуальної власності, а тому і тип наступництва [127].

Регламентацію відносин, пов'язаних з інтелектуальною власністю, незважаючи на їх динамічний розвиток, можна віднести до проблемних сфер правового регулювання. Наприклад, цивільне законодавство України нечітко визначає зміст правовідносин за договором про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності.

Згідно законодавства України договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності – це двосторонній консенсуальний договір, який може бути як оплатний, так і безоплатний. Відчуження майнових прав може бути здійснено у повному обсязі або частково. Отже сторони самі можуть визначити умови, на яких відбувається відчуження виключних майнових прав. Але при цьому необхідно враховувати особливості об'єкта права інтелектуальної власності, а також положення спеціального законодавства, яке регулює порядок розпорядження цими об'єктами.

Вид ліцензії, обраний сторонами при укладанні договору на розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, обумовлює вид наступництва. Так, у разі видачі виключної ліцензії відбувається повна наступність майнових прав, проте таке наступництво має місце протягом дії ліцензії.

У випадку видачі одиничної та невиключної ліцензії наступництво прав має частковий (сингулярний) характер, оскільки наряду з ліцензіатом в цивільному обігу може продовжувати знаходитись і ліцензіар.

Договірна форма використання об'єктів авторського права та суміжних прав найбільш повно врегульовує відносини між автором та особою, яка набуває ці права на підставі договору. Разом з тим, найбільший правовий ефект з точки зору захисту прав автора та правоволодільця, все ж таки, забезпечує договір на колективне управління майновими авторськими та суміжними правами, оскільки організації колективного управління мають більше можливостей для реалізації права на захист, через наявність в їх складі значної кількості спеціально підготовлених фізичних осіб, які професійно займаються такого роду діяльністю [87].

Правильне визначення правової природи цього договору дозволить ефективно застосовувати його потенціал при врегулюванні відносин пов'язаних з розпорядженням майновими правами інтелектуальної власності на колективній основі.

Підтримуємо висловлену Л.Р. Майданник позицію, про доцільність нормативного закріплення двох моделей колективного управління шляхом використання на альтернативних засадах двох різних статусів організацій колективного управління – управителя-представника та довірчого управителя майновими правами інтелектуальної власності, що дасть можливість здійснювати колективне управління управителем від імені довіритель (представницька модель управління) або від власного імені управителя (модель довірчого управління майновими правами інтелектуальної власності) [119, с.132].

Проведене дослідження на даному його етапі дозволяє стверджувати, що вкладом до статутного капіталу господарського товариства виступає не сам по собі об'єкт інтелектуальної власності і не охоронний документ (патент, свідоцтво), а майнові права інтелектуальної власності на відповідний об'єкт. Також треба враховувати, що у разі внесення майнових прав інтелектуальної власності до статутного капіталу господарського товариства, останнє стає власником прав на відповідний об'єкт тільки на підставі укладеного договору про передачу (відчуження) майнових прав інтелектуальної власності на такий об'єкт. При цьому при оформленні процедури передачі цих прав слід враховувати законодавство, яке регламентує реєстраційні дії та встановлює додаткові вимоги до реєстраційних процедур.

Законодавець закріпив два різних принципи розподілу майнових авторських прав між роботодавцем та працівником. З нашої точки зору, більш вдалим є підхід, що закріплений у ЦК України, оскільки він спрямований на захист майнових прав автора, що відповідає загальним засадам авторського права; наявність між роботодавцем та працівником трудового договору (контракту), ще не означає автоматичного визнання за роботодавцем майнового права на об'єкт інтелектуальної власності, для цього необхідно укласти договір про розподіл майнових прав на службові твори; якщо сторони не визначили у договорі умови розподілу між собою майнових прав інтелектуальної власності,

вступає в дію положення ст. 429, а саме: право інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належить працівникові і роботодавцеві спільно. З цього випливає, що вони мають рівні права як на одержання охоронного документа (наприклад, патенту), так і на використання такого об'єкта.

РОЗДІЛ 3.

ПОЗАДОГОВІРНЕ НАСТУПНИЦТВО МАЙНОВИХ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

3.1. Спадкування майнових прав інтелектуальної власності

Закон закріплює право фізичної особи призначити спадкоємців шляхом складання заповіту та розподілити спадкове майно, майнові права та обов'язки на свій погляд. Заповіт – це особисте розпорядження особи (заповідача) відносно належного йому майна, майнових прав та обов'язків на випадок своєї смерті, складений у встановленому законом порядку (ст.1233 ЦК України). Його призначення полягає в тому, щоб визначити порядок переходу всього майна, майнових прав та обов'язків до певних осіб, який буде існувати після смерті заповідача [34, с. 874].

Законодавець звертає увагу на те, що заповідачем може бути фізична особа з повною цивільною дієздатністю, тобто особа, яка досягла повноліття. Однак у разі реєстрації шлюбу фізичної особи, яка не досягла повноліття, вона набуває повної цивільної дієздатності з моменту реєстрації шлюбу. Повна цивільна дієздатність може бути надана фізичній особі, яка досягла 16 років і працює за трудовим договором, а також неповнолітній особі, яка записана матір'ю або батьком дитини. Так, К. звернувся до суду з позовом до С., обґрунтовуючи вимоги тим, що 19 червня 2013 року помер його батько – А.. У нього завжди були гарні стосунки з батьком, у зв'язку із чим останній, дізнавшись про онкологічну хворобу, у липні 2011 року склав заповіт на його користь. На момент складення цього заповіту батько був дієздатною особою та міг керувати своїми діями. Про існування заповіту було відомо його матері та відповідачу, які не заперечували проти складання даного заповіту на його користь. Проте, після смерті батька, позивач дізнався, що 07 травня 2013 року А. було складено заповіт, яким він усе належне йому майно заповів його сестрі

– С.. Позивач зазначав, що перед смертю його батько знаходився на стаціонарному лікуванні, вживав різні медичні препарати, нікого не впізнавав, не міг говорити та щось робити. Також позивач вказував на те, що коли стан хворого значно погіршився, з боку його матері посилювався тиск, щоб переконати його різними методами та способами змінити заповіт на користь відповідача. Крім того, спірний заповіт було укладено у будинку померлого. Посилаючись на те, що на момент складення спірного заповіту його батько не усвідомлював значення своїх дій, позивач просив визнати недійсним заповіт, складений 07 травня 2013 року. Згідно з висновком посмертної судово-психіатричної експертизи А. за життя на момент укладення заповіту, тобто 07 травня 2013 року, будь-яким психічним захворюванням не страждав. За своїм психічним станом у той період часу міг розуміти значення своїх дій та керувати ними. Рішенням Красногвардійського районного суду м. Дніпропетровська від 22 червня 2015 року, залишеним без змін ухвалою апеляційного суду Дніпропетровської області від 19 серпня 2015 року, в позові було відмовлено. Ухвалою Вищого спеціалізованого суду України від 16.01.2016 року рішення було залишено без змін[135].

В іншій справі С., який діяв в інтересах неповнолітнього Г., звернувся до суду із позовом до М., треті особи: Відділ опіки та піклування Київської районної адміністрації Одеської міської ради, Відділ опіки та піклування Суворовської районної адміністрації Одеської міської ради, приватний нотаріус Одеського міського нотаріального округу С., про визнання заповіту недійсним та продовження строку прийняття спадщини, посилаючись на те, що неповнолітній Г. з 2007 по 2013 роки проживав однією сім'єю з М. та О., яка в свою чергу склала заповіт на користь М., знаходячись при цьому у депресивному стані, а тому позивач просив визнати заповіт на користь М. недійсним; визнати неповнолітнього Г. спадкоємцем четвертої черги після смерті О., з якою він постійно проживав однією сім'єю, яка померла 22 жовтня 2013 року, та фактично продовжити повнолітньому Г. строк для прийняття

спадщини. Рішенням Овідіопольського районного суду Одеської області від 12 жовтня 2015 року, залишеним без змін ухвалою апеляційного суду Одеської області від 02 грудня 2015 року, позов С, якій діяв в інтересах неповнолітнього Г. було задоволено. Ухвалою Вищого спеціалізованого суду України від 29.02.2016 року рішення були залишені без змін та зазначено, що ухвалюючи оскаржуване рішення, суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, з дотриманням вимог ЦПК України повно, всебічно та об'єктивно встановив фактичні обставини, що мають значення для правильного вирішення справи, та, оцінивши відповідно до вимог процесуального закону висновок проведеної посмертної амбулаторної комплексної судово-психіатричної експертизи, в сукупності з іншими доказами у справі, виходячи із правильного розуміння наведених вище положень ЦК України, дійшов обґрунтованого висновку про недійсність заповіту, оскільки на момент вчинення оспорюваного правочину О., при житті після смерті сина в червні 2013 року страждала психічним захворюванням у вигляді важкого депресивного епізоду з психотичними симптомами та не могла усвідомлювати значення своїх дій[136].

Даний випадок підтверджує, що правильне встановлення цивільної дієздатності особи має провідне значення для чинності заповіту. Для чого потрібно документально обґрунтувати факт обмеженої цивільної дієздатності або взагалі недієздатності, оскільки правові наслідки такого правочину дуже суттєві для визначення «реальних» спадкоємців.

Проте, звертаючись до ґрунтовного тлумачення права на заповіт, необхідно зазначити, що це питання не має однозначного вирішення щодо посвідчення заповітів обмежено дієздатних осіб. Зокрема, існує правова позиція М.Ю. Барщевського та Т.Д. Чепіги[137], які на відміну від інших авторів передбачають можливість за частково дієздатними особами заповідати своє майно з таких підстав: особа, що зловживає спиртними напоями або наркотичними засобами, не позбавляється законом повної громадянської

дієздатності, а лише обмежується у ній; метою призначення піклувальника є недопущення громадянином такого використання свого майна, що йтиме на шкоду йому самому, його сім'ї; заповіт здійснюється лише після смерті заповідача і не може бути використаним для продовження зловживання спиртними напоями та наркотичними засобами.

Тобто, досить цікава аргументація зробленої пропозиції має під собою підґрунтя, яке можна було б вважати логічним і в дусі сучасної демократизації суспільних відносин.

Можна додати, що законодавець, обмежуючи громадянина в праві здійснювати значимі цивільно-правові угоди, мав на увазі також легку можливість шахраїв обдурити і вплинути на обмежено дієздатну особу при укладенні угоди. Але заповіт — це одностороння угода, за якою заповідач передає все своє майно або його частку та може визначати ті умови, за якими спадкоємці вправі його прийняти. Отже, при посвідченні заповіту вплив інших осіб на заповідача має бути обмеженим.

З позицій практики слід суттєво переглянути таку можливість, оскільки обмежено дієздатні особи, які зловживають спиртними напоями та наркотичними засобами стають легкою здобиччю шахраїв, можуть за одну «необхідну» для них дозу алкоголю або наркотику винести з дому будь-яку річ тощо, а тому доцільно не надавати права обмежено дієздатним особам посвідчувати заповіти. Вже існує доволі багато громадян, які підписували угоди щодо відчуження квартир і які опинилися «на вулиці», а тому потрібно дбати про інтереси осіб, які надають допомогу обмежено дієздатним особам, та їх родичів.

Кожна людина, незалежно від того, чи є вона громадянином України, іноземцем, чи особою без громадянства, вправі посвідчити від свого імені заповіт на території України.

Заповіт — це односторонній правочин, який повинен бути укладений у письмовій формі із зазначенням місця і часу його посвідчення, підписаний

особисто заповідачем і посвідчений нотаріусом або іншими службовими особами, уповноваженими на це.

При цьому слід розуміти, що відсутність однієї з умов може стати причиною визнання заповіту недійсним.

Однією з умов стабільного розвитку цивільного обігу в умовах ринкових відносин та науково-технічного прогресу є забезпечення стабільності цивільних прав та можливість їх наступництва. Зняття обмежень на об'єкти права власності та відновлення приватної власності в Україні дозволило значній кількості осіб стати власниками об'єктів нерухомості, цінних паперів, часток в статутних капіталах товариств, вкладів в банках. До переліків об'єктів права власності віднесені і права інтелектуальної власності, які можуть мати значну ринкову вартість. Забезпечення права на успадкування майна створює передумови для зацікавленості особи в набутті майна, створення об'єктів інтелектуальної власності за час свого життя. Перелік об'єктів інтелектуальної власності, які захищаються та можуть передаватися у спадок має невичерпний характер. Серед них значне місце займають авторські права на літературні і художні твори, комп'ютерні програми, бази даних, виконання, фонограми, відеограми тощо. Разом з тим, аналіз судової та нотаріальної практики свідчить про проблеми, що виникають при реалізації спадкових прав щодо об'єктів інтелектуальної власності, які на нашу думку, пов'язані з неврахуванням специфіки цих об'єктів цивільних прав.

Згідно зі ст. 1216 ЦК України спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців). Під спадкуванням, або спадковим наступництвом, розуміється перехід майна померлого до іншої особи або до інших осіб - його спадкоємців. Але так як майно померлого (спадщина, спадкове майно), з юридичної точки зору, являє собою сукупність майнових прав, що належать спадкодавцеві, то спадкування, або спадкове наступництво, слід розуміти як перехід цих майнових прав від спадкодавця до його спадкоємців. При цьому найбільш характерним є те, що спадкоємець стає наступником сукупності майнових прав,

що належали померлому, які переходять до спадкоємця, не змінюючи свого змісту, а сам перехід цих прав здійснюється одночасно і відразу - одним актом. Тому спадкування і відноситься до універсального типу наступництва. Спадкоємець набуває ті права, якими володів померлий: спадкоємець стає власником житлового будинку або домашньої обстановки, що належали померлому, набуває право вимагати сплати грошей, узятих у останнього ким-небудь у борг тощо [81, с.139].

Законодавець не дає поняття спадщини (використовується термін «спадок»), а тому звернемося до доктрини, в якій воно, також, визначається по різному. Наприклад, Г.Ф. Шершеневич під терміном «спадок» розумів майно, залишене померлим, яке переходить до нового суб'єкту, при цьому вказував, що на спадкоємця, разом з правами, повинні перейти і пов'язані з ними обов'язки. Також цивіліст відзначав, що спадщина за законом є сукупністю майна, прав та зобов'язань, які залишилися після померлого [18, с.467].

Аналогічної точки зору дотримувався і К.П. Побєдоносцев, який відзначав, що спадщиною є сукупність прав та обов'язків по майну щодо якого відбувається спадкоємство. При цьому під майном розумілася сукупність всіх прав і обов'язків, які належать особі щодо всіх предметів, які входять в коло його юридичної особистості, юридичної влади [139, с.254].

Іншої точки зору дотримувався В.І. Серебровський. Так, на його думку, в спадкову масу входять тільки майнові права, що належать спадкодавцеві, але не його обов'язки. Така позиція ґрунтувалась на тому, що борги могли зменшувати спадкове майно, навіть повністю його вичерпати, проте самі вони до складу спадкового майна не входять [140, с.31].

К.А. Граве і Б.С. Антімонов під спадковою масою розуміли сукупність цивільних прав та обов'язків, що належить спадкодавцеві [141, с.28].

М.Ю. Барщевський визначає спадщину як сукупність прав та обов'язків майнового характеру [137, с.19]. Е.Б. Ейдінова визначала спадщину як майнові та деякі особисті немайнові права та обов'язки спадкодавця, які не

припиняються з його смертю, а як єдине ціле переходить до спадкоємців на підставі норм спадкового права [142].

Згідно зі ст. 1218 ЦК України до складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті. О.В. Басай вказував, що за загальним правилом, до складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті. При цьому, відповідно до ст. 1219 ЦК України не входять до складу спадщини права та обов'язки, що нерозривно пов'язані з особою спадкодавця, зокрема, особисті немайнові права. Р.О. Стефанчук під поняттям «особисте немайнове право фізичної особи» пропонував розглядати суб'єктивне цивільне право, яке за своїм змістом нерозривно пов'язане із особою - носієм, не має економічної природи походження та економічного змісту, а також спрямоване на задоволення фізичних (біологічних), духовних, моральних, культурних, соціальних чи інших нематеріальних потреб (інтересу). Об'єктом особистого немайнового права фізичної особи є особисте немайнове благо. Змістом особистих немайнових прав становить сукупність правомочностей (можливостей) особи - носія, які включають у себе як позитивні правомочності (можливість юридично визнаватись володільцем відповідного особистого немайнового блага (благоволодіння) та використовувати його (благовикористання) в межах, у порядку і способом, що не суперечать закону та призначенню самого блага), так і негативні правомочності (вимагати від усіх інших учасників правовідносин не порушувати цього права), у тому числі правомочність захисту [144].

Як свідчить аналіз судової практики, питання щодо обсягу прав, які можуть переходити у спадок в судовій практиці в окремих випадках стає дискусійним, як власно і визначення того, що переходить у спадок. Наприклад, якщо йдеться про право на приватизацію, то не виникає сумнівів, що вказане право має особистий характер, тобто не може переходити у спадок. Разом з тим,

в різноманітні життєвих обставин, судовою практикою було виділено випадок, коли спадкоємець померлого може вимагати визнання права власності після смерті спадкодавця, який за життя не приватизував квартиру. Проте такі випадки обмежуються умовою, що спадкодавець – наймач звертався з належною заявою про її приватизації, однак вона не була розглянута або в її задоволенні було незаконно відмовлено (Постанова Верховного Суду від 09.02.2018 р. у справі № 719/179/17).

Враховуючи, що права інтелектуальної власності поділяються на майнові та немайнові, необхідним є звернення до спеціального законодавства з метою визначення тих прав, які можуть входити до складу спадщини [144]. Стаття 29 Закону України «Про авторське право і суміжні права» встановлює особливості спадкування авторського права. Зокрема, майнові права авторів та інших осіб, які мають виключне авторське право, переходять у спадщину. Не переходять у спадщину особисті немайнові права автора.

О.Є. Кухарєв звертав увагу на те, що права в галузі інтелектуальної власності належать до об'єктів спадкування немайнового характеру, при цьому до складу спадщини можуть входити лише майнові права інтелектуальної власності, чинні на час відкриття спадщини, а тому особисті немайнові права інтелектуальної власності не входять до складу спадщини. До майнових прав інтелектуальної власності належать: 1) право на використання об'єкта права інтелектуальної власності; 2) виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності; 3) виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, в тому числі забороняти таке використання; 4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом (ст.424 ЦК України). Дослідник звертав увагу на те, що слід відрізняти об'єкти права інтелектуальної власності та інтелектуальну власність як об'єкт спадкування, адже до спадкоємців переходить не сам об'єкт, а сукупність прав на нього.

Крім того, в літературі зверталась увага на те, що в контексті дійсності авторських прав на момент смерті спадкодавця, слід враховувати, що відповідно до

ст.28 Закону України «Про авторське право і суміжні права» вони діють протягом усього життя автора і 70 років після його смерті (загальне правило). Надалі права можуть неодноразово успадковуватися і переходити від одного суб'єкта до іншого протягом всього строку їх дії. Якщо спадкодавцем є не творець об'єкту, а його правонаступник (колишній спадкоємець), то майнові права будуть знову включатися до складу спадкової маси, але за умови, що строк їх дії не закінчився на момент відкриття спадщини [145, с.343].

Аналіз судової практики свідчить, що при спадкуванні авторського права до спадкоємців автора, крім майнових прав, переходить в обмеженому вигляді – особисте немайнове право на недоторканість твору. Так, у справі за позовом ОСОБА_1 до ТОВ «Видавництво Фоліо», ТОВ «Книгарня Є», ТОВ «Фудмаркет», ТОВ «Логос транс», ТОВ «Українське незалежне видавництво «Смолоскип», треті особи: ОСОБА_2, ОСОБА_3, про поновлення порушених авторських прав, припинення дій, що порушують авторське право та стягнення компенсації, позивач посилався на те, що він разом зі своєю сестрою - ОСОБА_2 та братом - ОСОБА_3 являються законними спадкоємцями авторських прав на твори українського письменника, драматурга, фольклориста - ОСОБА_4 (які були успадковані, ними від ОСОБА_5 їхньої матері) на підставі свідоцтва про право на спадщину за законом від 31 травня 2010 року, посвідченого державним нотаріусом Першої Київської державної нотаріальної контори. З огляду на те, що позивач як спадкоємець є суб'єктом авторського права, то він вважає, що використання творів ОСОБА_4 могло бути здійснено на основі укладеного з ним як спадкоємцем авторського договору. Рішенням Шевченківського районного суду м. Києва від 10.04.2013 року позов було задоволено частково та зобов'язано ТОВ «Видавництво Фоліо» припинити випуск, реалізацію та інше використання творів ОСОБА_4, а саме: «Гуси-лебеді летять», «Правда і кривда» - п'єса, «Правда і кривда» - роман, «Чотири броди», авторське право на які належить ОСОБА_1. Стягнути з ТОВ «Видавництво Фоліо» на користь ОСОБА_1 компенсацію, замість відшкодування збитків за неправомірне

використання об'єкта права інтелектуальної власності у розмірі 100 936,00 грн., що складає 88 розмірів мінімальної заробітної плати [146].

Що ж до інших думок деяких науковців з приводу статусу об'єктів інтелектуальної власності в складі спадщини, то, наприклад, Л.К. Буркацький до складу спадщини також включав і гонорар автора твору, який він одержував від продажу оригіналу твору. Спадкоємці за правом слідування, яке належало автору твору, впродовж установлених строків чинності майнових прав інтелектуальної власності користуються не відчуженим правом на одержання грошової суми у розмірі 5% від суми кожного продажу художнього твору чи оригіналу рукопису літературного твору, наступного за відчуженням оригіналу. Вказані відсотки сплачуються продавцем оригіналу. Отже право автора на частку від суми продажу переходить у спадщину лише від продажу оригіналів зазначених творів. На копії цих оригіналів таке право не поширюється [147, с.80]. Як зазначає з цього приводу Ю.О. Заїка, від спадкування авторських прав слід відрізняти спадкування авторської винагороди, яка була нарахована за життя автора, але своєчасно не отриманої, або своєчасно не нарахованої, або нарахованої, відповідно до авторського договору на використання твору, вже після смерті автора, але до прийняття спадкоємцями спадщини. У цьому випадку об'єктом спадкування виступає не виключне право, а певна грошова сума, яка спадкується на загальних підставах [148, с.70].

Спадкування авторських прав на твір, створений у співавторстві має особливості. Відповідно до ч.1 ст.13 Закону України «Про авторське право і суміжні права», авторське право на твір, створений у співавторстві, належить всім співавторам незалежно від того, чи утворює такий твір одне нерозривне ціле або складається із частин, кожна з яких має самостійне значення. Г.В. Чурпіта вказує, що з огляду на це, спадкування майнових авторських прав на твір, створений у співавторстві, здійснюватиметься після смерті кожного із співавторів спадкоємцями відповідного співавтора.

Ситуація ускладнюється в разі смерті співавторів, які не мають спадкоємців ні за заповітом, ні за законом. Це питання особливо важливе під час виплати авторської

винагорода іншим співавторам, адже незрозуміло, що відбувається з винагородою померлого співавтора. З цього приводу в юридичній літературі було висловлено позицію, відповідно до якої у випадку нероздільного співавторства майнові авторські права померлого: 1) переходять до співавторів та їх спадкоємців і розподіляються між ними у рівних частках; 2) переходять до територіальної громади як відумерла спадщина; 3) припиняють свою дію [149, с.128]; 4) стають суспільним надбанням [150, с.18]. В літературі останній підхід розвинула Г.В. Чурпіта, яка вважає, що твір переходить у суспільне надбання не тільки після спливу строку чинності майнових прав на нього, але й у випадку відсутності спадкоємців [151, с.302, 303]. Разом з тим, в такому випадку тоді не зрозуміло про статус часток інших співавторів, адже до спливу строку чинності майнових прав вони залишаються власниками об'єкту інтелектуальної власності. Однак, за підходом, запропонованим науковцем, виявляється, що твір стає суспільним надбанням в разі смерті хоча б одного з них, який немає спадкоємців. Тобто, вказане твердження фактично нівелює та не бере до уваги факт права власності інших авторів. А тому на нашу думку воно є спірним.

Відповідно до п.35 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав» від 04.06.2010 року за №5, при отриманні кількох спадкоємцями за законом чи за заповітом майнового авторського права і (або) суміжних прав без виділення конкретних спадкових об'єктів авторського права і (або) суміжних прав слід мати на увазі, що в даному випадку у спадкоємців виникає обсяг повноважень відносно спадкових прав на спільне використання всіх творів і (або) об'єктів суміжних прав як при здійсненні права інтелектуальної власності, яке належить кільком особам. Порядок використання таких прав визначається відповідно до статті 428 ЦК України. Права, що перейшли до спадкоємців, складають одне ціле, і жоден із спадкоємців не вправі без достатніх для цього підстав відмовити іншим у дозволі на опублікування, інше використання або зміну твору. Винагорода за використання твору розподіляється між спадкоємцями відповідно до часток у спадщині [152].

На практиці не врахування специфіки авторських прав та їх оформлення створює спірні ситуації. Так, відповідно до ч.2 ст.11 Закону України «Про авторське право і суміжні права», авторське право на твір виникає внаслідок факту його створення. Для виникнення і здійснення авторського права не вимагається реєстрація твору чи будь-яке інше спеціальне його оформлення, а також виконання будь-яких інших формальностей. Отже подання документів, що засвідчують право власності спадкодавця на об'єкт авторського права, не вимагаються [153, с.70-71]. Вказане правило іноді ігнорується нотаріусами, що обумовлює звернення до суду. Так у справі за позовом ОСОБА_1 до Шостої одеської державної нотаріальної контори про визнання відмови у вчиненні нотаріальної дії незаконною, позивач посилався на те, що за час її перебування у зареєстрованому шлюбі нотаріусом було посвідчено заповіт, згідно якого її чоловік, ОСОБА_2, усе своє майно, де б воно не знаходилося та з чого б воно не складалось, а також все, що на день його смерті належатиме йому по закону заповідає ОСОБА_1. ОСОБА_2 за час життя було написано велику кількість літературних творів наукового характеру, які неодноразово були опубліковані. ОСОБА_2 помер, після чого позивач звернулася до нотаріуса з заявою про прийняття спадщини. Але нотаріусом було відмовлено у видачі свідоцтва про право на спадщину на майнові права інтелектуальної власності на літературні твори ОСОБА_2, авторські права на які не були зареєстровані у Державному департаменті інтелектуальної власності. Підставою для відмови нотаріуса стала відсутність правовстановлюючих документів на зазначені об'єкти авторського права. Рішенням Приморського районного суду м. Одеси від 25.10.2011 року позов було задоволено та встановлено, що відповідно до положень ЦК України та Закону України «Про авторське право і суміжні права», нотаріусом було відмовлено у видачі свідоцтва про право на спадщину безпідставно, оскільки авторські права не підлягають обов'язковій реєстрації. Положення ч. 5 ст. 11 Закону «Про авторське право і суміжні права», у якому йдеться про те, що суб'єкт авторського права може зареєструвати своє авторське право у відповідних державних реєстрах, закріплює право, а не обов'язок автора, а тому нотаріус не повинен вимагати надання свідоцтва про реєстрацію

авторського права для видачі свідоцтва про право на спадщину. Таким чином, огляд судової практики у сфері спадкування авторських прав свідчить про наявність проблем в законодавчому регулюванні процедури оформлення та захисту майнових прав інтелектуальної власності [154].

Спадкування авторських прав завжди мало та має значний теоретичний та практичний інтерес. Якщо при спадкуванні об'єктів цивільного обігу, що мають матеріальну форму, таких як нерухомість, автомобілі тощо, виникає значна кількість спорів, проте рішення для них вже напрацьовані теорією та практикою, то для авторських прав ситуація виглядає іншим чином. Дискусійність окремих питань їх наступництва, особливості об'єктів авторських прав, тісний зв'язок між майновими та немайновими правами автора та неоднорідна судова практика обумовлюють доцільність звернення до дослідження цього аспекту наступництва авторських прав.

Нерідко спадкоємці взагалі не володіють інформацією щодо наявності у спадкодавця авторських прав. Частіше це відбувається під час спадкування за законом, але є випадки, коли й у заповіті спадкодавець не зазначив про існування авторських прав. Одержання спадкоємцями свідоцтва про право на спадщину за загальним правилом є правом самого спадкоємця, а не його обов'язком. Відсутність свідоцтва про право на спадщину не позбавляє спадкоємця права на спадщину. Існують випадки, коли право на спадщину у спадкоємця формально виникає з того моменту, коли він прийняв спадщину, але реалізувати повною мірою право неможливо до тих пір, поки не буде оформлено свідоцтво. Саме до таких випадків, зокрема, можна віднести оформлення свідоцтв про право на спадщину, якщо до спадкового майна входять авторські права [155, с.119-124]. Таким чином, належне оформлення спадкових прав на авторські права є запорукою їх належної реалізації та захисту.

Спадкуванню підлягають лише майнові права авторів. Так до майнових прав інтелектуальної власності належать: 1) право на використання об'єкта

права інтелектуальної власності; 2) виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності; 3) виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, в тому числі забороняти таке використання; 4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом (ст.424 ЦК України).

Як слушно вказувалось в літературі, законодавець чітко не визначає перелік тих майнових прав автора, які можуть переходити спадкоємцям, не встановлює однозначності спадкування права на участь у реалізації проектів творів архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва та право доступу до творів образотворчого мистецтва, а також недостатньо приділяє уваги переходу у спадщину права слідування [156, с.97-100]. Крім того, в науці немає єдності поглядів щодо спадкування (в обмеженому вигляді) деяких немайнових прав автора [186, 187].

Відповідно до ст.423 ЦК України, особистими немайновими правами інтелектуальної власності є: 1) право на визнання людини творцем (автором, виконавцем, винахідником тощо) об'єкта права інтелектуальної власності; 2) право перешкоджати будь-якому посяганню на право інтелектуальної власності, здатному завдати шкоди честі чи репутації творця об'єкта права інтелектуальної власності; 3) інші особисті немайнові права інтелектуальної власності, встановлені законом. Особисті немайнові права інтелектуальної власності належать творцеві об'єкта права інтелектуальної власності. У випадках, передбачених законом, особисті немайнові права інтелектуальної власності можуть належати іншим особам. Особисті немайнові права інтелектуальної власності не залежать від майнових прав інтелектуальної власності. Особисті немайнові права інтелектуальної власності не можуть відчужуватися (передаватися), за винятками, встановленими законом.

Так, відповідно до ч.2 ст.439 ЦК України, у разі смерті автора недоторканність твору охороняється особою, уповноваженою на це автором. За

відсутності такого уповноваження недоторканність твору охороняється спадкоємцями автора, а також іншими заінтересованими особами.

К. Дюкарева зазначає, що такому праву автора, як право на недоторканність твору, як і будь-якому особистому немайновому праву загалом, властивий особистісний характер, тісний зв'язок з особою творця, невіддільність та непередаваність, а тому воно не може належати будь-кому іншому. Також дослідниця звертає увагу на те, що жодне положення чинного законодавства України не передбачає випадків, коли особисті немайнові права автора чи іншого суб'єкта права інтелектуальної власності належать іншим особам [157, с.22-28].

О.П. Сергєєв вважає, що право спадкоємців чи уповноважених осіб не виникає з відповідного права автора, і в цих суб'єктів не виникає обов'язку охороняти твір від спотворення в силу прямої вказівки закону, а в даному випадку має місце спадкова правонаступність [158, с.210]. Доказом цього є вихід спадкоємців та уповноважених на охорону твору осіб за межі охоронних функцій і надання ними дозволів на внесення до твору змін і доповнень. Фактична реалізація спадкоємцями права на недоторканність твору є ще одним свідченням можливості відчужуваності даного права [159, с.146-147].

Аналіз ст. 439 ЦК України свідчить, що законодавець не передбачає переходу права на недоторканність твору, а лише зазначає, що таке право автора після його смерті підлягає охороні зазначеними особами, тобто право на недоторканність твору не належить, а здійснюється іншими особами.

Законодавець не визначає яким саме чином повинні бути оформлені повноваження осіб, зазначених у ч.2 ст.439 ЦК України. Але виходячи з природи відносин пов'язаних з правом інтелектуальної власності, вважаємо що у випадку уповноваження автором певної особи на охорону твору, автор повинен укласти з цією особою цивільно-правовий договір, або зробити відповідне розпорядження у заповіті. У разі якщо автором не визначено таку

особу, обов'язок охороняти недоторканість твору повинен переходити до спадкоємців автора на підставі прямої вказівки закону.

Спадкування за законом – спадкування, що настає в порядку, встановленому законом, за відсутності заповіту, визнання його недійсним, а також у випадку смерті спадкоємців, зазначених у заповіті, до відкриття спадщини або їх відмови від прийняття спадщини. Якщо фізична особа не залишила заповіту або заповіт виявився недійсним, або відсутні умови, які зазначені у заповіті з умовою, або спадкоємці за заповітом не прийняли спадщини, або не закликаються до спадкування, або вона розпорядилася лише частиною свого майна, то настає спадкування за законом. Отже, спадкування за законом має місце тоді, коли і оскільки не існує заповіту [34, с.887].

Підставами закликання до спадкування за законом є: споріднення; сімейні стосунки; шлюб; усиновлення; перебування на утриманні спадкодавця не менше ніж п'ять років до його смерті. При спадкуванні за законом майно переходить до спадкоємців відповідно до встановленої черговості, тобто, точно визначеного кола осіб, котрі спадкують одночасно [34, с.887].

Право на спадкування за законом має ширше застосування порівняно із спадкуванням за заповітом. Це пов'язано як із сутністю суб'єктивно-психологічного фактору людини (недостатнім усвідомленням значення заповіту, особистої пасивності тощо), так і об'єктивними причинами – зовнішньою недійсністю актів законодавства, що забезпечують перехід прав та обов'язків за законом від спадкодавця до спадкоємців (як правило, до близьких родичів). У багатьох випадках спадкодавця влаштовує розподіл речових прав і майна за кровним спорідненням, відповідно до вимог закону, тому він не хоче витрачати час на черги і оформлення заповіту у нотаріуса [148, с.168].

В юридичній літературі з приводу спадкування права інтелектуальної власності була висловлена точка зору, відповідно до якої існують чотири концепції правонаступництва спадкоємців творця: 1) до спадкоємців переходять і вони використовують у повному обсязі всі права інтелектуальної

власності померлого автора; 2) у спадщину передаються виключно майнові права інтелектуальної власності, особисті немайнові права автора у спадкову масу не входять, хоча спадкоємці мають право захищати недоторканість твору; 3) право інтелектуальної власності переходить як певний комплекс особистих немайнових та майнових прав, обсяг яких вужче того, якими наділявся автор; 4) у спадщину переходять тільки ті права інтелектуальної власності, які виникли і не припинилися до смерті автора [160]. Відповідно до постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про спадкування», до складу спадщини входять усі майнові права інтелектуальної власності, чинні на час відкриття спадщини (право на отримання винагороди за використання твору, право на відтворення, опублікування і розповсюдження авторських творів, право на оформлення винаходу, корисної моделі тощо). Застереження Пленуму Верховного Суду України щодо переходу в порядку спадкування тільки чинних на час відкриття спадщини майнових прав інтелектуальної власності є слушним з огляду на строковий характер указаних прав. Наприклад, відповідно до ч.1 ст.44 Закону України «Про авторське право і суміжні права» майнові права виконавців охороняються протягом 50 років від дати першого запису виконання. Строк дії патенту України на винахід становить 20 років від дати подання заявки до Установи (ч.4 ст.6 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»). Майнові права інтелектуальної власності на сорти деревних та чагарникових культур і винограду відповідно до п. «а» ч.2 ст.41 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» підлягають правовій охороні протягом 35 календарних років, що відліковуються з 01 січня року, наступного за роком державної реєстрації цих прав, тощо [151, с. 297-298]. Поряд із строком чинності майнових прав інтелектуальної власності, під час відкриття спадщини необхідно встановити і обсяг майнових прав інтелектуальної власності, що входять до її складу. У деяких нормативно-правових актах майнові права інтелектуальної власності, які переходять у спадщину, навіть безпосередньо перелічуються законодавцем. Так, у ч.5 ст.44

Закону України «Про авторське право і суміжні права» визначено, що до спадкоємців виконавців і правонаступників виробників фонограм і відеограм та організацій мовлення переходить право дозволяти чи забороняти використання виконань, фонограм, відеограм, публічні сповіщення, а також право на одержання винагороди у межах встановленого цією статтею строку. Аналогічне положення містить і ЦК України, відповідно до ч.2 ст.448 якого, право автора на частку від продажу оригіналу твору переходить до спадкоємців автора твору та спадкоємців цих спадкоємців і діє до спливу строку чинності майнових прав інтелектуальної власності на твір, встановленого статтею 446 цього Кодексу [151, с.297-298]. Оскільки обсяг прав інтелектуальної власності не є вичерпним, слід погодитися з Є.О. Рябоконем у тому, що до спадкоємців творця переходять й інші права інтелектуальної власності, які чітко не регламентовані чинним законодавством, зокрема право на одержання авторського свідоцтва [14, с. 5]. Як слушно зазначалося в юридичній літературі, від спадкування авторських прав слід відрізняти спадкування авторської винагороди, яка була нарахована за життя автора, але своєчасно не отримана, або нарахована відповідно до авторського договору на використання твору вже після смерті автора, але до прийняття спадщини спадкоємцями. У такому випадку об'єктом спадкування виступає не виключне авторське право, а певна грошова сума, яка успадковується на загальних підставах [148, с.70]. Відповідно до п.35 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав», при отриманні кількох спадкоємцями за законом чи за заповітом майнового авторського права і (або) суміжних прав без виділення конкретних спадкових об'єктів авторського права і (або) суміжних прав слід мати на увазі, що в даному випадку у спадкоємців виникає обсяг повноважень відносно спадкових прав на спільне використання всіх творів і (або) об'єктів суміжних прав як при здійсненні права інтелектуальної власності, яке належить кільком особам. Порядок використання таких прав визначається відповідно до статті 428 ЦК

України. Права, що перейшли до спадкоємців, складають одне ціле, і жоден із спадкоємців не вправі без достатніх для цього підстав відмовити іншим у дозволі на опублікування, інше використання або зміну твору. Винагорода за використання твору розподіляється між спадкоємцями відповідно до часток у спадщині. В результаті реалізації спадкового правонаступництва, місце спадкодавця у відповідних правовідносинах починає займати спадкоємець, який володіє певним обсягом повноважень відносно результату інтелектуальної діяльності, створеного творчими зусиллями його творця, а також правочинів щодо успадкованого інтелектуального права [162, с. 66].

Аналіз правомочностей спадкоємців доцільно почати з розгляду кола осіб, які можуть успадковувати інтелектуальні, а саме виняткові права і більшість інших прав, тобто кола осіб, які виступають суб'єктами відповідних спадкових правовідносин. Такі, спадкоємці виступають власниками «похідних» інтелектуальних прав, виникнення яких відбувається не в силу факту створення твору чи іншого результату інтелектуальної діяльності як такого, а в силу особливого роду юридичних фактів. До них слід віднести - відкриття спадщини, прийняття спадщини спадкоємцями, входження в коло спадкоємців за законом або за заповітом [162]. У радянський період вважалося, що всі правомочності померлого учасника переходять до спадкоємців і використовуються останніми в повному обсязі [160]. Якщо звернутися до позицій сучасної юридичної літератури, то в ній вказується наступне: особа, яка отримала виняткове право на твір після смерті автора, має право на його використання. Однак це вже використання не в тому обсязі, який від початку було характерно для автора, бо на відміну від авторів спадкоємці не є суб'єктами творіння. Іншими словами, спадкоємці - це особи, які отримали право на використання твору, але не завдяки вкладенню і вираженню своєї творчої праці, а завдяки тому, що дане право перейшло до них на підставі спадкування [163, 162]. Рішення всіх теоретичних і практичних питань про перехід виключних прав у спадок і їх включенні у спадок передбачає уточнення

кола суб'єктів, які є спадкодавцями. Це особливо важливо, тому що в теоретико-цивільстичному плані у спадкових правовідносин є деяка специфіка, яка полягає в тому, що «тут всі учасники можуть бути спадкоємцями, але тільки фізичні особи стають спадкодавцями». З нашої точки зору, чітке встановлення кола відповідних спадкодавців дозволяє уникнути дефектів цивільно-правового регулювання спадкових прав на рівні суб'єктів даних правовідносин [162, с.83].

О.О. Гаценко наголошував на необхідності встановити особливий порядок застосування положень про обов'язкову частку у спадщині, коли об'єктом спадкування є авторські права, шляхом позбавлення останніх права вимагати переходу до них виключних прав на використання творів та залишення за ними права лише на отримання частини винагороди, виплата якої передбачена положеннями Закону України «Про авторське право і суміжні права», і частини доходів, отриманих від реалізації іншими спадкоємцями виключних прав на використання творів. При цьому, як зазначає науковець, право на обов'язкову частку у винагороді за використання творів повинно реалізовуватися тільки шляхом пред'явлення відповідних вимог до спадкоємців за заповітом, які прийняли спадщину й отримують винагороду за використання твору, з виключенням можливості пред'явлення будь-яких вимог про виплату винагороди до користувачів, які на законних підставах використовують твір; проте особи, які мають право на обов'язкову частку у спадщині, повинні мати можливість вимагати від користувачів надання їм відомостей про суми винагороди, які виплачені спадкоємцям за заповітом або їх правонаступникам [164]. За наявності кількох спадкоємців спадкування майна відбувається в частках (ст. 1278 ЦК України). У Цивільному кодексі України відсутня чітка регламентація спадкування інтелектуальних прав, тим більше – їх поділ між спадкоємцями. Вчені-цивілісти наголошують на неподільності інтелектуальних прав. Може йтися про визначення часток у доходах від використання об'єкта інтелектуальної власності [165]. Є й прихильники позиції, згідно з якою

правове підґрунтя спільного володіння правами інтелектуальної власності впливає з положень законодавства про спільну часткову власність [166].

Як слушно зазначає А.В. Гончарова, кожний із спадкоємців має право використовувати об'єкт авторського права, однак розпоряджатися майновими правами на об'єкт авторського права один із спадкоємців може лише за наявності згоди на це інших спадкоємців [156]. Тому, враховуючи дійсну мету інституту обов'язкової частки у спадщині, слід зробити висновок, що для задоволення потреб необхідного спадкоємця достатньо закріпити за ним право успадковувати лише деякі майнові права автора та/або винахідника.

О.О. Сіроштан вважає, що з метою охорони прав автора варто обмежити право необхідних спадкоємців розпоряджатися деякими видами майнових прав, оскільки інститут обов'язкової частки у спадщині покликаний насамперед забезпечувати матеріальну підтримку особам, які її потребують. Тому авторка вважає, що закріплення на законодавчому рівні за необхідними спадкоємцями тільки права використовувати права інтелектуальної власності та отримувати грошову винагороду цілком відповідає меті даного інституту та максимально враховує інтереси всіх учасників таких правовідносин [167].

О. Аврамова слушно зазначає, що існує проблематика встановлення існування спадкових майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності, якщо такі права не були зареєстровані, оскільки відповідно до п. 4.12 глави 10 розділу II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затвердженого наказом Міністерства юстиції України 22.02.2012 №296/5, свідоцтво про право на спадщину видається за наявності у спадковій справі всіх необхідних документів. Відповідно до п. 4.15 глави 10 розділу II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України видача свідоцтва про право на спадщину на майно, яке підлягає реєстрації, проводиться нотаріусом після подання правовстановлюючих документів щодо належності цього майна. Якщо нотаріусом не встановлено документів, котрі підтверджують належність майнових прав інтелектуальної власності певній особі, то він відмовляє у

видачі свідоцтва про право на спадщину. По-друге, законодавством не визначено особливостей спадкування прав на об'єкти інтелектуальної власності. По-третє, все ще залишається не розв'язаним питання спадкування частки майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності. Нотаріус при виявленні у спадковій масі авторських прав (їх частки) повинен встановити: вид та кількість об'єктів авторського права; наявність/відсутність співавторства на об'єкти; документи, що підтверджують реєстрацію авторських прав; документи, які визначають частку авторських прав; договори щодо передачі майнових авторських прав (якщо майнові права на об'єкт авторського права мають похідний характер) [138].

Правила співавторства для об'єктів авторського права визначено у ст. 13 Закону України «Про авторське право і суміжні права». Так, авторське право на твір, створений у співавторстві, належить всім співавторам незалежно від того, чи утворює такий твір одне нерозривне ціле або складається із частин, кожна з яких має самостійне значення. У разі порушення спільного авторського права кожен співавтор може доводити своє право в судовому порядку. Якщо твір, створений у співавторстві, складається з частин, кожна з яких має самостійне значення, то кожен із співавторів має право використовувати створену ним частину твору на власний розсуд, якщо інше не передбачено угодою між співавторами. Оформлення нотаріусом спадкових прав на частку майнових авторських прав можливо, якщо спадкоємцями надані документи, що підтверджують авторство особи на певний твір у вигляді свідоцтва (документ, що засвідчує авторство (авторське право) на оприлюднений чи неоприлюднений твір, а також факт і дату оприлюднення твору) та документ про розподіл майнових авторських прав. Свідоцтво про реєстрацію авторських прав потребує перевірки, котра здійснюється шляхом направлення нотаріусом запиту до Державної служби інтелектуальної власності з метою отримання витягу з Державного реєстру свідоцтв про реєстрацію авторського права на твір (у ньому постійно зберігаються на електронному і паперовому носіях відомості

про реєстрацію авторського права на твір та факт і дату оприлюднення твору (за наявності)). За відсутності свідоцтва реєстрації авторських прав нотаріус також направляє вказаний запит. У запиті можуть ставитися питання про реєстрацію авторських прав на твір (твори) (вказується його вид, назва, дата першої публікації) за певним автором (авторами). Витяг з Державного реєстру містить такі відомості: номер заявки на реєстрацію авторського права на твір; номер реєстрації авторського права, який є номером свідоцтва; дату реєстрації авторського права на твір; дату публікації відомостей про видачу свідоцтва та номер офіційного бюлетеня; відомості про сферу творчої діяльності, до якої належить твір; об'єкт авторського права, до якого належить твір, вид і повну назву твору (скорочену, якщо така є); альтернативну назву твору (за наявності дані про походження твору (похідний, не похідний); дані про створення твору (за службовим завданням, за договором, з власної ініціативи); прізвище, ім'я та по батькові автора (авторів) твору, дату його (їх) народження, повну поштову адресу; дані про те, як автор буде згадуватися в офіційних публікаціях Державної служби (під власним ім'ям, анонімно чи під псевдонімом); вихідні дані оприлюдненого твору (за наявності). Якщо твір (твори) не були зареєстровані за автором (авторами), то у такому разі Державна служба інтелектуальної власності направляє лист, в якому вказується, що державна реєстрація авторських прав не проводилась. На підставі цього нотаріус довідкою відмовляє спадкоємцям у видачі свідоцтва про право на спадщину у зв'язку з тим, що відсутні правовстановлюючі документи на підтвердження майнових прав на спадкове майно, зокрема, з посиланням на те, що державна реєстрація авторського права і договорів, які стосуються права автора на твори, що належать спадкодавцю, не проводилась. Отримання вказаної довідки надає можливість спадкоємцям звернутися до суду з позовом до нотаріальної контори про визнання за ними права на спадкування майнових прав на об'єкти авторського права [168].

Особливості спадкування частки майнових прав на об'єкти патентного права та селекції пов'язано з тим, що вони обов'язково є зареєстрованими, оскільки патентно-правова охорона виникає не з факту створення об'єкта, як в авторському праві, а з факту реєстрації цих прав. Крім того, велика кількість об'єктів патентується за декількома особами. При цьому варто зазначити, якщо у патенті встановлені різні особи автора та патентовласника, то майнові права належать тільки патентовласнику. У такому разі автору належать лише особисті немайнові права авторства, котрі не переходять у спадщину. Тому нотаріус може встановити належність майнових прав патентовласника самостійно. Для перевірки цього факту нотаріус направляє запит до Державної служби інтелектуальної власності з метою отримання витягу з Державного реєстру патентів про належність майнових прав патентовласнику. При позитивній відповіді щодо належності патентних прав нотаріус має право видати свідоцтво про спадщину щодо майнових патентних прав. Більш складніша ситуація щодо запатентованих об'єктів виникає, якщо патент видано двом або більше особам. Статтею 426 ЦК передбачено, що право інтелектуальної власності, яке належить кільком особам спільно, може здійснюватись за договором між ними. У разі відсутності такого договору право інтелектуальної власності, яке належить кільком особам, здійснюється спільно. Тому нотаріус має право вимагати договір між патентовласниками про розподіл між ними часток майнових прав на об'єкт інтелектуальної власності. Якщо спадкоємці не можуть надати нотаріусу цей документ, то нотаріус довідкою відмовляє спадкоємцям у видачі свідоцтва про право на спадщину у зв'язку з тим, що відсутні право-встановлюючі документи на підтвердження майнових прав на спадкове майно, зокрема з посиланням на те, що у спадковій справі відсутні документи щодо розподілу часток майнових прав на запатентований об'єкт. У такому разі спадкоємці мають звернутися до суду з позовом до нотаріальної контори та інших патентовласників щодо визнання частки у майнових патентних правах. Частиною 2 ст. 28 Закону України «Про охорону прав на

винаходи та корисні моделі» встановлено, що патент надає його власнику виключне право використовувати винахід (корисну модель) за своїм розсудом, якщо таке використання не порушує прав інших власників патентів. Взаємовідносини при використанні винаходу (корисної моделі), патент на який належить кільком особам, визначаються угодою між ними. У разі відсутності такої угоди кожний власник патенту може використовувати винахід (корисну модель) за своїм розсудом, але жоден з них не має права давати дозвіл (видавати ліцензію) на використання винаходу (корисної моделі) та передавати право власності на винахід (корисну модель) іншій особі без згоди інших власників патенту. Як бачимо, законодавцем регулюються права саме власника патенту, а не його автора. Якщо патент зареєстровано за іншою особою, то це означає, що автор надав цій особі право на отримання патенту, про що вказується у заявці на отримання патенту та фіксується у державному реєстрі патентів. Наведене свідчить про існування практичної проблематики щодо спадкування майнових прав на об'єкти, що охороняються патентом. Тому нотаріус при встановленні патенту у спадковій масі повинен: встановити вид та термін дії патенту; виявити саме власника (власників) патенту; зробити запит про підтвердження майнових патентних прав до Державної служби інтелектуальної власності; встановити наявність/відсутність договору щодо розподілу часток у майнових патентних правах між власниками патенту. Якщо вказані документи відсутні або не визначена частка прав спадкодавця у патентних правах, то нотаріус відмовляє у видачі свідоцтва про спадщину [168]. Ще одна особливість спадкування авторського права є набуття його спадкоємцем на певний термін, на відміну від інших об'єктів спадкування. Спадкоємці, які прийняли спадщину і оформили свої права, стають носіями майнових, зобов'язальних, речових та інших прав, тобто правонаступниками спадкодавця. Приймаючи спадщину, у тому числі майнові права на об'єкти авторського права і суміжних прав, спадкоємець до спливу строку чинності останніх може розпоряджатися ними за власним розсудом: надавати дозвіл на

використання об'єкта іншим особам на підставі договору, а також перешкоджати неправомірному використанню, забороняти таке використання. Строк чинності майнових прав інтелектуальної власності спливає через сімдесят років, починаючи з 01 січня року, наступного за роком смерті автора чи останнього із співавторів, який пережив інших співавторів, крім випадків, передбачених законом. Якщо твір оприлюднений під псевдонімом чи анонімно, термін охорони закінчується через 70 років після того, як твір був оприлюднений [169].

Про умовність доказового значення авторського свідоцтва в процедурі оформлення спадкових прав свідчить також судова практика щодо оспорування виданого свідоцтва про право на спадщину в частині зафіксованих у ньому майнових авторських прав.

Спір виникає через укладення спадкодавцем договорів, спрямованих на передачу (тобто відчуження) всіх або частини майнових авторських прав іншій особі, що призводить до припинення їх дії для спадкодавця ще до моменту відкриття спадщини. Спадкоємці, претендуючи на оформлення їх спадкових прав на твір, можуть або не знати про укладення подібного договору, або приховати цей факт від нотаріуса (реєстрація договору в сфері авторського права не є обов'язковою). Виходить, що факт реєстрації авторських прав спадкодавця підтверджений, а факт їх передачі ні. В подібних випадках особа, яка набула виключні майнові права за договором, оскаржує видане свідоцтво через те, що авторські права безпідставно були включені до спадкової маси, і, відповідно, доводить своє володіння ними на підставі договору. Порядок оформлення спадкових прав є чітко і детально врегульованою процедурою, що не дає змоги нотаріусу спиратися на тлумачення цивільно -правових інститутів. Тому відсутність в підзаконних актах, регулюючих нотаріальну діяльність, вказівок на інші документи, що підтверджують належність авторських прав (крім відомостей з Реєстрів), робить неможливим включення до свідоцтва

незареєстрованих авторських прав, а іноді призводить до помилкового визначення складу спадкової маси.

Вважаємо, що допустимими доказами належності авторських прав можуть бути різні документи, в тому числі висновки, надані науковими чи експертними установами; укладені спадкодавцем ліцензійні договори про використання власного твору; договори про відчуження виключних прав або їх частини. На даний момент названі документи не приймаються нотаріусом на підтвердження спадкової маси. Проте за своєю доказовою сутністю вони не відрізняються від виданого Державною службою інтелектуальної власності України свідоцтва про реєстрацію авторського права на твір. Останнє не передбачає проведення будь-яких експертиз на предмет дійсного авторства і новизни твору, воно лише фіксує факт і дату подачі заявником примірника твору на реєстрацію. Викладені висновки дозволяють стверджувати про необхідність розширити коло допустимих документів, які мають прийматися нотаріусом на підтвердження наявності авторських прав у складі спадкової маси. Це значно б спростило спадкоємцям реалізацію ними успадкованих авторських прав, а також зменшило кількість судових справ, спрямованих на встановлення дійсних суб'єктів авторського права [170].

У світовій практиці склалися дві основні системи (моделі) спадкоємства, які ґрунтуються на різному розумінні правової природи спадкоємства. Перша правова модель спадкоємства властива країнам з континентальною системою права і випробувала на собі вплив з боку римського права. Ця модель базується на принципі універсального правонаступництва та досить органічно корелює нашому спадковому праву. Вказаний принцип означає, що майно особи, яка померла, переходить до інших осіб в незмінному вигляді як єдине ціле і в один і той же момент. У спадкоємцеві убачається продовження юридичної особи спадкодавця [171].

У рамках іншої системної моделі спадкоємства, поширеної в таких країнах, як США, Великобританія, Індія, Канада, Австралія і низці інших країн, правонаступництва, відмічає А.А. Рубанов, як такого не відбувається [172].

В зазначених державах діє порядок, що при спадкоємстві ліквідовується майно спадкодавця, а саме відбувається збір боргів, які йому належали, оплачуються його власні борги, відбувається погашення його податкових і інших зобов'язань і так далі. Те, що отримують спадкоємці, - це право на чистий залишок.

З відмінностей між англо-американською і континентальною системами авторського права виникають свого роду відмінності в системі функціонування спадкоємства авторських прав. Закон Великобританії про авторське право, промислові зразки і патенти 1988 року в ст. 90 передбачає передачу авторського права у спадок заповідальним розпорядженням або згідно із законом в якості особистої або рухомої власності [173].

Якщо говорити про уступку або іншу передачу авторського права, то вона розглядається як часткова, тобто, обмежена для застосування. У цивільному праві Канади на додаток до авторського права інші форми захисту інтелектуальної власності включають - патенти, товарні знаки і так далі. Усі вони спадкуються як майнові права [174].

Закон про авторське право США 1976 року залишається основним документом в цій області права з декількома значимими поправками, внесеними пізніше [175]. Досить цікаво, що в цьому Законі США допускається повна уступка авторського права [176]. Так, відповідно до статті 102 Закону, захист авторських прав поширюється на «оригінальні авторські роботи, зафіксовані на будь-яких матеріальних носіях, з яких вони можуть бути сприйняті, відтворені або повідомлені, або безпосередньо, або за допомогою машини або пристрою». Розділ 204 Закону регулює передачу права власності на авторські права, у тому числі і в порядку спадкоємства. Закон вимагає від

власника авторських прав підписати фізичний документ про передачу авторських прав на твір, щоб законодавчо підтвердити передачу.

Спадкоємці мають право на відтворення (копіювання) роботи в копію і фонограму; право на створення похідних творів оригінальної роботи; право поширювати екземпляри і фонограми, а також право на продаж або оренду; право публічного виконання роботи (якщо це література, музика, драма, хореографія, пантоміма, кінофільм, або інший аудіовізуальний твір); право публічного відображення роботи. Закон був змінений в 1995 році, в нього включили шостий вид виняткового права: на виконання запису звуку за допомогою цифрового аудіо.

Виходячи з аналізу тенденцій розвитку англосаксонського цивільного права, можна зробити висновок про те, що процес конвергенції правових систем відбився на розвитку інститутів авторського і патентного права: в Великобританії, США і Канаді з'явилася така категорія, як особисті немайнові права в сфері інтелектуальної власності (моральні права, відмінні від виняткового права, що має економічний зміст). Більш того, в англійській доктрині права інтелектуальної власності, піднімаються питання спадкування особистих немайнових прав [177].

Канадський дослідник Й. Гендреу підкреслює, що в Канаді положення про спадкування моральних прав є досить деталізованими, що є продовженням найбільш високого рівня правового регулювання моральних прав серед країн загального права, і дозволяють їм переходити до спадкоємця після смерті автора [178].

Розкриваючи питання про спадкування авторських прав в законодавстві Німеччини, попередньо відзначимо, що в даній державі на відміну від держав загального права, в яких поширена пропріетарна конструкція прав промислової власності, літературної, наукової, художньої або, в найбільш універсальному вигляді, - інтелектуальної власності, широко застосовується щодо прав на результати інтелектуальної дія категорія «виняткові права» («інтелектуальні

права», «охорона промислових прав» і т.п.), що розуміються як права особливого роду [179].

Регулювання порядку спадкування авторських прав здійснює Закон Німеччини «Про авторське право». Стаття 28 цього Закону передбачає можливість передачі авторського права в порядку спадкування. Автор може передати здійснення авторського права виконавцю заповідальним розпорядженням. Згідно ст. 29 авторське право може бути передано у виконанні заповідального розпорядження або співспадкоємців як частина поділу стану. Авторське право не повинно інакше бути переданим [179, 180].

3.2. Наступництво майнових прав інтелектуальної власності при реорганізації юридичних осіб

Відповідно до запропонованого підходу, під наступництвом у виключних правах у рамках реорганізації юридичних осіб слід розуміти процес припинення первинного правовідношення (яке може включати як суб'єктивні права, так і юридичні обов'язки) між носієм прав і обов'язків - юридичною особою або особами (праводавець або правонадавці) і іншими особами і одночасного виникнення нового правовідношення між іншою юридичною особою або групою юридичних осіб (наступником, або групою наступників) і іншими особами, що характеризується наявністю автентичного взаємозв'язку між цими правовідносинами за їх змістом [81].

Таким чином, тут найвиразніше підтверджується визначення, сформульоване в першій главі. Хоча правонадавець у більшості випадків реорганізації юридично і фактично перестає існувати, сам процес наступництва не анулюється, саме як процес припинення первинного правовідношення і одночасного виникнення нового, оскільки в силу припинення існування правонадавця повернення до первинного стану справ (реституція) стає просто неможливим.

Наступництво у виняткових правах у рамках реорганізації юридичних осіб є дуже актуальною проблемою внаслідок того, що на відміну від моменту створення, до моменту реорганізації, виключні права, що належать юридичній особі, як правило, складають дуже серйозний актив. Враховуючи, що вартість виключних прав, за умови успішного розвитку фірми, постійно росте (особливо в поточній ситуації, коли вкладення у виключні права часто в рази перевищують інвестиції в реальні виробничі матеріальні активи, від яких великі компанії вважають за краще позбавлятися, віддаючи їх підрядникам), вказані виключні права до моменту реорганізації часто виявляються набагато цінніше за усі інші активи юридичної особи.

Як вже неодноразово зазначалося, джерелом формування на балансі юридичних осіб активів у вигляді товарних знаків можуть бути новостворені товарні знаки, знаки які були придбання цією юридичною особою або внесенні до статутного капіталу [181].

Відповідно і рішення про реорганізацію (часто пов'язану із злиттям або поглинанням) нерідко ґрунтується тільки на оцінці вартості товарного знаку і інших виключних прав з урахуванням інвестиційних критеріїв майбутнього власника. У випадках, коли йдеться про підприємства з великою кількістю робочих місць, що є істотними для цілих регіонів, таке положення представляється надмірно комерціалізованим. У таких випадках очевидно, потрібне додаткове регулювання з боку органів соціального захисту, які подібно до антимонопольних органів в аналогічній області мали б можливість блокування свідомо масово-негативних, з точки зору соціальних наслідків, угод подібного роду.

У більшості наукових праць погляди вчених радянського та сучасного періодів щодо поняття «реорганізація» традиційно зводяться до одного із способів припинення юридичної особи поряд із ліквідацією. Так, ще С.М. Братусь зазначав, що в радянському праві основною формою припинення юридичних осіб вважалася їх реорганізація – припинення юридичної особи без

ліквідації справ і майна [182, с. 355–356]. Є.О. Суханов також розглядає реорганізацію юридичних осіб як припинення, яке тягне перехід прав та обов'язків раніше існуючих юридичних осіб до інших юридичних осіб [183, с. 148]. І. А. Смагіна [184] вказує, що реорганізація – це припинення організації, внаслідок чого здійснюється перехід прав та обов'язків до інших осіб [185, с. 32-36].

Стаття 104 ЦК України виділяє форми реорганізації юридичної особи, зокрема: злиття, приєднання, поділ, перетворення. У разі реорганізації юридичних осіб майно, права та обов'язки переходять до правонаступників. Крім того, Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань», а саме п. 4 ст. 4 крім перелічених виокремлюють ще один вид реорганізації – виділ [193]. Відповідно до положень ст. 106 ЦК України злиття, приєднання, поділ та перетворення юридичної особи здійснюються за рішенням його учасників або органу юридичної особи, уповноваженого на це установчими документами, а у випадках, передбачених законом, - за рішенням суду або відповідних органів державної влади. Законом може бути передбачено одержання згоди відповідних органів державної влади на припинення юридичної особи шляхом злиття або приєднання. Крім того, цивільним законодавством встановлено, що перетворенням юридичної особи є зміна її організаційно-правової форми (ч. 1 ст. 108 ЦК України), а виділом є перехід за розподільчим балансом частини майна, прав та обов'язків юридичної особи до однієї або кількох створюваних нових юридичних осіб (ч. 1 ст. 109 ЦК України).

Положення ст. 4 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» в загальному визначають, що у разі виділу юридичних осіб здійснюється державна реєстрація юридичних осіб, утворених у результаті виділу, та державна реєстрація змін до відомостей, що містяться в Єдиному державному реєстрі, про юридичну особу, з якої здійснено виділ, щодо юридичної особи -

правонаступника. Виділ вважається завершеним з дати державної реєстрації змін до відомостей, що містяться у Єдиному державному реєстрі, про юридичну особу, з якої здійснено виділ, щодо юридичної особи - правонаступника. У разі злиття юридичних осіб здійснюється державна реєстрація новоутвореної юридичної особи та державна реєстрація припинення юридичних осіб, що припиняються у результаті злиття. Злиття вважається завершеним з дати державної реєстрації припинення юридичних осіб, що припиняються у результаті злиття. У разі перетворення юридичних осіб здійснюється державна реєстрація припинення юридичної особи, що припиняється у результаті перетворення, та державна реєстрація новоутвореної юридичної особи. Перетворення вважається завершеним з дати державної реєстрації новоутвореної юридичної особи. У разі поділу юридичних осіб здійснюється державна реєстрація новоутворених юридичних осіб та державна реєстрація припинення юридичної особи, що припиняється у результаті поділу. Поділ вважається завершеним з дати державної реєстрації припинення юридичної особи, що припиняється у результаті поділу. У разі приєднання юридичних осіб здійснюється державна реєстрація припинення юридичних осіб, що припиняються у результаті приєднання, та державна реєстрація змін до відомостей, що містяться в Єдиному державному реєстрі, щодо правонаступництва юридичної особи, до якої приєднуються. Приєднання вважається завершеним з дати державної реєстрації змін до відомостей, що містяться в Єдиному державному реєстрі, щодо правонаступництва юридичної особи, до якої приєднуються [193].

Варто зазначити, що не всі способи реорганізації супроводжуються припиненням юридичної особи (детально види реорганізації будуть розглянуті нижче). Зокрема, наприклад, при виділі створюється нова юридична особа, а юридична особа, з якої здійснюється виділ, продовжує функціонувати [188]. Тобто виділ, як одна із форм реорганізації, не тягне припинення юридичної особи, з якої здійснюється виділ, а зумовлює тільки створення нової юридичної

особи. Такі особливості вказують на те, що реорганізацію необхідно розглядати не тільки як спосіб припинення юридичної особи, а й як створення юридичної особи у передбачених законом формах. Щодо цього висловлював свою думку С. В. Мартишкін, який зазначав, що реорганізація – це особливий процес, в результаті якого відбувається припинення та/або створення юридичної особи, що зумовлено переходом прав і обов’язків юридичної особи – правонаступника у порядку правонаступництва до іншої юридичної особи – правонаступника [49, с. 7–8]. Звісно, реорганізація зумовлює створення та/або припинення юридичної особи, але неможливо погодитися з тим, що саме створення і припинення юридичної особи є метою проведення реорганізації, оскільки зазначені зміни властиві не всім її правовим формам. Такі форми реорганізації, як злиття, поділ і перетворення передбачають припинення юридичної особи і створення нової – її правонаступника, тоді як приєднання передбачає тільки припинення суб’єкта, який приєднується, а виділ – створення нової юридичної особи. Таким чином, ні виникнення, ні припинення юридичних осіб самі по собі не є визначальними загальними ознаками для всіх форм реорганізації. Вони визначають фактичний процес, відповідний тій чи іншій встановленій законом формі реорганізації.

Разом з тим, на думку більшості вчених, єдиною спільною рисою всіх форм реорганізації є саме перехід майна юридичних осіб, що перебувають у процесі реорганізації, у порядку універсального правонаступництва. Саме наявність правонаступництва характеризує як реорганізацію в цілому, так і кожну з її форм. Зокрема, О.В. Коровайко зазначає, що реорганізація є способом консолідації або поділу майна (бізнесу) учасниками юридичної особи [189, с. 9, 15–16], а також вказує на те, що юридичні особи, які перебувають у процесі реорганізації, з моменту прийняття їх учасниками відповідного рішення сприймаються скоріше як об’єкти, а не суб’єкт правовідношення. Незважаючи на те, що фактичну передачу майна у статутний капітал правонаступникам здійснює суб’єкт, що перебуває у процесі реорганізації, установчі документи

новоствореної юридичної особи затверджують учасники останньої. Варто звернути увагу на те, що сутність та мета проведення реорганізації полягає саме в розумінні реорганізації як способу зміни майнового становища юридичної особи в цивільному обороті, в результаті чого відбувається перехід прав та обов'язків від правопередника до правонаступника. Характерною особливістю реорганізації ж те, що саме правонаступництво є тією ознакою, що відрізняє реорганізацію юридичної особи від ліквідації, у результаті проведення якої правонаступництва прав і обов'язків не виникає, з одного боку, та від заснування юридичної особи, майнова база якої створюється із майнових внесків засновників без правонаступництва їх зобов'язань, з іншого боку. Одночасно з цим необхідно відмітити, що розуміння реорганізації юридичної особи як способу зміни її майнового становища фактично зумовлює ототожнення понять «реорганізація» і «правонаступництво», однак це не відповідає дійсності. Сутність вказаних понять різна, і у випадку, що розглядається, одне обумовлене іншим, тобто, вони взаємопов'язані, однак не є однаковими. Коментуючи зазначені вище думки науковців щодо реорганізації Л.В. Сіщук зазначає, що слід не погодитися із твердженням, що юридична особа під час реорганізації виступає як об'єкт права, а суб'єктами, які здійснюють реорганізацію, є її учасники та вказує на таке. По-перше, виходячи із загальних положень, що визначають правове становище юридичної особи як суб'єкта права, остання набуває цивільних прав та обов'язків і здійснює їх через свої органи, якими виступають загальні збори та виконавчий орган. Через органи управління юридична особа здійснює своє волевиявлення. Оскільки до виключної компетенції загальних зборів належить й питання про зміну правового становища юридичної особи шляхом реорганізації, то суб'єктом права при її проведенні виступає саме юридична особа, яка здійснює своє волевиявлення через вищий орган управління, а не її учасники. Також враховуючи той факт, що рішення про реорганізацію приймається кваліфікованою більшістю голосів, учасники юридичної особи, які заперечують

проти проведення реорганізації, мають право вийти у встановленому законом порядку. Зокрема, у Законі України «Про акціонерні товариства», а саме, у ст. 68 зазначено, що акціонер товариства має право вимагати здійснення обов'язкового викупу належних йому акцій, якщо він на загальних зборах заперечував проти прийняття рішення про злиття, приєднання, поділ, перетворення чи виділ товариства. Таким чином, суб'єктний склад (кількість учасників) юридичної особи може змінюватися під час проведення реорганізації, в той час як незмінним ініціатором та суб'єктом реорганізації виступає юридична особа. По-друге, реорганізацію юридичної особи не слід ототожнювати з правонаступництвом, оскільки реорганізація є процесом, що розпочинається з прийняття рішення про реорганізацію на загальних зборах, що супроводжується вчиненням ряду юридичних дій (наприклад, укладення договору про злиття (приєднання), затвердження передавального акта та розподільного балансу) і завершується внесенням відомостей до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців про припинення юридичних осіб – правонаступників та/або створення юридичних осіб – правонаступників. Для правонаступництва ж характерними виступають такі ознаки, як єдність майна, що переходить однією дією і в один момент часу [43, с. 131], що характеризує правонаступництво при реорганізації юридичної особи як одномоментний перехід прав і обов'язків від юридичної особи – правонаступника до юридичної особи – правонаступника [185].

Якщо ж в загальному характеризувати статус реорганізації, то можна дійти висновку, що ні в законодавстві, ні в доктрині немає єдиного підходу до розуміння сутності реорганізації: з одного боку, її розглядають як спосіб створення та/або припинення юридичної особи, з іншого – як зміну майнового становища юридичної особи у порядку правонаступництва. Зауважимо, що якщо йдеться про юридичних осіб публічного права та державні органи, то ситуація з ліквідацією/реорганізацією для них виглядає ще більш складною, проте оскільки дослідження цього питання виходиться за межі обраної

тематики дослідження, то обмежимося зауваженням про те, що з нашої точки, питання наступництва щодо цих суб'єктів повинно вирішуватись на принципово інших засадах аніж для юридичних осіб приватного права. Разом з тим досліджуючи сутність інституту реорганізації варто зазначити, що їй притаманні такі ознаки: 1) наявність універсального правонаступництва (означає перехід майна, прав і обов'язків від юридичної особи-правопопередника до юридичної особи- правонаступника; 2) при здійсненні реорганізації відбувається припинення/створення юридичних осіб, які перебувають у процесі реорганізації; 3) суб'єктами, які беруть участь у проведенні реорганізації, виступають юридичні особи, які передають своє майно, права і обов'язки юридичним особам- правонаступникам; 4) при проведенні реорганізації може відбуватися зміна майнового становища юридичної особи- правонаступника, яка полягає у зменшенні або збільшенні обсягу капіталу, що переходить у порядку правонаступництва, та/або зміна суб'єктного складу (учасників), що залежить від порядку та форми проведення реорганізації. Отже, юридична особа при реорганізації проходить декілька етапів, кожен з яких має самостійне юридичне значення, що в сукупності призводять до припинення та/або виникнення юридичної особи - правонаступника та, власне забезпечують правонаступництво. У зв'язку з цим у правовій літературі реорганізацію розглядають як підставу динаміки цивільного правовідношення. Таким чином, реорганізація являє собою певний процес, який складається з системи юридичних фактів, який, в свою чергу, обумовлює припинення юридичної особи та створення нової юридичної особи, яка за своєї статусом є правонаступником до якого в порядку правонаступництва переходять майно, права та обов'язки юридичних осіб, що перебувають у процесі реорганізації.

Якщо детально досліджувати юридичну природу правонаступництва та поглиблюватися в розуміння його сутності, обсягу та призначення, варто звернути увагу на те, що в літературі відзначається, що в більшості випадків

реорганізації юридичних осіб має місце універсальне наступництво, тобто виключні права переходять від юридичних осіб, що реорганізуються, до їх наступників в усій сукупності, фактично в незмінному вигляді. Проте можливі й окремі виключення, що заслуговують більше детального розгляду.

В продовження вище вказаного варто зазначити, що основна роль в процесі реорганізації належить документу, що фіксує юридичну долю усіх прав, обов'язків і активів юридичної особи або групи юридичних осіб, що реорганізуються. У випадках розділення і виділення, що мають найбільшу кількість істотних з точки зору виключних прав аспектів, в ролі такого акту виступає розподільчий баланс. Що стосується злиття, приєднання і перетворення, тобто зміни організаційно-правової форми юридичної особи основним документом, як і при купівлі-продажі підприємства, являється передавальний акт, що фіксує долю усіх виключних прав юридичної особи або групи осіб, що реорганізуються. Отже, при будь-якій з форм реорганізації, доля усіх виключних прав фіксується в тому або іншому акті, що складається сторонами, часто з притягненням третіх осіб. Притягнення цих осіб обумовлене в першу чергу все тією ж складністю вартісної оцінки виключних прав.

Національним цивільним законодавством передбачені юридичні наслідки реорганізації юридичної особи, в тому числі обсяг і порядок правонаступництва. Відтак коментуючи правовий статус реорганізації шляхом злиття, приєднання, перетворення або поділу звертається увага на положеннями частин 2-3 ст. 107 ЦК України, якими встановлено, що після закінчення строку для пред'явлення вимог кредиторами та задоволення чи відхилення цих вимог комісія з припинення юридичної особи складає передавальний акт (у разі злиття, приєднання або перетворення) або розподільчий баланс (у разі поділу), який має містити положення про правонаступництво щодо майна, прав та обов'язків юридичної особи, що припиняється шляхом поділу, стосовно всіх її кредиторів та боржників, включаючи зобов'язання, які оспорюються сторонами. Передавальний акт та розподільчий баланс затверджуються учасниками

юридичної особи або органом, який прийняв рішення про її припинення, крім випадків, установлених законом. Порухення положень частин другої та третьої цієї статті є підставою для відмови у внесенні до єдиного державного реєстру запису про припинення юридичної особи та державній реєстрації створюваних юридичних осіб- правонаступників. Окрім того, частинами 5-6 ст. 107 ЦК України визначено, що юридична особа- правонаступник, що утворилася внаслідок поділу, несе субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями юридичної особи, що припинилася, які згідно з розподільчим балансом перейшли до іншої юридичної особи - правонаступника. Якщо юридичних осіб - правонаступників, що утворилися внаслідок поділу, більше двох, таку субсидіарну відповідальність вони несуть солідарно. Якщо правонаступниками юридичної особи є декілька юридичних осіб і точно визначити правонаступника щодо конкретних обов'язків юридичної особи, що припинилася, неможливо, юридичні особи - правонаступники несуть солідарну відповідальність перед кредиторами юридичної особи, що припинилася. Учасники (засновники) припиненої юридичної особи, які відповідно до закону або установчих документів відповідали за її зобов'язаннями, відповідають за зобов'язаннями правонаступників, що виникли до моменту припинення юридичної особи, у такому самому обсязі, якщо більший обсяг відповідальності учасників (засновників) за зобов'язаннями правонаступників не встановлено законом або їх установчими документами. Звертаючись до інших форм реорганізації юридичної особи необхідно зазначити, що відповідно до ч. 2 ст. 108 ЦК України у разі перетворення до нової юридичної особи переходять усе майно, усі права та обов'язки попередньої юридичної особи. Порядок правонаступництва при виділі регламентований ч. ч. 2-4 ст. 109 ЦК України, за якими після прийняття рішення про виділ учасники юридичної особи або орган, що прийняв рішення про виділ, складають та затверджують розподільчий баланс. Суд, що прийняв рішення про виділ, у своєму рішенні визначає учасника юридичної особи або вищий орган юридичної особи (власника), який

зобов'язаний скласти та затвердити розподільчий баланс. Юридична особа, що утворилася внаслідок виділу, несе субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями юридичної особи, з якої був здійснений виділ, які згідно з розподільчим балансом не перейшли до юридичної особи, що утворилася внаслідок виділу. Юридична особа, з якої був здійснений виділ, несе субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями, які згідно з розподільчим балансом перейшли до юридичної особи, що утворилася внаслідок виділу. Якщо юридичних осіб, що утворилися внаслідок виділу, дві або більше, субсидіарну відповідальність вони несуть спільно з юридичною особою, з якої був здійснений виділ, солідарно. Якщо після виділу неможливо точно встановити обов'язки особи за окремим зобов'язанням, що існувало у юридичної особи до виділу, юридична особа, з якої здійснено виділ, та юридичні особи, що були створені внаслідок виділу, несуть солідарну відповідальність перед кредитором за таким зобов'язанням [190]. Тут варто прокоментувати, що при виділенні та юридична особа, з якої виділяються інші юридичні особи, передає частину своїх прав і обов'язків новоствореним юридичним особам. Отже, вона зберігає при собі непередані права і обов'язки.

Аналізуючи вище процитовані положення законодавства виявляється необхідним для розуміння сутності реорганізації дослідити правовий статус двох понять: передавальний акт та розподільний баланс. Так в контексті розглянутих видів реорганізації вважаємо за необхідне зазначити таке. Щодо інституту виділення юридичних осіб, то якщо складений в процесі виділення розподільчий баланс не згадує те або інше право або обов'язок, це право або обов'язок повинні вважатися такими, що належать юридичній особі, з якої сталося виділення. Це означає, що у тому випадку, коли юридична особа має якесь зобов'язання, то при виділі з її складу інші юридичні особи не несуть відповідальності за цим зобов'язанням, за винятком тих випадків, коли розподільчий баланс прямо передбачає обов'язок юридичної особи, яка виділилась нести відповідальність за таким зобов'язанням. Однак, діючим

законодавством встановлені винятки, в яких такі питання вирішується однозначно на рівні закону. Зокрема, частинами 1-2 ст. 31 Закону України «Про авторське право та суміжні права» визначено, що автор (чи інша особа, яка має авторське право) може передати свої майнові права, зазначені у статті 15 цього Закону, будь-якій іншій особі повністю чи частково. Передача майнових прав автора (чи іншої особи, яка має авторське право) оформляється авторським договором. Майнові права, що передаються за авторським договором, мають бути у ньому визначені. Майнові права, не зазначені в авторському договорі як відчужувані, вважаються такими, що не передані [191].

Окрім цього, аналізуючи норми законодавства, варто зазначити, що законодавець, врегульовуючи питання щодо реорганізації юридичної особи та наслідки при цьому, передбачив виникнення різних ситуації щодо правонаступництва, зокрема, і коли воно одиничне (один правонаступник) і коли множинне (два та декілька). Виявляється, що виникають питання, які потребують серйозного підходу при визначення правонаступництва в тих випадках, коли з однієї юридичної особи виділилися дві і більше юридичні особи. Це стосується тих ситуацій, коли розподільчим балансом передбачені ті або інші права або обов'язки, які переходять до однієї з виділених юридичних осіб, однак документом чітко не визначено до якого конкретно обов'язку. Відтак, виникає проблема у визначенні міри відповідальності і причетності до цієї ситуації особи, що реорганізується, тобто чи повинна особа, що передала права відповідати солідарно з виділеними юридичними особами, або солідарний обов'язок виникає тільки у виділених юридичних осіб.

Найбільший інтерес, з точки зору наступництва у виключних правах представляє виділення, як форма реорганізації, що містить найбільше відмінностей від інших форм реорганізації і є (як показано нижче) випадком сингулярного наступництва. Саме цією сингулярністю і визначається цілий ряд прихованих моментів, які, в умовах недостатньої законодавчої регламентації

можуть привести до порушення прав кредиторів юридичної особи, що реорганізується, або інших осіб.

Разом з тим, як вбачається з вище зазначених положень цивільного законодавства, щодо таких ситуацій встановлений інститут солідарної відповідальності (ч. 3-4 ст. 109 ЦК України). Вважається, передбачена солідарна множинність осіб на стороні боржника не має безпосередньої мети створити майново заможного суб'єкта обов'язку. Метою цього інституту є виключно визначення фігури боржника. Дотриманню ж інтересів кредитора в майновій спроможності боржника і в недопущенні її зменшення в результаті реорганізації присвячені інші норми інституту реорганізації. Йдеться про відповідні норми, якими передбачено право кредитора на дострокове виконання зобов'язання і відшкодування збитків, а також щодо обов'язку по інформуванню кредиторів про реорганізацію (ст.ст. 105,107 ЦК України), а також відповідні норми спеціальних законів (ст. 82 Закону України «Про акціонерні товариства» тощо [192]). На думку деяких науковців норми, які покликані гарантувати майнові права кредитора при реорганізації юридичної особи, вимагають істотного доопрацювання в частині регулювання механізму реалізації прав кредитора. Однак, це не є підставою, щоб використовувати непризначені для цього інституту для заповнення прогалин.

В контексті наведеного варто додати, що солідарна множинність повинна існувати тільки відносно тих юридичних осіб, серед яких існує невизначеність належності права або обов'язку. Та особа, відносно якої розподільчий баланс однозначно говорить про те, що йому спірне право або обов'язок не належить, не може бути суб'єктом обов'язку. Вказане ще раз доводить сингулярну природу правонаступництва, оскільки основною ознакою універсального наступництва є солідарна відповідальність обох учасників процесу наступництва [81, с. 129].

Що ж до особливостей реорганізації та, при цьому, обсягу та порядку правонаступництва майнових прав інтелектуальної власності, то варто зазначити таке.

Відповідно до ст. 427 ЦК України майнові права інтелектуальної власності можуть бути передані відповідно до закону повністю або частково іншій особі. Умови передання майнових прав інтелектуальної власності можуть бути визначені договором, який укладається відповідно до цього Кодексу та іншого закону [190]. Вище вже згадувались положення ст. 31 Закону України «Про авторське право та суміжні права», якими визначено, що автор (чи інша особа, яка має авторське право) може передати свої майнові права, зазначені у статті 15 цього Закону, будь-якій іншій особі повністю чи частково. Передача майнових прав автора (чи іншої особи, яка має авторське право) оформляється авторським договором. Майнові права, що передаються за авторським договором, мають бути у ньому визначені. Майнові права, не зазначені в авторському договорі як відчужувані, вважаються такими, що не передані [191].

Дуже цікавим випадком наступництва у виключних правах при реорганізації юридичних осіб є ситуація наступництва в патентних виключних правах. Відповідно до ч. 2 ст. 464 ЦК України майнові права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок належать володільцю відповідного патенту, якщо інше не встановлено договором чи законом. На практиці дуже поширена ситуація, при якій патент на який-небудь винахід отриманий, успішно впроваджений юридичною особою, і за рахунок використання цього патенту в процесі своєї діяльності юридична особа отримує деякі доходи. Якщо у цей момент юридична особа приймає рішення про реорганізацію у формі виділення або розділення, то встає очевидна проблема - хто з юридичних осіб, що знову утворилися, отримає патент, а з ним - і можливість отримувати прибуток з впровадженого у виробничу діяльність рішення? Законодавець дотримується позиції, що оскільки реорганізація є добровільною, то сторони вільні вирішити це питання на власний розсуд.

Проте, оскільки в даному випадку обидві юридичні особи, що вийшли в результаті реорганізації, претендуватимуть на патент, потрібне, на наш погляд, чіткіше регулювання цього питання. Під час розділення й виділення правонаступник може бути неочевидним. Пояснюється це тим, що до знову створених юридичних осіб переходять лише окремі права й обов'язки реорганізованих юридичних осіб. Так, під час розділення всі права й обов'язки юридичної особи, яка припиняє існування, у певних пропорціях розподіляються серед декількох знову створених юридичних осіб. У разі ж виділення до правонаступника переходить лише частина майнових прав та обов'язків реорганізованої юридичної особи. Саме тому щодо реорганізації у формах розділення й виділення законодавство встановлює додаткові гарантії для кредиторів [194]. Разом з тим, найбільш логічним рішенням в даному випадку видається наступне: патент, як папір, що встановлює право, переходить одній з юридичних осіб, що утворилися, і на цю юридичну особу, у тому випадку, якщо інша юридична особа, що вийшла в результаті реорганізації, виявить бажання продовжувати виробничу діяльність в цьому напрямі, накладається обов'язок видати іншій юридичній особі безвідплатну ліцензію на увесь термін дії патенту. Подібна позиція дозволить захистити права юридичних осіб, що утворюються в результаті реорганізації, а також їх кредиторів, зацікавлених в тому, щоб діяльність, що є джерелом доходу їх боржників не уривалася, а навпаки розширювалася.

Таким чином, наступництво у виключних правах у рамках реорганізації юридичних осіб, очевидно, вимагає подальшого теоретичного і практичного опрацювання, зокрема враховуючи об'єм проблемних питань, видається необхідним узагальнення судами свого досвіду роботи з правовідносинами в цій сфері [81, с.133].

3.3. Звернення стягнення на майнові права інтелектуальної власності та їх об'єкти

У рамках запропонованої системи розгляду підстав наступництва представляється необхідним окремо розглянути таку можливу підставу виникнення наступництва у виключних правах, як звернення стягнення на виключні права і їх об'єкти. Нині питання звернення стягнення на виключні права придбавають все більшу актуальність. Адже як було показано в роботі виключні права можуть представляти чималу цінність, як для самого боржника, так і для його кредиторів. Таким чином, основним питанням, яке необхідно вирішити з цієї точки зору являється сама можливість звернення стягнення на виключні права і (чи) їх об'єкти.

Стаття 190 ЦК України визначає, що майном як особливим об'єктом вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки. Майнові права є неспоживною річчю. Майнові права визнаються речовими правами. Крім того, ст. 424 ЦК України встановлює перелік майнових прав інтелектуальної власності, серед яких виділяють 1) право на використання об'єкта права інтелектуальної власності; 2) виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності; 3) виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, в тому числі забороняти таке використання; 4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом. Частина 2 вказаної статті визначає, що законом можуть бути встановлені винятки та обмеження в майнових правах інтелектуальної власності за умови, що такі обмеження та винятки не створюють істотних перешкод для нормальної реалізації майнових прав інтелектуальної власності та здійснення законних інтересів суб'єктів цих прав. А відповідно до ч. 3 майнові права інтелектуальної власності можуть відповідно до закону бути вкладом до статутного капіталу юридичної особи, предметом договору застави та інших зобов'язань, а також використовуватися в

інших цивільних відносинах. Отже, з наведеного слідує, що майнові права інтелектуальної власності знаходяться в цивільному обігу та можуть виступати предметом договірних відносин та, в зв'язку з цим, на них можуть покладатися юридичні наслідки укладення відповідних договорів.

Майнове право (вимога), яке може бути передано в заставу, характеризується здатністю такого майнового права до відчуження (відступлення), в т.ч. воно не повинно бути нерозривно пов'язано з особою носія (володаря права). Таке майнове право здатне бути предметом правочинів. В теорії цивільного права існує положення, яке реалізується на практиці, відповідно до якого майнові права не вичерпуються правами вимоги, а включають права вимоги. Дана позиція, насамперед, стосується майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності – виключні права. В доктрині вказувалося, що вимогами, яким повинні відповідати майнові права як предмет застави: – наявність необхідних документів, підтверджуючих приналежність закладеного права; – можливість реалізації предмета застави; – достатність коштів, які будуть отримані в результаті реалізації предмета застави, для покриття вимог банку з погашення основної суми боргу та сплати відсотків; – відсутність вимог попередніх застагодержателів і інших обмежень, які впливають з договорів та (або) законодавства, які можуть зменшити вартість або унеможливити реалізацію предмета застави [195].

Разом з тим, можливість майнових прав бути предметом застави та наслідки укладання договорів застави, які визначались в тому числі і судом неодноразово притягували до себе увагу теоретиків та практиків. Так, ще на початку 2000 років вже виникали суперечки в процесі виконання договорів, що укладались між суб'єктами підприємницьких відносин, забезпеченням яких виступали заставлені майнові права. При цьому виникали спірні питання як щодо дійсності зобов'язань, в яких предметом застави виступали майнові права різного роду, так і щодо можливості реально здійснити задоволення інтересів кредитора за рахунок такого забезпечення. Цілком зрозуміло, коли в

забезпечення виконання надається нерухоме майно, рухоме майно – транспортні засоби. Наприклад, в результаті іпотеки кредитор отримує стабільні матеріальні гарантії щодо виконання зобов'язання, оскільки для боржника можлива реальна загроза втрати нерухомого майна, яке має значну економічну вартість, використовується в більшості випадків для проживання (якщо йдеться про кредитування на споживчі цілі) або використовується в бізнесі (якщо йдеться про кредитування бізнесу) і характеризується стабільністю в цивільному обороті, а тому є додатковим стимулом для виконання зобов'язання боржником, який може втратити як дах над головою так і джерело доходу. Якщо йдеться про рухомі транспортні засоби, то ситуація тут більш ризикова для кредитора, оскільки джерело підвищеної небезпеки може бути пошкоджено в процесі експлуатації, розукомплектовано, вкрадено тощо. Разом з тим, можливість його швидкої реалізації та попит на ринку також являє інтерес для кредитора як предмета забезпечення. Щодо цих об'єктів цивільного обігу законодавцем напрацьовані і правила реєстрації і порядки звернення стягнення, які враховують специфіку їх як об'єктів цивільних прав. Незважаючи на значну кількість справ, що були предметом перегляду вищими судовими інстанціями України за останні п'ять років, їх навіть побіжний аналіз свідчить, що проблеми в аспекті звернення стягнення на предмет іпотеки, які існують сьогодні в судовій практиці, детерміновані скоріше економічними факторами (неможливість боржника виконати прийняті на себе зобов'язання, при цьому ці зобов'язання він приймав на себе в іншій економічній ситуації), аніж правовими (такими як недосконалість чинного законодавства). Крім того, численні зловживання як з боку кредиторів (наприклад, намагання за собою зареєструвати право власності на предмет іпотеки за нижчою аніж риночка ціна, постійне накручування пені, відсотків за користування грошима тощо), так і з боку боржника (введення в оману поручителя під час підписання договору поруки, використання судових механізмів оскарження всіх дій кредитора тощо).

Разом з тим, якщо йдеться про майнові права різного роду, то ситуація виглядала завжди по іншому. Так, наприклад, в однієї з перших справ (постанова ВАСУ N 04-1/11-18/39 від 02.08.2000), що були опубліковані з коментарями в контексті застави майнових прав, С.О. Теньков звертав увагу на те, що інтерес до справи викликаний саме предметом спірного договору застави - майнові права, точніше - право вимоги заставодавця (відповідача) до заставодержателя (позивача) за укладеним між ними договором оренди. Проте практичні проблеми пов'язані з заставою майнових прав не обмежувались вказаним періодом. Серед подій, коли увага юридичної спільноти була притягнута до майнових прав, їх застави та взагалі юридичної природи став судовий розгляд низки спорів Верховним судом України в порядку виключного провадження. Зокрема, внаслідок укладання забудовниками договорів іпотеки майнових прав на квартиру в незавершеному будівництвом житловому будинку, вартість якої повністю була сплачена інвестором за інвестиційною угодою, та які укладались без згоди інвестора, була прийнята сформована практика про можливість визнання їх недійсними на підставі статей 203, 215 ЦК України як такий, що укладений з порушенням вимог ч. 2 ст. 583 ЦК України та ст. 5 Закону України від 5 червня 2003 р. № 898-IV "Про іпотеку" у редакції, яка була чинною на час укладення договору іпотеки (постанови Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України: від 4 вересня 2013 р. у справі № 6-51цс13; від 4 вересня 2013 р. у справі № 6-72цс13; від 25 вересня 2013 р. у справі № 6-85цс13; від 25 вересня 2013 р. у справі № 6-91цс13; від 2 жовтня 2013 р. у справі № 6-98цс13; від 6 листопада 2013 р. у справі № 6-100цс13; від 4 грудня 2013 р. у справі № 6-134цс13) [161].

Вказана практика стала підґрунтям для розвитку наступного вітка судової практики щодо численної категорії спорів про зняття заборон та визнання права власності на квартири, майнові права на які були закладені забудовниками, в процесі яких Верховний Суд України звертав увагу на те, що на час укладення

спірних договорів іпотеки стаття 5 Закону України «Про іпотеку» не визначала майнові права як предмет іпотеки. Натомість, майнові права на об'єкт незавершеного будівництва були включені до предмета іпотеки згідно із Законом України від 25 грудня 2008 року № 800-VI «Про запобігання впливу світової фінансової кризи на розвиток будівельної галузі та житлового будівництва», яким були внесені зміни до деяких законодавчих актів України, включаючи й Закон України «Про іпотеку». При цьому варто зазначити, що Закон України «Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати», який встановлює відносини у системі іпотечного кредитування, а також перетворення платежів за іпотечними активами у виплати за іпотечними сертифікатами із застосуванням механізмів управління майном, до спірних правовідносин не застосовується (постанови ВСУ від 16 березня 2016 року у справі за № 6-290цс16; від 10 лютого 2016 по справі №6-2250цс158, від 23 березня 2016 року по справі № 6-289цс16).

З диспозиції ч. 3 ст. 424 ЦК України слідує, що майнові права інтелектуальної власності можуть, серед іншого, виступати предметом договору застави. В літературі висловлювалась позиція, що законодавство України в сфері застави майнових прав майже не враховує специфіки майнових прав інтелектуальної власності, а тому пропонувалося внести відповідні зміни до Цивільного кодексу України (ст. 576, 584) та закону України «Про заставу» (ст.ст. 4, 12) [162].

Застава виключних (патентних і авторських) прав відома зарубіжним правопорядкам, які належать до різних правових систем і має свої юридичні конструкції і особливості, деякі з яких можливо перейняти для правового регулювання застави таких прав в Україні. В даний час практичне використання виключних прав на об'єкти інтелектуальної власності в якості предмета забезпечення виконання зобов'язань в законодавстві України вимагає додаткового правового регулювання. Розвиток правозастосовчої практики і доктрини в питанні застави виключних прав ще не завершено. Науковці

розрізняють у структурі прав інтелектуальної власності: 1) виключне право, з яким пов'язуються питання комерційного використання результатів інтелектуальної діяльності; 2) право автора, до якого належать: право авторства (право бути названим творцем інтелектуального продукту, створеного особистою розумовою працею); право на ім'я (право автора на присвоєння свого імені створеному ним інтелектуальному продукту); право на опублікування (право автора оприлюднити або зберігати в секреті свій твір); право на недоторканність твору (заборона створення, зміни авторського варіанта твору [196]. Предметом застави можуть виступати лише перша група прав інтелектуальної власності. Виключні права інтелектуальної власності є специфічним предметом застави, їх застосування в заставних правовідносинах пов'язано з такими факторами, як: - самотійність суб'єкта-заставодавця; - відособленість виключних прав у заставодавця; - правоздатність заставодавця розпорядитися виключними правами на свій розсуд; - забезпеченість застосування заходів примусового характеру з боку держави для переходу виключних прав до покупця на торгах [197]. Крім того, для реального використання виключних прав у заставних правовідносинах потрібна наявність у цих об'єктів реальної ринкової вартості, що має на увазі наявність самого ринку таких об'єктів [198].

Передане в заставу право має бути дійсним та не суперечити закону і дії в часі. Строк дії та охорони права не повинен бути менше строку дії основного зобов'язання. Так, наприклад строк дії патенту на винахід становить 20 років, на корисну модель - 10, на промисловий зразок - 15 років від дати подачі заявки до Укрпатенту в установленому законом порядку. Щодо авторського права, то як відомо авторське право регулює відносини щодо створення та використання наукових, літературних і мистецьких творів та охороняється без реєстрації та формальної експертизи в державних органах. Охорона майнових прав авторів на Україні діє протягом усього життя автора і 70 років після його смерті. Дія терміну охорони починається з 01 січня року, що настає за роком, у якому

відбулися юридичні факти. Безстроково охороняються законом право авторства, право на ім'я і право протидіяти перекрученню чи іншій зміні твору чи будь-якому іншому зазіханню на твір, що може завдати шкоди честі і репутації автора [199]. Щоб уникнути суперечок з приводу вартості предмета застави слід провести оцінку майнових прав інтелектуальної власності. Визначення вартості прав на конкретний об'єкт інтелектуальної власності у конкретному випадку їхнього використання є досить складною процедурою й у кожному випадку вимагає унікального рішення задачі. Однак при усьому різноманітті таких випадків існує три загальновизнаних підходи до визначення вартості прав на об'єкти інтелектуальної власності, які встановлені згідно з постановою Кабінету міністрів України від 03 жовтня 2007 №1185 «Про затвердження Національного стандарту №4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності». Оцінка майнових прав інтелектуальної здійснюється за такими методичними підходами: дохідний, порівняльний (ринковий) і витратний. Як предмет застави в авторському праві можуть виступати виключні права на твір незалежно від факту його оприлюднення і майбутні виняткові права, що впливають з авторського договору замовлення на створення твору. У праві промислової власності в якості застави можуть виступати: виняткові права, засвідчені патентом на винахід, свідоцтвом на товарний знак; виняткові права на товарний знак щодо частини товарів (послуг), для яких він зареєстрований; майбутні виняткові права на винахід, свідоцтва на товарний знак відповідно; виключні права, що впливають із ліцензійного договору про передачу виключних прав на використання винаходу/товарного знака. При цьому патент на винахід та свідоцтво на товарний знак не можуть бути предметом застави, оскільки є охоронними документами, що засвідчують виключне право правовласника на винахід/товарний знак відповідно, а не об'єктом права власності. Використання (відчуження) майнових прав автора може здійснюватися в трьох формах: – на підставі авторського договору, передбаченого ч. 5 ст. 15 Закону «Про авторське

право та суміжні права»; – позадоговірна форма використання майнових прав автора без його згоди, але з обов'язковою виплатою авторської винагороди, що передбачено ч. 2 ст. 25, ч. 2, ч. 4 ст. 42 Закону України «Про авторське право і суміжні права»; – неправомірне використання твору, що дає автору право на відшкодування збитків (моральної шкоди). Яскравим прикладом судового захисту авторських прав від неправомірного використання, як свідчать Єдиний державний рестр судових рішень стали позови Копилової Мар'яни Сергіївни до фізичних осіб-підприємців, третя особа Товариство з обмеженою відповідальністю «Компанія «Фреш» про захист авторського права, стягнення збитків та моральної шкоди. За обставинами цих справ було здійснено розповсюдження зошитів на зовнішній стороні яких використано твір позивача, а саме частину картини під назвою «Город спит» (2012 рік). Оскільки дозволу на використання вказаного твору позивач не надавала, за захистом свого авторського права вона вимушена звернутись з позовами до судів в різних областях, які були задоволені частково.

Предметом застави може бути право, що виникло у первісного володаря (патентовласника, правовласника товарного знака та ін.), а також особам, які отримали його в силу закону або на підставі договору (користувачів за ліцензійним договором, правонаступників та ін.). В авторському праві заставадателем виключних прав інтелектуальної власності, що мають майновий характер, можуть виступати такі суб'єкти: 1) носії виключних (майнових) прав в силу закону, в тому числі автор і його спадкоємці, роботодавець і його правонаступники; 2) носії виключних прав за авторським договором, якщо авторським договором прямо передбачена можливість передачі виключних прав.

Крім істотних умов договору застави: суть, розмір і строк виконання зобов'язання, забезпеченого заставою, опис предмета застави, в договорі необхідно передбачити інші суттєві умови:

- характеристика виключного права інтелектуальної власності і підстава його придбання, термін дії права, а також обов'язок заставодавця підтримувати існування і режим правової охорони виключних прав в межах цього строку, зокрема, сплачувати патентні мита;

- при заставі прав, придбаних за договором, всі обтяження, пов'язані з виконавцем зобов'язань за таким договором (наприклад, обов'язок сплати винагороди авторам);

- при заставі прав використання об'єктів інтелектуальної власності за ліцензійним договором, крім вказівки ліцензіара, явно виражену згоду ліцензіара як власника виключного права на передачу в заставу прав за ліцензійним договором, а також основні умови ліцензійного договору (обсяг наданих в користування прав, територія дії, види товарів, робіт і послуг щодо товарного знака).

Нагальне питання в заставних правовідносинах пов'язане з можливістю звернення стягнення на предмет застави і в разі невиконання боржником зобов'язання отримання задоволення з вартості заставленого майна переважно перед іншими кредиторами заставодавця. Основою для ефективної дії заставного законодавства щодо виключних прав інтелектуальної власності є наявність дієвого механізму звернення стягнення на такі права. За відсутності механізму звернення стягнення на виключні права або механізму переуступки виключних прав заставодавцем заставодержателю, застава виключних прав не матиме практичного значення. Хоча саме право застави виникає з моменту укладення договору застави, заставодержатель власне не набуває прав на предмет застави. У разі, коли зобов'язання, забезпечене заставою, невиконане або виконане неналежним чином, заставодержатель лише набуває право звернення стягнення на предмет застави [198].

За частиною першою ст. 573 ЦК України в силу застави кредитор (заставодержатель) має право у разі невиконання боржником (заставодавцем) зобов'язання, забезпеченого заставою, одержати задоволення за рахунок

заставленого майна переважно перед іншими кредиторами цього боржника, якщо інше не встановлено законом (право застави). Положеннями ст. 589 ЦК України визначено, що у разі невиконання зобов'язання, забезпеченого заставою, заставодержатель набуває право звернення стягнення на предмет застави. Стаття 590 ЦК України визначає, що звернення стягнення на предмет застави здійснюється за рішенням суду, якщо інше не встановлено договором або законом. Крім того, відповідно до ч. 6 ст. 20 Закону України «Про заставу» звернення стягнення на заставлене майно здійснюється за рішенням суду або третейського суду, на підставі виконавчого напису нотаріуса, якщо інше не передбачене законом або договором застави. Звернення стягнення на заставлене майно державного підприємства (підприємства, не менше п'ятдесяти відсотків акцій (часток, паїв) якого є у державній власності) здійснюється за рішенням суду. Реалізація заставленого майна, на яке звернено стягнення, проводиться державним виконавцем, приватним виконавцем на підставі виконавчого листа суду або наказу господарського суду, або виконавчого напису нотаріусів у встановленому порядку, якщо інше не передбачено цим Законом чи договором [200].

Позасудове врегулювання питання зі зверненням стягнення на предмет застави можливо на підставі договору, укладеного між кредитором і боржником, який може передбачати інші способи задоволення вимог кредитора за рахунок предмета застави, відмінні від передбачених законом. Такий договір може бути укладений як у вигляді окремого документа, так і у вигляді застереження в договорі застави. Причому укласти його сторони можуть на будь-якій стадії до винесення судом рішення про звернення стягнення на предмет застави. Як правило, такий договір передбачає передачу кредитору права власності на предмет застави за рахунок виконання основного зобов'язання, або право кредитора продати предмет застави від свого імені третій особі. Варто звернути увагу на те, що найчастіше реалізація прав кредитора на заставу майнових прав інтелектуальної власності проводиться у

позасудовому порядку. Одним з найважливіших умов домовленості про позасудовий порядок звернення стягнення на заставлене майно є визначення способів реалізації закладеного майна. Тут виникає питання про розмежування понять передачі авторського права і дозволу використовувати об'єкт авторського права, що має принципове значення для договорів застави авторського права і є одним з наріжних моментів застосування застави майнових прав інтелектуальної власності. Найбільш яскраво це проявляється при реалізації прав заставодержателя у разі звернення стягнення на предмет застави. Тому, з метою спрощення позасудового порядку вирішення спору в договорі можна визначити спосіб звернення стягнення на предмет застави. Таким способом звернення стягнення можна визначити ліцензійний договір. Перехід прав використання об'єктів інтелектуальної власності здійснюється з укладенням договору про заміну сторони в ліцензійному договорі або нового ліцензійного договору. При цьому підставою для реєстрації прав на майнові права інтелектуальної власності встановлено ліцензійний договір. Щоб не виникло труднощів з укладення ліцензійного договору, можна в договорі застави майнових прав інтелектуальної власності визначити момент набрання чинності ліцензійного договору (прив'язавши такий момент до невиконання основного зобов'язання). Можна виділити два способи передачі виключних прав: шляхом уступки і за допомогою надання дозволу використовувати об'єкт авторського права на підставі договору про передачу виняткових прав або договору про передачу невиключних прав. Відповідно до ст. 15 Закону України «Про авторське право і суміжні права» майнові права автора (чи іншої особи, яка має авторське право) можуть бути передані (відчуження) іншій особі згідно з положеннями ст. 31 Закону, після чого особа стає суб'єктом авторського права. Згідно з ч. 1 ст. 31 Закону автор (чи інша особа, яка має авторське право) може передати свої майнові права будь-якій особі повністю або частково. Передача оформляється авторським договором. Стаття 1107 ЦК України також встановлює, що розпорядження майновими правами інтелектуальної власності

здійснюється, в тому числі і на підставі договору про передачу виключних майнових прав інтелектуальної власності, іншого договору про розпорядження майновими правами інтелектуальної власності чи ліцензії на використання об'єкта права інтелектуальної власності, ліцензійного договору [198]. Ще одним способом звернення стягнення на предмет застави про який згадувалося вище є визнання за заставодержателем права власності на предмет застави. Правовою підставою для реєстрації права власності заставодержателя на майно, яке є предметом застави, є договір про задоволення вимог заставодержателя або відповідне застереження в договорі застави [201].

В тому разі, якщо стягнення на майнове право інтелектуальної власності відбулося за рішенням суду, звернення такого стягнення відбувається в порядку, встановленому для виконання судових рішень, відповідно до Закону України «Про виконавче провадження».

Так, за ст. 10 Закону України «Про виконавче провадження» заходами примусового виконання рішень є звернення стягнення на кошти, цінні папери, інше майно (майнові права), корпоративні права, майнові права інтелектуальної власності, об'єкти інтелектуальної, творчої діяльності, інше майно (майнові права) боржника, у тому числі якщо вони перебувають в інших осіб або належать боржникові від інших осіб, або боржник володіє ними спільно з іншими особами [202].

Перш за все, варто звернути увагу на те, що в разі задоволення судом позову про звернення стягнення на предмет застави в рішенні суду наголошується спосіб реалізації предмета застави, шляхом проведення публічних торгів. Згідно зі ст. 25 Закону України від 02 жовтня 1992 року №2654-ХІІ «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень» у разі задоволення судом позову про звернення стягнення на предмет забезпечувального обтяження в рішенні суду зазначається спосіб реалізації предмета забезпечувального обтяження шляхом проведення публічних торгів або із застосуванням однієї з процедур, передбачених ст. 26 цього Закону,

положеннями якої передбачено такий спосіб звернення стягнення на предмет застави, як продаж обтяжувачем предмета забезпечувального обтяження шляхом укладення договору купівлі-продажу з іншою особою-покупцем. За загальним правилом передбачається, що реалізація заставленого майна провадиться спеціалізованими організаціями з аукціонів (публічних торгів), якщо інше не передбачено договором, а державних підприємств та відкритих акціонерних товариств, створених у процесі корпоратизації, всі акції яких перебувають у державній власності, – виключно з аукціонів (публічних торгів).

Зауважимо, що порядок звернення стягнення на заставлене майно та способи, які обирались кредитором були неодноразово за різними категоріями справ предметом перегляду вищими судовими інстанціями. Наприклад, питання чи можливо визнавати право власності за іпотекодержателем на предмет іпотеки за рішенням суду, що мало місце в судовій практиці, незважаючи на те, що стаття 37 Закону України «Про іпотеку» не містить можливості визнання права власності на предмет іпотеки за іпотекодержателем за рішенням суду, неодноразово виникало в судовій практиці та в остаточному підсумку було вирішено Верховним Судом в постанові № 14-38цс18 від 21 березня 2018 року, а до цього вирішувалося Верховним Судом України в межах провадження № 6-1388цс16 постановою від 24.05.2017 р., а ще раніше аналогічна правова позиція висловлювалась Верховним Судом України у постанові від 14 вересня 2016 року у справі № 6-1219цс16.

На практиці перехід майнових прав інтелектуальної власності, на які звернено стягнення у виконавчому провадженні, відбувається у такі способи: - шляхом проведення електронних торгів (як торгів за фіксованою ціною, так і електронних торгів із підвищенням ціни продажу); - шляхом передачі стягувачу за ціною третіх електронних торгів або за фіксованою ціною. Реалізація майнових прав боржника з електронних торгів оформлюється протоколом електронних торгів, який формується після повного розрахунку переможця за придбане майно (у тому числі сплати винагороди організатору) на підставі

протоколу про проведення електронних торгів та платіжного документа, що підтверджує сплату додаткової винагороди організатору (у випадку, якщо майно реалізувалося за ціною вищою за стартову), виконавець протягом п'яти робочих днів складає акт про проведені електронні торги та оформлює його згідно з вимогами пп. 4, 5 Порядку реалізації арештованого майна [203]. Акт про проведені електронні торги виконавець видає або надсилає переможцеві електронних торгів не пізніше наступного робочого дня з дня його затвердження, а його копію - стягувачу, боржнику та через особистий кабінет приватного виконавця в системі електронних торгів - організатору торгів. Чинним Порядком передбачено, що акт про проведені торги за фіксованою ціною підтверджує виникнення права власності у особи, що придбала рухоме майно, а акт про проведені електронні торги є документом, що підтверджує виникнення права власності на придбане майно у особи, що придбала рухоме майно. Частиною дев'ятою ст. 61 Закону України «Про виконавче провадження» визначено, що постанова про передачу майна стягувачу в рахунок погашення боргу та акт про таку передачу є підставами для подальшого оформлення стягувачем права власності на передане майно. Зазвичай перехід прав на об'єкти інтелектуальної власності не потребує додаткового оформлення, однак, якщо в силу вимог законодавства права на деякі об'єкти обліковуються в державних реєстрах, акт про проведені електронні торги або постанова виконавця разом з актом про передачу об'єкта майнових прав інтелектуальної власності стягувачу є підставами для внесення відповідних записів у державних реєстрах. Акт про проведені електронні торги, акт про проведені торги за фіксованою ціною, постанова виконавця про передачу майна стягувачу в рахунок погашення боргу та акт про таку передачу слід вважати достатньою підставою для внесення записів про перехід майнових прав до набувача у державні реєстри. Державною реєстрацією переходу майнових прав, на які було звернуто стягнення у виконавчому провадженні, займається набувач таких прав. У ході виконання такої державної реєстрації

набувачеві може знадобитися сприяння виконавця у формі надання на запит набувача або установи, яка веде відповідний державний реєстр, додаткових документів, які стосуються реалізації майнових прав (наприклад, виконавчий документ, акт виявлення майнових прав боржника, постанова про опис та арешт майна (коштів) боржника щодо майнових прав, заявка на реалізацію арештованих майнових прав, протокол торгів тощо) [204].

«Перехід прав», що має місце при спадкоємстві майна громадян, що померли, або при реорганізації юридичних осіб, має інший характер. В даному випадку також не потрібно здійснення фактичних (матеріальних) дій. Замість цього за допомогою здійснення саме юридичних дій правонаступник набуває права і обов'язки правопередника. Проте в цій ситуації вибуття особи з правовідношення не призводить до припинення правового зв'язку, вона зберігає свою силу і чекає заміщення суб'єкта новою особою - спадкоємцем. Права і обов'язки існують до «переходу права», в процесі його переходу і зберігаються після. Іншими словами, вибуття особи-правопередника з правовідношення не створює яких-небудь інших прав і обов'язків для особи-наступника, оскільки вони існують і не припиняють свою дію відносно їх об'єктів. Не можна не погодитися з тим, що права існують настільки довго, наскільки вони діють. При вказаних обставинах лише визначається особа, яка займе місце суб'єкта в існуючій правовій формі. В цьому випадку особа- правонаступник вступає в правовідношення, застаючи його правову конструкцію на певному етапі розвитку. Процес «переходу прав» тут безпосередньо пов'язаний з динамікою правовідношення, а саме з процесом зміни осіб, що наділені і наділяються правовим статусом суб'єкта правовідношення, що дозволяє зберегти як існуючу правову форму відношення в цілому, так і її основну цінність, а саме зміст. Тому варто погодитися з С.А. Косоруковим, який, досліджуючи суть сингулярного правонаступництва в зобов'язанні, дійшов висновку про те, що наступництво зводиться до надання динамічної характеристики такому структурному елементу зобов'язання, як його суб'єктному складу [205]. Це

дозволяє захистити форми правової взаємодії за допомогою надання їм незалежності від матеріальних чинників там, де законодавчо це зробити можливо, а також забезпечити безперервність цивільного обороту. Відповідно, не кожна ситуація переходу права пов'язана з правонаступництвом [35].

Спадкування об'єктів авторських прав має специфіку, що обумовлена змістом авторського права. Оскільки авторські права поділяються на майнові та немайнові, то до складу спадщини входять перш за все саме майнові права. Якщо йдеться про немайнові права, то виходячи з загальновизнаного їх визначення, вони не успадковуються, проте спадкоємці наділяються правами щодо захисту окремих з них. Оформлення спадкових прав на об'єкти авторського права передбачає встановлення нотаріусом наявності відповідного права у спадкодавця, його обсяг, строки їх чинності. Дії, бездіяльність нотаріуса можуть бути оскаржені в суді.

Спір між спадкоємцями щодо спадку, куди входять об'єкти права інтелектуальної власності вирішується судом. Слід зауважити, що Указом Президента України від 30.09.2017 року було створено Вищий суд з питань інтелектуальної власності, який повинен спеціалізуватись на розгляді відповідних справ. Разом з тим, вивчення особливостей розгляду вказаних справ виходить за межі цього дослідження та становить перспективні напрямки дослідження.

ВИСНОВКИ

У **Висновках** викладено найбільш вагомі результати дисертаційного дослідження, отриманні під час його проведення, до яких належать такі:

1. Наступництво майнових прав інтелектуальної власності є повним або частковим переходом цих прав (їх частини) від носія цих прав до набувача на підставі закону або договору.

2. В ЦК України знайшов закріплення дуалістичний підхід: виключними правами визнаються лише майнові права; майнові права існують паралельно з немайними правами (ст.424).

3. Вид правонаступництва визначається підставою його виникнення, а також видом майнового права інтелектуальної власності. Зокрема, на вид наступництва впливає вид ліцензії, яка може бути видана в зв'язку з переходом майнових прав. При цьому ліцензія є документом, який підтверджує право та порядок його використання, а договір є підставою для наступництва майнових прав інтелектуальної власності.

4. За своєю цивільно-правовою природою ліцензія є одностороннім правочином, що засвідчує намір ліцензіара надати повноваження на використання об'єкта інтелектуальної власності в обсязі, визначеному ліцензією. Тому у випадку її оформлення як окремого документа, для чинності ліцензії достатньо волевиявлення ліцензіара, спрямованого на надання прав на використання результату творчості іншій особі. Згода ліцензіата у такому разі не вимагається. Проте, якщо ліцензія є складовою іншого цивільно-правового договору, надання їй юридичної сили потребує волевиявлення обох сторін договору.

5. Цивільний договір є найбільш поширеною підставою для наступництва прав на об'єкти інтелектуальної власності. Саме договір дозволяє найбільш повно узгодити інтереси власника та користувача об'єктом інтелектуальної власності, передбачивши особливості його використання

конкретним суб'єктом. Договір про передання майнових прав інтелектуальної власності є єдиною договірною конструкцією, згідно з якою відбувається відчуження (передача) майнових прав інтелектуальної власності.

6. Оскільки використання об'єкта інтелектуальної власності можливе лише на підставі договору користувача з власником зазначеного об'єкта, то від змісту договору і залежить обсяг прав, що набуває наступник власника об'єкту інтелектуальної власності, і тип наступництва.

7. Ліцензія та ліцензійний договір співвідносяться таким чином: ліцензія - це правопідтверджуючий документ, а ліцензійний договір – це юридичний факт (підстава) для переходу майнових прав інтелектуальної власності.

8. Дослідження випадків переходу майнових прав (як-то: спадкування, внесення майнових прав до статутного капіталу, перехід майнових прав у разі реорганізації юридичних осіб) свідчить про часткове (сингулярне) наступництво цих прав.

9. Специфіка виключних прав впливає на особливості відносин щодо розпорядження виключними правами, а також обумовлює специфіку захисту виключних прав.

10. Вкладом до статутного капіталу господарського товариства виступає не сам по собі об'єкт інтелектуальної власності і не охоронний документ (патент, свідоцтво), а майнові права інтелектуальної власності на відповідний об'єкт. У разі внесення майнових прав інтелектуальної власності до статутного капіталу господарського товариства, останнє стає власником прав на відповідний об'єкт тільки на підставі укладеного договору про передачу (відчуження) майнових прав інтелектуальної власності на такий об'єкт.

11. Право на недоторканність і цілісність твору, створеного за замовленням, належить замовникові. Наявність між роботодавцем та працівником трудового договору не означає автоматичного визнання за роботодавцем майнового права на об'єкт інтелектуальної власності. Для того,

аби цей об'єкт вважався власністю роботодавця, необхідно укласти окремий договір, в якому про це буде зазначено. Якщо ж такого договору не буде, то вважається, що об'єкт інтелектуальної власності належить працівнику і роботодавцю спільно.

12. Законодавець не визначає, яким саме чином повинні бути оформлені повноваження осіб, зазначених у ч.2 ст.439 ЦК України. Але виходячи з природи відносин, пов'язаних з правом інтелектуальної власності, у випадку уповноваження автором певної особи на охорону твору, автор повинен укласти з цією особою цивільно-правовий договір або зробити відповідне розпорядження у заповіті. У разі якщо автором не визначено таку особу, обов'язок охороняти недоторканність твору повинен переходити до спадкоємців автора на підставі прямої вказівки закону.

13. Допустимими доказами належності авторських прав можуть бути різні документи, в тому числі висновки, надані науковими чи експертними установами, укладені спадкодавцем ліцензійні договори про використання власного твору, договори про відчуження виключних прав або їх частини.

14. У разі реорганізації юридичної особи визначення обсягу майнових прав та наступництва, що переходить від однієї особи до іншої, повинно здійснюватися на підставі відповідного договору з урахуванням розподільчого балансу та передавального акту.

15. Найбільш ефективним способом позасудового захисту прав кредитора у разі звернення стягнення на майнові права інтелектуальної власності як предмету договору застави є укладення договору, зокрема, про заміну сторони в ліцензійному договорі або нового ліцензійного договору.

16. У випадку наступництва в патентних виключних правах вважається необхідним такий розподіл: патент як папір, що встановлює право, переходить одній з юридичних осіб, що утворилися, і на цю юридичну особу, в тому випадку, якщо інша юридична особа, що вийшла в результаті реорганізації, виявить бажання продовжувати виробничу діяльність у цьому напрямі,

накладається обов'язок видати іншій юридичній особі безвідплатну ліцензію на увесь термін дії патенту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вахонєва Т.В. Поняття права інтелектуальної власності та його складові. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2015. № 6. С. 24-32.
2. Кохановська О.В. Загальна характеристика права інтелектуальної власності. Цивільне право України: підручник: в 2-х т. /С.М. Бервено, А.В. Васильєва, М.К. Галянтич та ін.; за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнєцової, Р.А. Майданика. 3-те вид., перероб. і допов. К.: Юрінком-Інтер, 2010. С.800-832 (глава 38).
3. Особисті немайнові права інтелектуальної власності творців: монографія /Л.С. Нецька, О.М. Піцан, М.К. Галянтич та ін. за заг. ред. В.В. Луця. Тернопіль: Підручники і посібники, 2007. 256 с.
4. Харитонов Є.О., Давидова І.В. Цивільне законодавство України в умовах адаптації до приватного права ЄС: навчальний посібник /[авт. кол.]; за заг. ред. Є.О. Харитонова, К.Г. Некіт. Одеса: Юридична література, 2017. 308 с.
5. Харитонova О.І., Харитонов Є.О. Право інтелектуальної власності: підручник /[О.І. Харитонova, Є.О. Харитонов, Т.С. Ківалова та ін.]; за заг. ред. О.І. Харитонovoї. К.: Юрінком Інтер, 2017. 540 с.
6. Право інтелектуальної власності: Академічний курс /За ред. О.А. Підпригори, О. Д. Святоцького. Вид. друге, перероб. та доповн. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. 620 с.
7. Підпригора О.А. Право інтелектуальної власності України: навч. посіб. для студ. юрид. вузів і фак. ун-тів /О.А. Підпригора, О.О. Підпригора. К.: Юрінком Інтер, 1998. 338 с.
8. Право інтелектуальної власності: Підручник для студ. вищ. навч. закл. /За ред. О.А. Підпригори, О.Д. Святоцького. К. «Форум», 2002. 240 с.

9. Сандул В.А. Гносеологічно-правова характеристика інтелектуальної власності. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2011. Вип. 7. С. 238-242.
10. Шишка Р.Б. Охорона права інтелектуальної власності: авторсько-правовий аспект: монографія. Х.: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. 368 с.
11. Зенин И.А. Гражданское и торговое право капиталистических стран: монография. М.: Изд-во МГУ, 1992. 192 с.
12. Богуславский М.М. Патентные вопросы в международных отношениях: международно-правовые проблемы изобретательства: монография. М.: Изд-во Академии наук СССР, 1962. 319 с.
13. Тархов В.А. Собственность и право собственности: монография /3-е изд., доп. /В.А. Тархов, В.А. Рыбаков. М.: Юрист, 2007. 130 с.
14. Косинков В.В. Наследование интеллектуальных прав: дис. ...канд. юрид. наук.: 12.00.03. Саратов, 2017. 224 с.
15. Липчик Д. Авторское право и смежные права: монография; пер. с фр.; предисл. М.Федотова. М.: Ладомир; Изд-во ЮНЕСКО, 2002. 794 с.
16. Вірченко В.В. Еволюція теоретичних уявлень про зміст та джерела економічних відносин у галузі авторського права *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Серія: Економіка. 2013. С. 115-119.
17. Кухар В.І. Юридична природа права інтелектуальної власності: врахування при вирішенні спорів /В.І. Кухар, В.В. Афанасьєв, В.І. Жуков. *Вісник господарського судочинства*. 2005. №3. С.184-185.
18. Шершеневич Г.Ф. Учебник русского гражданского права (по изданию 1907 г.) /Вступительная статья Е.А. Суханова: учебник. М.: Спарк, 1995. 556 с.
19. Дозорцев В.А. Интеллектуальные права: Понятие. Система. Задачи кодификации: сб. ст.; Исслед. Центр част. права. М.: Статут, 2003. 416 с.

20. Цивільне право: підручник.: у 2 т. /В.І. Борисова, Л.М. Баранова, Т.І. Бегова та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. Х.: Право, 2011. Т. 1. 656 с.
21. Право інтелектуальної власності: підручник /О.І. Харитонова, Є.О. Харитонов, Т.С. Ківалова та ін.; за заг. ред. О.І. Харитонової. К.: Юрінком Інтер, 2017. 540 с.
22. Landes W. An Economic Analysis of Copyright Law /Landes W., Posner R. *J. of Legal Studies*. 1989. tfa 18. 364 p.
23. Горбова Н.А. Теорії інтелектуальної власності: до постановки питання. *Вісник Запорізького національного університету*. Юридичні науки. 2015. №1(2). С. 16-22. Режим доступу: URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_Jur_2015_1%282%29__4
24. Nosick, R. (1974), *Anarchy, State and Utopia*, New York: Basic Books, 367 p.
25. Hughes, J. (1998), *The Philosophy of Intellectual Property*, Georgetown Law J, no. 77. 299 p.
26. Кант И. Критика чистого разума; перевод с нем. Н. Лосского. М.: Мысль, 1994. 591 с.
27. Гегель Г. Философия права: монография. М.: Мысль, 1990. 524 с.
28. Горбова Н.А. Теорії інтелектуальної власності: до постановки питання. *Вісник Запорізького національного університету*. Юридичні науки. 2015. № 1(2). С. 16-22. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_Jur_2015_1%282%29__4
29. Иоффе О.С. Развитие цивилистической мысли в СССР: монография. Ч.1. Л., 1975. 160 с.
30. Яркіна Н.Є. Цивільне право: підручник.: у 2 т. /В.І. Борисова, Л.М. Баранова, Т.І. Бегова та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. Х.: Право, 2011. Т. 1. 656 с.

31. Бондаренко С.В. Авторське право та суміжні права: навчальний посібник. К.: Ін-т інтел. власн. і права, 2008. 288 с.
32. Бельтюкова Є.М. Авторські права на службовий твір. *Актуальні питання розвитку права та законодавства: наукові дискусії*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (15-16 грудня 2017 р., м. Львів). 2017. С. 43-35.
33. Базилевич В.Д. Інтелектуальна власність: підручник. К.: Знання, 2006. 463 с.
34. Цивільне та сімейне право України: підручник /В.В. Дудченко, О.С. Адамова, І.Г. Бабич Є.О. та ін.; за ред. Є.О. Харитонова, Н.Ю. Голубевої. К.: Правова єдність, 2009. 968 с.
35. Каширский С.С. Преемство прав и обязанностей в гражданском правоотношении: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Н. Новгород, 2015. 200 с.
36. Покровский И.А. Основные проблемы гражданского права: монография. М.: Статут, 1998. 353 с.
37. Римское частное право: Учебник /Под.ред. проф. И.Б. Новицкого и проф. И.С. Перетерского. М.: Моск. гос. ун-т, юрид. фак., М.: Зерцало-М, 2008. 560 с.
38. Черниловский З.М. Лекции по римскому частному праву. М., 1991. 208 с.
39. Гамбаров Ю.С. Гражданское право. Общая часть Под ред. и с предисл. В.А. Томсинова. М., 2003. 816 с.
40. Васильев Г.С. Переход права собственности на движимые вещи по договору: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. СПб, 2006. 237 с.
41. Кафтайлова Е.В., Ручкин О.Ю., Трунцевский Ю.В. Реорганизация юридических лиц (правовые основы): научно-практическое пособие. М.: Юрист, 2010. 116 с.

42. Победоносцев К.П. Курс гражданского права. Первая часть: Вотчинные права: учебник /под редакцией и с предисловием В.А. Томсинова. М.: Издательство «Зерцало», 2003. 768 с.
43. Емельянцев В.П. Универсальное правопреемство в гражданском праве: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. М., 2005. 210 с.
44. Советское гражданское право. Том I: учебник: в 2 т. /В.Г. Вердников, Ю.С. Червоный, М.И. Брагинский и др.; под ред. В.А. Рясенцева. 2-е изд. пер. и доп. Москва: Юридическая литература, 1975. 557 с.
45. Грибанов В.П. Пределы осуществления и защиты гражданских прав: монография. М.: Статут, 2000. 411 с.
46. Новицкий И.Б., Лунц Л.А. Общее учение об обязательстве: монография. М.: Государственное издательство юридической литературы. 1950. 416 с.
47. Черепахин Б.Б. Труды по гражданскому праву. М.: Статут, 2001. 479 с.
48. Гражданское право: В 2 т. Том I: учебник /В.С. Ем, И.А. Зенин, Н.И. Коваленко и др.; отв. ред. Е.А. Суханов. 2-е изд., перераб. и доп. М.: Издательство БЕК, 1998. 816 с.
49. Мартышкин СВ. Понятие и признаки реорганизации юридических лиц: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Самара, 2000. 225 с.
50. Кулакова А.И. Наследственное преемство по закону в Российской Федерации: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. М.: РГБ, 2005. 209 с.
51. Красавчиков О.А. Юридические факты в советском гражданском праве: монография. М.: Госюриздат, 1958. 182 с.
52. Ягельницкий А.А. Категория правопреемства в российском гражданском праве: дисс. ...канд.. юрид. наук: 12.00.03. М., 2011. 263 с.

53. Латыев А.Н. Вещные права в гражданском праве: понятие и особенности правового режима: дисс. ... канд. юрид. наук. Екатеринбург, 2004. 175 с.
54. Стальгевич А.К. Некоторые вопросы теории социалистических правовых отношений. *Советское государство и право*. 1957. № 2. С. 31.
55. Белов В.А. Сингулярное правопреемство в обязательстве: монография. М.: Центр ЮрИнфоР, 2002. 298 с.
56. Валах В.В. Відмежування правонаступництва від суміжних явищ у цивільному праві. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Право. 2015. Випуск 30. Том 1. С.114-118.
57. Ромовська З.В. Українське цивільне право. Загальна частина: Академічний курс: підручник. Видання друге, доповнене. К.: Алерта, КНТ; ЦУЛ, 2009. 594 с.
58. Цивільне право України (в запитаннях та відповідях): навчальний посібник /Харитонов Є.О., Харитонova О.І., Дрішлюк А.І. та ін.; за ред. Є.О. Харитонova, А.І. Дрішлюка, О.М. Калітенко. Видання третє, перероблене та доповнене. Х.: ТОВ «Одіссей», 2005. 576 с.
59. Генкин Д.М. Право собственности в СССР: учебник. М.: Госюриздат, 1961. 222 с.
60. Гревцов Ю.И. Проблемы теории правового отношения: монография. Л.: Изд-во ЛГУ, 1981. 82 с.
61. Ткаченко Ю.Г. Методологические вопросы теории правоотношения: монография. М.: Юрид. лит., 1980. 176 с.
62. Халфина Р.О. Общее учение о правоотношении: монография. М.: Юрид. лит., 1974. 340 с.
63. Мейер Д.И. Русское гражданское право: В 2-х ч. М.: Статут, 2000. По испр. и доп. 8-му изд., 1902. Изд. 2-е, испр. 831 с.

64. Гражданское право: учебник для вузов В 2-х т. Т.1 /под общ. ред. Т.И. Илларионовой, Б.М. Гонгало, В.А. Плетнева. М.: НОРМА-ИНФРА-М, 2001. 464 с.
65. Циппеліус Р. Філософія права: пер. з нім. К.: Тандем, 2000. 300 с.
66. Шапп Я. Система германского гражданского права: пер. с нем. М.: Междунар. отношения, 2006. 360 с.
67. Казанцев М.Ф. Концепция гражданско-правового договорного регулирования: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.03. Екатеринбург, 2008. 44 с.
68. Примаков Т.К. Институт договора: теоретико-правовые вопросы. Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01. М., 2008. 50 с.
69. Правова доктрина України (у п'яті томах). Том 3. Доктрина приватного права України. За заг. ред. Н.С. Кузнецової. Харків: Право, 2013. 760 с.
70. Боднар Т.В. Договірні зобов'язання в цивільному праві: загальні положення: навчальний посібник. К.: Юстініан, 2007. 280 с.
71. Луць А.В. Свобода договору в цивільному праві: навчальний посібник. К.: Школа, 2004. 160 с.
72. Луць В.В. Контракти в підприємницькій діяльності: навчальний посібник [2-е вид., перероб і доп.]. К.: Юрінком-Інтер, 2008. 576 с.
73. Погрібний С.О. Механізм та принципи регулювання договірних відносин у цивільному праві України: монографія. К.:Правова єдність, 2009. 304 с.
74. Примаков Т.К. Институт договора: теоретико-правовые вопросы монографія. М.: НОТА БЕНЕ, 2009. 498 с.
75. Прядко О.С. Щодо питання понятійної багатозначності договору. *Держава і право*. 2002. Вип. 16. С.210-212.

76. Луць В.В., Великанова М.М. Договори в цивільном управі України: навч. посіб. Київ: ЮрінкомІнтер, 2016. 264 с.
77. Договір як універсальна правова конструкція: монографія /А.П. Гетьман, В.І. Борисова, О.П. Євсєєв та ін.; за ред. А.П. Гетьмана, В.І. Борисової. Х.: Право, 2012. 432 с.
78. Прилуцкий Р.Б. Договір та звичай як джерела господарського і цивільного права України. *Часопис Академії адвокатури України*. (4'2012). №17. С. 101-109.
79. Дришлюк А.И. Место договора в системе источников гражданского права Украины. *Leges et Vita*. 2014. №7/3 (271). С. 23-26.
80. Цивільне право: підручник.: у 2 т. /В.І. Борисова, Л.М. Баранова, Т.І. Бегова та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. Х.: Право, 2011. Т. 2. 816 с.
81. Корнихин С.В. Преемство в исключительных правах по российскому гражданскому законодательству: дисс. ... канд. юр. наук: 12.00.03. Москва, 2007. 214 с.
82. Бентли Л., Шерман Б. Право интеллектуальной собственности: Авторское право /пер. с англ. В.Л. Вольфсона. СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2004. 535 с.
83. Харитонов Є.О., Дрішлюк А.І. Цивільне право України. Елементарний курс: навчальний посібник. Суми: ВТД Університетська книга, 2006. 352 с.
84. Крижна В.М., Яроцький В.Л. Цивільне право: підручник.: у 2 т. /В.І. Борисова, Л.М. Баранова, Т.І. Бегова та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. Х.: Право, 2011. Т. 2. 816 с.
85. Коссаk В.М., Якубовський І.Є. Право інтелектуальної власності: підручник. К.: Істина, 2007. 206 с.

86. Бельтюкова Є.М. Правова природа ліцензії на використання об'єктів права інтелектуальної власності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2017. №47. Т. 1. С. 101-103.

URL http://www.visnyk-juris.uzhnu.uz.ua/file/No.47/part_1/24.pdf

87. Кирилюк А.В. Право інтелектуальної власності: підручник /О.І. Харитонова, Є.О. Харитонов, Т.С. Ківалова та ін.; за заг. ред. О.І. Харитонової. К.: Юрінком Інтер, 2017. 540 с.

88. Бажанов В.О. Загальна характеристика ліцензійного договору. Цивільне, підприємницьке, господарське та трудове право. Європейські перспективи. 2013. № 11. С.125-131.

89. Макода В.Є. Договірне право України. Особлива частина: навчальний посібник /Т.В. Боднар, О.В. Дзера, Н.С. Кузнєцова та ін. за ред. О.В. Дзери. К.: Юрінком Інтер, 2009. 1200 с.

90. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: У 2 т. /За відповід. ред. О.В. Дзери (кер. авт. кол.), Н.С. Кузнєцової, В.В. Луця. К.: Юрінком, Інтер, 2005. Т. I. 832 с.

91. Моргунова Е.А. Права на результаты интеллектуальной деятельности и средства индивидуализации: Комментарий к части четвертой Гражданского кодекса Российской Федерации (постатейный) /Е.А. Моргунова, В.В. Погуляев, Н.П. Корчагина /Под общ. ред. Е.А. Моргуновой. М.: Юстицинформ, 2010. 656 с.

92. Понікаров В.Д. Авторські права та інтелектуальна власність: підручник /Понікаров В.Д., Єрмоленко О.О., Медведєв І.А. Х.: ВД «ІНЖЕК», 2008. 304 с.

93. Підпригора О.О. Ліцензійний договір та франчайзинг: порівняльний аналіз суттєвих вимог /О.О. Підпригора, Я.О. Сидоров. *Вісник Запорізького державного університету*. 2003. №1. С.72.

94. Постанова Пленуму Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності» від 17.10.2012 року № 12. Режим доступу: URL: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12/page3/print?text=%EB%B3%F6%E5%ED%E7%B3)

12/page3/print?text=%EB%B3%F6%E5%ED%E7%B3

95. Ухвала Вищого адміністративного суду України від 21 травня 2013 року. Режим доступу: URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/31368171>

96. Цивільне право України. Особлива частина: підручник /за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнєцової, Р.А. Майданика. 3-тє вид., перероб. і допов. К.: Юрінком Інтер, 2010. 1176 с.

97. Дозорцев В.А. О мерах по развитию рынка интеллектуальных продуктов. *Законодательство и экономика*. 1998. №7. С.9.

98. Дмитришин В.С. Правова природа та класифікація ліцензій на використання об'єктів права інтелектуальної власності. *Адвокат*. 2010. № 6. С. 18-23.

99. Мельник О. Договори у сфері інтелектуальної власності за новим Цивільним кодексом України. *Підприємництво, господарство і право*. 2003. №9. С. 7-13.

100. Недогібченко Є.Г. Ліцензія на використання об'єктів інтелектуальної власності. Режим доступу: URL: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/node/2793/tezypoltavanedogibchenko29022016.pdf>

101. Харитонов Є.О., Харитонova О.І., Дрішлюк А.І. Добровільне представництво у цивільному праві України: монографія. Київ: Істина, 2007. 176 с.

102. Алексеев С.С. Избранное. Наука права. Общесоциальные проблемы. Публицистика. Москва: Статут, 2003. 480 с.

103. Семенюк О.С. Ліцензійний договір як одна із форм складних об'єктів інтелектуальної власності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2014. №9-1. С.134-137.

104. Право інтелектуальної власності: науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України /М.В. Паладія, Н.М. Мироненко, В.О. Жарова. К.: Парламентське вид-во, 2006. 432 с.

105. Супруненко А.М. Зобов'язальне право України: підручник /Безклубий І.А., Бервенко С.М., Васильєва В.А. та ін.; за ред. Харитонova Є.О., Голубєвої Н.Ю. К.: Істина, 2011. 848 с.

106. Бажанов В.О. Договір про створення за замовленням і використання об'єкта авторського права в цивільному праві України. *Право і суспільство*. 2014. №6-1. С.62-67.

107. Бельтюкова Є.М. Договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності. *Місце юридичних наук у формуванні правової культури сучасної людини: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (22-23 грудня 2017 р., м. Запоріжжя)*. Запоріжжя: Запорізька міська організація «Істина», 2017. С. 122-125.

108. Рішення Голосіївського районного суду міста Києва від 01.10.2015 року у справі за позовом ТОВ «ВТС КОНСАЛТИНГ» до ОСОБА_1, третьої особи - ТОВ «Реновейшен Компані Україна» про припинення порушення виключних майнових прав інтелектуальної власності на літературний твір. Режим доступу: URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/52726541>

109. Рішення Апеляційного суду Львівської області від 06.10.2017 року в справі за позовом ОСОБА_3, ОСОБА_5, ОСОБА_9, ОСОБА_10 до ПАТ «Укртрансгаз» в особі філії «Управління магістральних газопроводів «Львівтрансгаз», третя особа ТОВ «Українська академія дизайну» про стягнення з ПАТ «Укртрансгаз» на користь ОСОБА_3 компенсації за порушення виключного майнового авторського права на використання

службових творів. Режим доступу: URL:
<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/69513921>

110. Кулініч О.О., Романадзе Л.Д. Право інтелектуальної власності: навчальний посібник/О.О. Кулініч, Л.Д. Романадзе. О.: Фенікс, 2011. 492 с.

111. Аникин А.С. Содержание и осуществление исключительных прав: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. М.: Академия народного хозяйства при Правительстве РФ, 2008. 239 с.

112. Шимон С.І Теорія майнових прав як об'єктів цивільних правовідносин: монографія. К.: Юрінком Інтер, 2014. 664 с.

113. Бельтюкова Є.М. Право інтелектуальної власності: підручник /О.І. Харитонов, Є.О. Харитонов, Т.С. Ківалова та ін.; за заг. ред. О.І. Харитонові. – К.: Юрінком Інтер, 2017. С. 332-225.

114. Кодинець А. Договірні відносини у сфері передання майнових прав інтелектуальної власності. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2/2015. С.5-13.

115. Еннан Р.Є. Договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності. Zobov'yazальне право України: підручник /Безклубий І.А., Бервенко С.М., Васильєва В.А. та ін.; за ред. Харитонов Є.О., Голубєвої Н.Ю. К.: Істина, 2011. С.631-634 (параграф 3).

116. Цивільне право України: Договірні та не договірні зобов'язання: підручник /С.С. Бичкова, І.А. Бірюков, В.І. Бобрик та ін.; за ред. С.С. Бичкової. 3-тє вид., змін. та допов. К.: Алерта, 2014. 496 с.

117. Ільков В.В. Zobov'yazальне право України: підручник /Безклубий І.А., Бервенко С.М., Васильєва В.А. та ін.; за ред. Харитонов Є.О., Голубєвої Н.Ю. К.: Істина, 2011. С.643.

118. Тверезенко О.О. Класифікація договорів у сфері інтелектуальної власності. *Право України*. 2011. №3. С.139-148.

119. Майданик Л.Р. Колективне управління майновими авторськими та суміжними правами за цивільним законодавством України: монографія. К.: Алерта, 2013. 248 с.

120. Право інтелектуальної власності: підручник /[О.І. Харитонova, Є.О. Харитонов, Т.С. Ківалова та ін.]; за заг. ред. О.І. Харитонovої. К.: Юрінком Інтер, 2017. 540 с.

121. Бельтюкова Є.М. Договір колективного управління майновими авторськими і суміжними правами. *Актуальні проблеми правових наук в євроінтеграційному вимірі*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (15-16 грудня 2017 р., м. Харків). Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2017. С. 41-43.

122. Бажанов В. Договір про колективне управління майновими авторськими правами в Україні. *Юридичний вісник*. 2014. №5. С.96-100.

123. Право інтелектуальної власності: Академічний курс: підруч. для студ. вищих навч. закладів /за ред. О.П. Орлюк, О.Д. Святоцького. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. 696 с.

124. Цивільне право України: академічний курс: підручник: у 2-х т. /упоряд. С.Є. Морозова; заг. ред. Я.М. Шевченко; Т. 2: Особлива частина /А.Ю. Бабаскін та ін. К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре» 2003. Т.2. 408 с.

125. Проект Закону України «Про колективне управління авторськими та суміжними правами». Номер, дата і сесія реєстрації: №7029-1 від 05.09.2017 року, 7 сесія VIII скликання. Режим доступу: URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62459.

126. Беляневич Е. К вопросу об источниках договорного права. *Гражданское законодательство: Статьи. Комментарии. Практика*. Вып. 27. Алматы: ЮРИСТ, 2007. С.44.

127. Бельтюкова Є.М. Договір як підстава наступництва об'єктів права інтелектуальної власності. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. №5. С. 32-34. URL: http://apnl.dnu.in.ua/5_2017/10.pdf

128. Кодинець А.О. Договірні засади внесення прав інтелектуальної власності до статутного капіталу. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія Юридичні науки. 2014. Випуск 6-1. Том 1. С.160-164.

129. Турчин Л.Я. Можливість внесення майнових прав інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок до статутного капіталу господарських товариств. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. №4. С.84-87.

130. Якубівський І.Є. Правові засади внесення майнових прав інтелектуальної власності до статутного капіталу господарського товариства. *Юридична Україна*. 2009. №3. С. 58-63.

131. Тверезенко О.О. Майнові права інтелектуальної власності як внесок до статутного капіталу господарського товариства. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2009. № 6. 2009. С. 50–59.

132. Бондаренко С.О. Права торгової марки в Україні як внесок до статутного капіталу. Режим доступу: URL: http://www.tm24.com.ua/ua/details/page_20/.

133. Кравчук В.М. Майнові права інтелектуальної власності як вклад до статутного капіталу. Режим доступу: URL: www.ligazakon.ua/content/intelekt.pptx.

134. Правові засади внесення майнових прав інтелектуальної власності до статутного капіталу господарського товариства [Електронний ресурс]. Режим доступу: URL: http://eworks.com.ua/work/6916_Pravovi_zasadi_vnesennya_mainovih_prav_intelektualnoi_vlasnosti_do_statutnogo_kapitaly_gospodarskogo_tovaristva.html

135. Ухвала Вищого спеціалізованого суду України від 16.01.2016 року №6-28413ск15 у справі за позовом про визнання недійсним заповіту. Режим доступу: URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/55053466>

136. Ухвала Вищого спеціалізованого суду України від 29 лютого 2016 року №6-38115ск15 у справі за позовом про визнання недійсним заповіту. Режим доступу: URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/56425243>

137. Барщевский М.Ю. Если открылось наследство: монография. М.: Юрид. лит., 1989. 192 с.

138. Бельтюкова Є.М. Деякі аспекти наступництва майнових інтелектуальної власності, створених у співавторстві. *Міжнародна мультідисциплінарна конференція «Ключові питання освіти та науки: перспективи розвитку для України та Польщі»* (20-21 липня 2018 р., м. Сталева Воля, Республіка Польща), Stalowa Wola: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2018. С. 8-10.

139. Победоносцев К.П. Курс гражданского права. Ч.2. Права семейные, наследственные и завещательные: учебник в 3 частях. М.: Статут, 2003. 639 с.

140. Серебровский В.И. Очерки советского наследственного права: монография. Академия наук СССР. Институт права. М.: Изд-во АН СССР, 1953. 240 с.

141. Антимонов Б.С., Граве К.А. Советское наследственное право: учебник. М.: Юр.лит., 1955. 264 с.

142. Эйдинова Э.Б. Наследование по закону и завещанию: монография/М: Юрид. лит., 1985. 110 с.

143. Стефанчук Р.О. Особисті немайнові права фізичних осіб у цивільному праві: дис. ... д-ра наук: 12.00.03. К., 2008. 242 с.

144. Басай О.В. Спадкування авторських прав. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Право». 2014. № 2(10). URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14bovsap.pdf>.

145. Яркіна Н.Е. Харьковская цивилистическая школа: грани наследственного права: монографія /И.В. Спасибо-Фатеева, О.П. Печеный, В.И. Крат и др.; под. ред. И.В. Спасибо-Фатеевой. Харьков: Право, 2016. 608 с.

146. Рішення Шевченківського районного суду міста Києва від 10.04.2013 року за позовом ОСОБА_1 до ТОВ «Видавництво Фоліо», ТОВ «Книгарня Є», ТОВ «Фудмаркет», ТОВ «Логос транс», ТОВ «Українське незалежне видавництво «Смолоскип», треті особи: ОСОБА_2, ОСОБА_3, про поновлення порушених авторських прав, припинення дій, що порушують авторське право та стягнення компенсації. Режим доступу: URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/30870903>

147. Буркацький Л.К. Спадкове право України: теорія, коментарі, практика, зразки заяв: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К.: Вид. Дім „Ін Юре”, 2008. 384 с.

148. Заїка Ю.О. Спадкове право в Україні: Становлення і розвиток: монографія. 2-ге вид. К.: КНТ, 2007. 288 с.

149. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). Т.6: Право інтелектуальної власності /за ред. проф. І.В. Спасибо-Фатеевої. Серія «Коментарі та аналітика». Х.: ФО-П Лисяк Л.С., 2011. 592 с.

150. Сергеев В.И., Марданшина А.С. Авторское право при отсутствии наследников должно принадлежать обществу. *Гражданское право*. 2006. №4. С. 18.

151. Чурпіта Г.В. Актуальні проблеми спадкового права: навч. посіб./О.О. Лов'як, С.С. Бичкова, І.А. Бірюков та ін. за заг. ред. Ю.О. Заїки, О.О. Лов'яка. К.: КНТ, ЦУЛ, 2014. 336 с.

152. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних

прав» від 04.06.2010 року за №5. Режим доступу: URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-10>

153. Кухарев О.Є. Спадкове право України: навчальний посібник. К.: Алерта, 2013. 328 с.

154. Бельтюкова Є.М. Особливості спадкування авторських прав в цивільному праві України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2017. №5. Т.1. С. 78-81

155. Володіна В. Спадкування авторських прав (огляд судової практики). *Юридичний вісник*. 2013. №2. С.119-124.

156. Сердюк В.І., Гончарова А.В. Деякі аспекти спадкування об'єктів авторського права та їх правова регламентація. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. №1. С.97-100.

157. Дюкарева К. Особисті немайнові права інтелектуальної власності співавторів творів науки. Підприємництво, господарство і право. 2017. №9. С.22-28.

158. Сергеев А.П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации: учебник. 2-е изд., перераб. и доп. М.: ТК Велби, 2004. 752 с.

159. Особисті немайнові права інтелектуальної власності творців: монографія /Л.С. Нецька, О.М. Піцан, М.К. Галянтич/за заг. ред. В.В. Луця. Тернопіль, Підручники і посібники, 2007. 256 с.

160. Никитюк П.С. Наследственное право и наследственный процесс: Проблемы теории и практики /под ред. О.В. Овчинниковой; Академия наук Молдавский ССР. Кишенев: Штиица, 1973. 258 с.

161. Рябоконт Є.О. Авторське право як об'єкт спадкового правонаступництва. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2002. №45-48. С.224-229.

162. Правові позиції Верховного Суду України: Висновки Верховного Суду України, викладені в постановах, ухвалених за результатами розгляду

заяв про перегляд судового рішення з підстави, передбаченої п. 1 ч. 1 ст. 355 Цивільного процесуального кодексу України, за II півріччя 2013 р. Режим доступу: URL: <https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0001700-14/page>

163. Тверезенко О. Договір застави майнових прав інтелектуальної власності: загальні положення. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2010. № 2. С. 57-66.

164. Гаценко О.О. Удосконалення правового регулювання питань визначення обов'язкової частки у спадщині при спадкуванні авторських прав. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2013. № 6-1 (2). С. 15.

165. Кастальский В. Совместное обладание исключительным правом. *Хозяйство и право*. 2008. № 4. С. 104-111.

166. Гаврилов Э.П. Исключительное право, принадлежащее нескольким лицам. *Хозяйство и право*. 2009. № 3. С. 59-64.

167. Сіроштан О.О. Особливості спадкування прав інтелектуальної власності особами, які мають право на обов'язкову частку у спадщині. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 3. С. 216-221. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2015_3_52

168. Аврамова О. Спадкування частки в праві інтелектуальної власності. *Юридичний радник*. №3 (87). Червень 2016.

169. Барко О.І. Актуальні питання спадкування авторських прав. Режим доступу: URL: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/MNPKEM17_152.pdf

170. Яркіна Н. Є. Окремі питання спадкування авторських прав на твір. Режим доступу: URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/10048/1/Yarkina.pdf>

171. Мананников О.В. Наследственное право России: учеб. пособие. М.: Дашков и Ко, 2004. 356 с.

172. Рубанов А.А. Наследование в международном частном праве. М.: Наука, 1972. 543 с.

173. Постатейный комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации, части четвертой /Н.Г. Валеева, К.В. Всеволожский, Б.М. Гонгало и др.; под ред. П.В. Крашенинникова. М., 2011. 926 с.

174. Закон Великобритании «Об авторском праве, промышленных образцах и патентах» 1988 года. Режим доступа: URL: <http://www.vaap.ru/articles/kanada/chto-yavlyaetsya-intellektualnoi-sobstvennost>.

175. Righting Copyright. Time. 1976. 111 p.

176. Мирзоян С. Становление и развитие авторского права США. *Интеллектуальная собственность. Авторское право и смежные права*. 2003. №1. С. 75-88.

177. Hart T., Clark S., Fazzani L. Intellectual Proper Law. 8th ed. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2013. 336 p.

178. Gendreau Y. An Emerging Intellectual Property Paradigm: Perspectives from Canada. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2009. 318 p.

179. Зенин И.А. Основы гражданского права России. М., 1993. 191 с.

180. Закон Германии «Об авторском праве» 1965 г. [Электронный ресурс]. Режим доступа: URL: http://www.copyright.ru/ru/library/zakonodatelstvo/zarubezhnoe_zakonodatelstvo/zakon_ger-manii_ob_avtorskom_prave/ (дата обращения: 8.12.2015).

181. Бельтюкова Є.М. До питання про передачу прав інтелектуальної власності до статутного капіталу господарських товариств. *Юридичний науковий електронний журнал Запорізького національного університету*. 2017. №6. С. 78-81. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2017/21.pdf

182. Братусь С. Н. Субъекты гражданского права: монография. М.: Изд-во юридической литературы, 1950. 367 с.

183. Суханов Е. А. Реорганизация акционерных обществ и других юридических лиц. *Хозяйство и право*. 1996. № 1. С. 148–152.
184. Смагина И. А. Предпринимательское право: учебное пособие. М.: Омега – Л, 2007. 288 с.
185. Сіщук Л.В. Реорганізація юридичних осіб: теоретико-правові аспекти. *Приватне право і підприємництво*. 2015. С.32-36.
186. Бельтюкова Є.М. Особливості спадкування майнових прав інтелектуальної власності. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. №7. С. 5-9. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/7/2.pdf>
187. Бельтюкова Є.М. Юридична природа права на недоторканність твору (в аспекті спадкування). *Тенденції розвитку юридичної науки в інформаційному суспільстві: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (29-30 грудня 2017 р., м. Одеса)*. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 65-67.
188. Кибенко Е. Р. Относительно определения понятия «реорганизация»: сравнительная характеристика права Украины и Европейского Союза. Режим доступа: URL: <http://ilf-ua.com/ru/publications/articles/docshow/113/>.
189. Коровайко А.В. Реорганизация хозяйственных обществ. Теория, законодательство, практика: учебное пособие. М.: Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА – ИНФРА. М), 2001. 112 с.
190. Цивільний кодекс України від 16 січня 2013 року № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №40-44. Ст. 356.
191. Про авторське право та суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 року №3792-XII (в редакції Закону № 2627-III від 11.07.2001). *Відомості Верховної Ради України*. 1994. №13. Ст. 64; 2001. № 43. Ст.214.
192. Про акціонерні товариства: Закон України від 17 вересня 2008 року №514-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2008. №50 (50-51). Ст. 384.

193. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань: Закон України від 15 травня 2003 року № 755-IV (в редакції Закону № 835-VIII від 26.11.2015). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 31. Ст. 263; 2016. № 2. Ст.17.

194. Жеков Д.В. правонаступництво як елемент реорганізації юридичної особи. *Актуальні проблеми держави і права: зб. наукових праць*. 2014. Вип. 74. С. 281-287.

195. Крушина О.Г. Залог исключительных прав: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. Москва, 2005. 155 с.

196. Шубов К. Основные аспекты залога имущественных прав (требований) в банковской практике. *Главный Бухгалтер. Банковская деятельность*. 2008. № 6. С. 11-18.

197. Нижний С.В. Застава майнових прав як спосіб забезпечення виконання зобов'язань: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2007. 25 с.

198. Кізлова О.С. Особливості застави майнових прав інтелектуальної власності за цивільним законодавством України. *Часопис цивілістики*. 2015. Вип. 18. С. 211-217.

199. Охорона інтелектуальної власності: нормативно-правові акти /За заг. ред. О.Д. Святоцького. К.: Ін Юре, 2004. 1176 с.

200. Про заставу: Закон України від 02 жовтня 1992 року № 2654-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 47. Ст. 642.

201. Довгий С.О. Охорона інтелектуальної власності в Україні /С.О. Довгий, В.О. Жаров, В.О. Зайчук та ін. Київ: Форум, 2002. 319 с.

202. Про виконавче провадження: Закон України від 02 червня 2016 року № 1404-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 30. Ст. 54.

203. Порядок реалізації арештованого майна: Наказ Міністерства юстиції України від 29.09.2016 №2831/5. *Офіційний вісник України*. 2016. № 76. Ст. 2558.

204. Носік Ю. В. Звернення стягнення на майнові права інтелектуальної власності у виконавчому провадженні: методичний посібник. К., 2017. 40 с.

205. Косоруков С.А. Основные проблемы теории и практики сингулярного правопреемства в обязательстве по российскому гражданскому праву: дис. ... канд. юрид. наук. М., 2006. 184 с.

ДОДАТОК

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Бельтюкова Є.М. Договір як підстава наступництва об'єктів права інтелектуальної власності. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. №5. С. 32-34.
2. Бельтюкова Є.М. До питання про передачу прав інтелектуальної власності до статутного капіталу господарських товариств. *Юридичний науковий електронний журнал Запорізького національного університету*. 2017. №6. С. 78-81.
3. Бельтюкова Є.М. О необходимости исследования преювства в гражданском праве Украины. *Leges et Vita: международный научно-практический правовой журнал*. 2017. №12(312). С. 19-23.
4. Бельтюкова Є.М. Договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності: цивільно-правовий аспект. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. №11. С. 19-23.
5. Бельтюкова Є.М. Правова природа ліцензії на використання об'єктів права інтелектуальної власності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2017. №47. Т. 1. С. 101-103.
6. Бельтюкова Є.М. Особливості спадкування авторських прав в цивільному праві України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юридичні науки». 2017. №5. Т.1. С. 78-81.
7. Бельтюкова Є.М. До питання про визначення поняття та природи права інтелектуальної власності в цивільному праві України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юридичні науки». 2017. №6. С. 62-65.

8. Бельтюкова Є.М. Особливості спадкування майнових прав інтелектуальної власності. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. №7. С. 5-9.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

9. Бельтюкова Є.М. Договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності. *Місце юридичних наук у формуванні правової культури сучасної людини*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (22-23 грудня 2017 р., м. Запоріжжя). Запоріжжя: Запорізька міська організація «Істина», 2017. С. 122-125.

10. Бельтюкова Є.М. Авторські права на службовий твір. *Актуальні питання розвитку права та законодавства: наукові дискусії*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (15-16 грудня 2017 р., м. Львів). 2017. С. 43-35.

11. Бельтюкова Є.М. Юридична природа права на недоторканність твору (в аспекті спадкування). *Тенденції розвитку юридичної науки в інформаційному суспільстві*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (29-30 грудня 2017 р., м. Одеса). Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 65-67.

12. Бельтюкова Є.М. Договір колективного управління майновими авторськими і суміжними правами. *Актуальні проблеми правових наук в євроінтеграційному вимірі*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (15-16 грудня 2017 р., м. Харків). Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2017. С. 41-43.

13. Бельтюкова Є.М. Деякі аспекти наступництва майнових інтелектуальної власності, створених у співавторстві. *Міжнародна мультідисциплінарна конференція «Ключові питання освіти та науки: перспективи розвитку для України та Польщі»* (20-21 липня 2018 р., м. Сталева

Воля, Республіка Польща), Stalowa Wola: Izdevniecība «Baltija Publishing», 2018. С. 8-10.

Відомості про апробації результатів дисертації

Дисертацію підготовлено та обговорено на кафедрі права інтелектуальної власності та корпоративного права Національного університету «Одеська юридична академія». Основні наукові положення дисертації були апробовані у виступах на науково-практичних конференціях, зокрема: Міжнародній науково-практичній конференції «Місце юридичних наук у формуванні правової культури сучасної людини» (м. Запоріжжя, 22-23 грудня 2017 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання розвитку права та законодавства: наукові дискусії» (м. Львів, 15-16 грудня 2017 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Тенденції розвитку юридичної науки в інформаційному суспільстві» (м. Одеса, 29-30 грудня 2017 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми правових наук в євроінтеграційному вимірі» (м. Харків, 15-16 грудня 2017 р.).